22

ISSN 1220-5761

PUBLICATIE SAPTAMINALA EDITATA DE
GRUPUL PENTRU DIALOG SOCIAL

ANUL III • Nr. 33 [134] • 21-27 AUGUST 1992 • 16 PAGINI • 30 LEI

COMUNICAT

După cum s-a relatat deja în presă, sîmbătă 15 august, ora 18,10, în Constanța s-a petrecut un fapt incalificabil: președintele Ion Iliescu, personal, a sărit asupra unui cetățean aflat într-un grup de protestatari, molestîndu-l și jignindu-l. Datorită caracterului insolit al acestei întîmplări, există pericolul ca opinia publică să nu realizeze gravitatea celor întîmplate. Președintele țării este menit să exprime și să protejeze demnitatea instituțiilor. Prin compromiterea lor, el pune în pericol chiar armătura statului, aruncă peste bord principiile de autoritate și legitimate. Gestul persoanei cu cea mai înaltă funcție în stat, de a coborî în stradă și de a se lua la bătaie cu oamenii care nu-l plac, nu are precedent în lumea civilizată. Ca și incitarea la violență din luna iunie 1990, comportamentul președintelui Ion Iliescu aduce atingere demnității naționale înseși. Gestul actualului președinte se dovedește cu atît mai semnificativ cu cît chiar a doua zi după consumarea faptelor, comunicatul de presă de la Cotroceni a negat cu seninătate totul, sfidînd în mod incalificabil evidența. Această metodă, care a făcut carieră vreme de mai bine de patru decenii de comunism, este din nou folosită. Cerem forțelor civile și politice, cetățenilor conștienți de semnificația evenimentelor de la Constanța, să insiste pentru eliminarea din viața politică a țării a unui personaj al cărui comportament este incompatibil cu înaltele atribuții ce i-au fost conferite.

GRUPUL PENTRU DIALOG SOCIAL

ÎN EXCLUSIVITATE PENTRU 22
MIRCEA CIOBANU
CONVORBIRI CU
MIHAI I DE ROMANIA
PAG. 8 - 9

Accente de:
ALEXANDRU PALEOLOGU
ANDREI PIPPIDI
pag. 4

Cîți ascultători a pierdut Europa Liberă fără
MONICA LOVINESCU
VIRGIL IERUNCA
PAG 14 15

COMUNICAT

Guvernul Theodor Stolojan a refuzat Regelui Mihai I al României viza de intrare în țară.

Invitat de I.P.S. Nicolae Corneanu, mitropolitul Banatului și de dl. Adrian Moruzi, primarul Brașovului, M.S. Regele a anunțat printr-un comunicat de presă că are intenția să dea curs, în luna august, ambelor invitații. Primarii din Iași, Sibiu, Arad, Constanța și Sibiu s-au alăturat invitațiilor amintite, rugînd familia regală ca în călătoria ei prin țară să poposească în aceste orașe.

Refuzul guvernului Stolojan în privința vizei aduce încă o dată în discuție chestiunea de fond a cetățeniei M.S. Regele Mihai. Ridicată în mod abuziv la 28 mai 1948 de către guvernul Petru Groza, căruia îi revenise sarcina sovietizării României, această cetățenie a continuat să fie contestată și după evenimentele din decembrie 1989, atît de guvernul Roman cît și, iată, de actualul guvern.

Membrii Grupului pentru Dialog Social își pun întrebarea dacă în felul acesta autoritățile actuale consimt să perpetueze o injustiție istorică, pe care evenimentele din decembrie 1989 s-ar fi cuvenit să o curme. Punînd problema vizei M.S. Regele Mihai, guvernul Stolojan continuă în fapt să împărtășească mentalitatea guvernului Petru Groza și să funcționeze în prelungirea actului său abuziv. Firește, de la întîmplarea din decembrie 1990, cînd autoritățile române au procedat la expulzarea familiei regale, cu brutalitatea cunoscută, pînă la recentul refuz, cînd pentru a spune nu a fost nevoie de un emisar, pare să fie o distanță de la cer la pămînt. Dar în esență nu s-a schimbat nimic.

Se cuvine de asemenea observat că atîta timp cît Regele nu este reprezentat de partidele politice, nu acestea ar fi trebuit să fie consultate, ci — în situația în care guvernul ar fi avut neapărată nevoie de o acoperire morală pentru refuzul vizei — exponenții vieții noastre civile. Oricum, acesteia ar fi urmat să i se adreseze M.S. Regele Mihai, așa cum a făcut-o și cu prilejul sărbătorilor de Paște, și nicidecum formațiunilor politice aflate în confruntare electorală.

GRUPUL PENTRU DIALOG SOCIAL

DIN SUMARUL NUMĂRULUI VIITOR:

- Politicienii, sociologii şi „supravieţuitorii" tranziţiei — despre nivelul de trai in România de azi (interviuri, reportaje, anchete)
- Vrem sau nu, homosexualitatea există şi la noi
- TIA ŞERBĂNESCU: Săptămina politică pe scurt
- Va fi Bill Clinton noul preşedinte al Statelor Unite?

Stimată redacţie,

Am stat mult în dubiu dacă să vă scriu sau nu (dvs. sau altei publicaţii), deoarece îmi dau perfect de bine seama că o poziţie luată, mai ales la acest nivel, nu are darul să limpezească lucrurile. Sînt conştient că dezorientarea în care mă aflu eu însumi este programatică şi se adresează unor categorii mai largi ale populaţiei, cărora nu le pot fi eu cel mai autorizat exponent. De ce spun asta? Pentru că, deşi sînt muncitor (electrician), am o educaţie şcolară sub medie (în sensul general acceptat al studiilor de cultură generală), şi totodată nu mă pot socoti reprezentantul „păturii largi muncitoreşti", nefiind angrenat în industrie, ci într-un loc relativ mai călduţ, nesupus (încă!) ameninţării şomajului. Dacă la aceasta mai adaug şi faptul că citesc „22", revistă etichetată drept „elitistă" (printr-o iniţială basculare prin mai tot spectrul publicistic), cred că pot să pun punct acestei argumentări.

Sper să aveţi răbdarea să parcurgeţi aceste rînduri, măcar pentru faptul că nu cred să aveţi foarte multe semnale din acest mediu. Nu ştiu dacă „institutul de studii şi sondaje" a avut curiozitatea să facă o anchetă asupra gradului de receptare pe medii socio-profesionale a publicaţiei dvs. (...) Mă rog, dar asta nu e treaba mea, deşi vă spun sincer că în fiecare săptămînă aştept, cu strîngere de inimă, apariţia fiecărei reviste independente, întrebîndu-mă ce ar mai rămîne din „libertatea presei" (pare-că singura „cucerire" de după revoluţie) supusă rigorilor economiei de piaţă.

Deci, în 1989 eram angrenat în sistemul ştiut de toată lumea. Mobilizări prin sectoarele de partid, la manifestaţii de simpatie în toate ocaziile posibile. Acestora nu am avut tăria (şi nici mizа nu era aşa de mare, deşi un compromis tot era) să mă împotrivesc, ajungînd pînă acolo încît (prin rotaţie!) să port portretul conducătorului. A apărut, imediat după congresul partidului din noiembrie, şi momentul opţiunii. Probabil că se primiseră indicaţii de sporire a rîndurilor p.c.r.-ului. Eu eram muncitor. Oricum, nu direct productiv. Trebuia întărit partidul cu muncitori! Chiar dacă mai fusesem făcut de vreo 5 ori u.t.c.-ist, acum am stat pe gînduri. Procesul de conştiinţă cunoscut. Am refuzat, deşi am stîrnit o mică furtună în paharul meu de apă, se fixase şi şedinţa de primire festivă pe 4 dec. 1989 (s-a devansat de pe 6 dec. '89, deoarece cădea prost, de Sf. Nicolae!). S-a căutat la repezeală un înlocuitor, pentru că fusesem raportat în sector. Ce e ciudat în acest lucru, e că tocmai eu am fost cel ce am adus drept argument al refuzului de a intra în partid o anchetă a Securităţii de prin 1977 (perioada Goma — cheştie ce ar merita tratată separat), care nu-mi fusese reproşată de atunci de nimeni (cu excepţia fantului că după ce am refuzat într-un alt rînd să devin u.t.c.-ist, a trebuit să părăsesc un loc de muncă, ca să aud după aceea că se zvonise pe acolo că mi-aş fi dorit actele de plecare din ţară!). Eram mirat de o astfel de lipsă de vigilenţă din partea aparatului, mai ales că aveam pe mînă un copiator xerox (vorba vine, pentru că era un „Electromureş", toată ziua!), cu care aş fi putut multiplica cam 5 m³ de manifeste pînă atunci! Asistam, cu amuzament aproape, la efortul de a fi pus din nou pe liber, demersurile erau făcute, dacă nu ar fi început părţile bine ştiute din timpul evenimentelor, cine ştie ce ar mai fi urmat.

Pe scurt, formîndu-mi un alibi, exvun perioada „lacrimogenă" din timpul revoluţiei. La nivelul meu de receptare, după şirul laşităţilor inofensive, această formidabilă sultă de evenimente începută în seara de 21 dec. '89, cînd doar datoria de a fi prezent la locul de muncă, în urma unei convocări de care nici acum nu ştiu dacă a fost întîmplătoare sau nu, m-a împiedicat să fiu şi eu, probabil, atunci la Universitate. Şantajul bine ştiut asupra celor cu anumite răspunderi familiale mă face să-mi explic, astfel, preponderenţa tinerilor din seara aceea şi din următoarele (îmi amintesc că la încheierea anchetei din 1977 am fost sfătuit să-mi bag mîinile în cap şi... să mă-nsor!). Acesta era obiectul şantajului. Atunci cînd nu mai ai de răspuns doar de propria-ţi persoană, eşti mai uşor de mînuit. Deci, să revin, nu puteai fi altfel decît lacrimogen amalgamul acela de evenimente: entuziaştii fără nume (şi, atenţie, de foarte bună condiţie) care dădeau deoparte porţile ce încercau a fi prinse cu sîrmă pentru a împiedica o fraternizare cu demonstraţii, acţiunea suprapusă difuzării comunicatului privind sinuciderea generalului Milea; marşul acela în pas alergător spre Piaţa Palatului survolat la mică înălţime de elicopterele care aruncau manifeste demobilizatoare, dar şi de cel care, s-a dovedit ulterior, îl transporta pe dictator; starea aceea de anxietate provocată de împuşcăturile ce veneau dinspre toate cartierele, împletită cu imaginea cadavrelor din morgile spitalelor şi ale celor dezgropate din disperare la Timişoara, anxietate ce ne făcuse pe mulţi să multumim cerului la auzul apelului citit de George Marinescu adresat Uniunii Sovietice (şi azupra căruia s-a insistat incredibil de puţin ulterior). O reacţie care poate fi foarte bine explicată. Nu era U.R.S.S. exponenta reformelor în blocul răsăritean? Nu era Gorbaciov ultima noastră speranţă? Ce rutin asa era reprezentat. Cine să deosebească atunci nuanţele dacă eu, cînd am părăsit Piaţa Palatului în 22 dec. '89 (atenţie! nu mă consider participant la revoluţie, ci doar spectator al evenimentelor), lăsasem mulţimea aclamînd numele lui Corneliu Mănescu, dat drept viitor preşedinte (asta era în jurul orelor 13)!

Cum să nu votezi F.S.N.-ul la 20 mai 1990, cînd Ion Iliescu era numele vehiculat de „Europa liberă" de ani de zile, în lumini nu tocmai defavorabile, cînd Bîrlădeanu, Brucan, Mănescu păreau autentici disidenţi ai regimului (să fim sinceri pînă la capăt, nici în visele cele mai roz nu puneam în discuţie sistemul; dacă nu mă înşeală memoria, pînă în dec. '89 nici în celelalte veceme de lagăr nu se făcuse altceva decît să se coafeze puţin sistemul).

De Marţian habar nu aveam, poate şi pentru faptul că nu citeam pe atunci decît presa pro Putere, de unde să fi ştiut că Iliescu îl va impune pe cei mai dogmatici şi retrograzi în posturile cheie, şi de unde să fi ştiut că or să fie atît de dogmatici şi retrograzi. Acum chiar că îmi vine să rîd, cînd văd cum F.S.N.-ul lui Roman încă se mai consideră partid de guvernămînt, în ciuda careului Iliescu-Bîrlădeanu-Marţian-Măgureanu, duşmani pe faţă şi culmea, neîncercînd să pareze loviturile, elindu-le astfel, adversarilor un argument zdrobitor: dacă guvernarea e proastă — atunci F.S.N.—Roman e singurul responsabil, ce mai, ăştia sînt autentici profesionişti, mă uit cu groază cum toate cărţile s-au strîns în mîna lor. Nu mai departe decît „fenomenul Piaţa Universităţii", pe care l-am privit de la început cu neîncredere (prin neadecvarea la momentul prerlectoral), şi care ştiam că se va sfîrşi prost. Şi acolo a fost triumful sentimentelor asupra raţiunii. Ce se întîmplă, de fapt? Cum se explică apariţia unor grupuscule fascistoide tocmai menite să-l confirme pe Iliescu şi să-l dea acestuia un argument în plus? Şi ce rol are aici Marian Munteanu, transformat de presa democratică într-un „martir al cauzei" fam observat chiar în revista dvs. încercări timide de reevaluare a momentului). Dar unui profesionalism de asemenea anvergură îi trebuie opus unul de aceeaşi calitate. Şi nu se întîmplă aşa! Am impresia că opoziţia şi aşa-zisul partid de guvernămînt F.S.N. nu vor să cîştige alegerile (pentru că, e clar, în ciuda fandoselilor de pensionar ale fiecăruia în parte, acestea vor trebui să se aliieze pentru a face ceva)! De fapt, opoziţia a avut de la început „mîna moartă", a mizat pe partidele istorice, singularizîndu-ne şi de data aceasta pe plan european, pentru că orice se poate spune despre acestea, dar numai că sînt partide de tip modern, nu. Tot la nivelul meu de recep-tare, singurele partide de acest tip, la noi, ar fi fost P.A.C., F.S.N.—Roman (cu toate păcatele) şi P.N.L.-A.T. (aceasta din urmă fiind acum în mare dubiu cu urmare a probabilelor infiltrări care nu lipsesc nici celorlalte două, sînt sigur). Ce înţeleg eu prin partid modern? Fără a teoretiza, cred că o combinaţie între programe şi personalităţi capabile de a ne alinia spiritului european actual, fără complexe de inferioritate inutile. Personalităţile au un rol foarte mare, deoarece un program nemaipomenit fără personalităţile capabile să-l impună, nu are nici o şansă la noi, chiar în faţa unor s.za.zise personalităţi fără un program coerent în spate.

Să mă refer la cheia economică. Bîntuie o bramburească nemaipomenită pe acest plan: de acord, economia e pe toboganul, dar, cei care au deţinut pîrghiile economice, abia acum erau că încep să intuiască sensul de deplasare. Au stabilit un proiect de reformă foarte contestabil, dar, vă rog să mă credeţi, nu am citit nimic plauzibil în altă parte. Personal sînt conştient că de data aceasta e aproape obligatoriu să se schimbe figurile în fruntea statului (Iliescu, în special), dar nu am datele necesare din punct de vedere al reformei economice. Pentru că, să fim clari, orice guvernare are să urmeze, dacă o să înceapă prin a nega tot ce s-a făcut pînă în prezent, cel puţin în planul teoretic, atunci riscăm să repetăm experienţa primei guvernări post-totalitariste(...)

Viziune catastrofică, dar dacă stai să observi conjunctura internaţională, nu pare tocmai exagerată.

De aceea trebuie făcut ceva pentru a cîştiga alegerile acestea, presq avînd un rol determinant aici, abandonîndu-se tonul ironic, pentru că riscăm să rămînem cu băzăliile, ca pe vremea Odiosului şi adoptînd unul mai grav, chiar patetic. Oamenilor trebuie să le fie arătate alternativele, ORIORI, pentru că subtilităţile nu-şi au locul aici(...)

KOZMA F. NICOLAE

Patrioţilor 6
P M — 13; ap. 64
74594 BUCUREŞTI

Informăm pe cei interesaţi că pot cumpăra de la redacţia Revistei „22" Raportul asupra evenimentelor din 13–15 iunie 1990. **Preţul pentru ridicarea de la redacţie este de 60 lei. Preţul pentru expediere prin poştă este 75 lei.**

IN ATENŢIA CITITORILOR NOŞTRI

Redacţia revistei „22" anunţă cititorii săi că oferă spre vinzare din stoc numere vechi, după cum urmează: din anul 1990 numerele 12, 14, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 22, 24, 25, 29, 32, 38, 41, 44 şi colecţia completă a anilor 1991 şi 1992 pînă în prezent. Exemplarele vechi vor fi comercializate la preţul de 25 lei/ex., indiferent de preţul de vînzare înscris pe ziar.

IMPORTANT

Revista noastră asigură contractarea unor abonamente avantajoase la sediul redacţiei: Doritorii se pot abona în următoarele condiţii: costul unui abonament ridicat de la sediul redacţiei **(cu posibilitatea păstrării exemplarelor neridicate la timp) este de** 310 lei pe trimestru **(deci cu o reducere de 14% în raport cu costul real).**

Abonamentele pot fi expediate şi prin poştă, dar la costul final se vor adăuga cheltuielile poştale. Costul abonamentului va fi de 430 lei pe trimestru **(adică o reducere de 14%+120 lei cheltuieli de expediţie).**

Redacţia „22" îi anunţă pe pensionari că beneficiază de aceeaşi reducere de abonament la revista „22" ca şi elevii, studenţii, cadrele didactice, foştii deţinuţi politici şi veteranii de război. Ca urmare, costul unui abonament pe trei luni la revista „22" pentru cititorii din categoriile amintite va fi doar de **260 de lei** (indiferent dacă se expediază în Bucureşti sau în provincie, diferenţa de preţ urmînd a fi suportată de Institutul pentru Democraţie în Estul Europei cu sediul la New York). Cei interesaţi sînt rugaţi să expedieze prin mandat poştal suma de **260 de lei** (pe adresa: Revista „22", cont 45 10 35 32, B.C.R. Filiala sector 1, Str. Londra nr. 10) şi un talon de pensie (pe adresa: Revista „22" Calea Victoriei 120, sector 1, Bucureşti, pentru Serviciul de Difuzare).

Cititorii din străinătate se pot abona la Revista „22" depunînd costul abonamentului în conturile noastre deschise la Banca Comercială **Ion Ţiriac S.A. Bucureşti:** pentru dolari în contul 4020253230, pentru mărci în contul 4020253231 **(cu specificaţia: pentru Revista „22") sau trimiţînd un cec (money order) pe adresa: Revista „22", Calea Victoriei 120, cod 70179, sector 1, Bucureşti, România.** Costul unui abonament pentru zona europeană este de **72 dolari** pe an **(36 dolari** pe 6 luni, **18 dolari** pe trimestru) **sau echivalentul în orice monedă convertibilă (120 DM** anual, **60 DM** pentru 6 luni, **30 DM** trimestrial, **400 franci francezi** anual, **200 franci** pentru 6 luni, **100 franci** trimestrial).

Pentru celelalte continente, preţul unui abonament este de **80 dolari** anual, **40 dolari** pe 6 luni, **20 dolari** trimestrial.

POZĂ CU PREȘEDINTELE

DAN PAVEL

Cariera prezidențială a numitului Ion Iliescu pare a se fi terminat. Asta dacă ar fi să ne luăm după părerea analiștilor, dar și a oamenilor cu bun simț. Însă acestuia personaj i-au mai rămas de jucat niște cărți pe care, altminteri, s-ar fi jenat să mai mizeze. Apariția la televiziune a purtătorului prezidențial de cuvînt, ne ducea cu gîndul la faptul că ne va prezenta o variantă S.F. a celor întîmplate la Constanța : că autocrul agresiunii nu era Ion Iliescu, ci din motive de securitate, sosia lui. Și ar fi fost în buna tradiție a falsificării imaginilor și evenimentelor de către Televiziunea Română. Iliescu mai poate juca pe cartea unor diversiuni majore, care să împingă țara într-o anarhie, din care să nu se mai iasă decît printr-o dictatură (pentru că, vorba lui Gorbaciov, colegul de studii, „din haos nu se întrupează decît dictatura"). Asta dacă președintele și ai lui nu se vor vindeca de boala profesională a conducătorilor : **supraestimarea capacității lor de a controla evenimentele.** Și pentru că evenimentul de la Constanța riscă să nu schimbe cu nimic opțiunile celor care și așa ar fi votat la fel să ne întoarcem la cronica evenimentelor politice normale.

Dacă ar fi să ne luăm după unele semne din campania electorală, alegerile pot fi un eșec. Un eșec pentru democrație, indiferent de rezultatul scrutinului din septembrie 1992. Pericolul care se întrevede deja este ca puterea și opoziția să devină un corp comun. Să se integreze organic, adică, sau, cu alți termeni, să formeze un sistem. Și aici nu este vorba de a sesiza faptul că slujbele de canonizare a unor martiri autohtoni, sărbătorirea unor sfinți din calendarul creștin sau ziua marinei prilejuiesc politicienilor aflați în cursa electorală comportamente similare față de masa votanților, ci de ceva cu mult mai profund. Este vorba de o participare, de pe poziții diferite dar intersanjabile în urma alegerilor, la mecanismele puterii, participare văzută ca un act administrativ, managerial. Ca și în cazul presei „independente", despre care scriam într-un articol precedent, lucrul este posibil datorită unei pseudo-prezumții de democrație. Iar dacă alegerile nu vor crea condițiile unei rupturi în substanța guvernării, pericolul ca puterea și opoziția să alcătuiască un corp comun va fi de acum o realitate.

Deși gesturile politicienilor români par a fi dictate de porniri viscerale ancestrale, reminiscențe ale perioadei de canibalism (Iliescu strîngînd de gît un ziarist), ar fi prea simplu să interpretăm ceea ce se întîmplă în jurul nostru doar în termenii psihopatologiei sau ai farsei bulevardiere chiar dacă aceste „personalități accentuate" par a avea un impact decisiv asupra istoriei. Să încercăm totuși accesul în perimetrul științei politice, chiar dacă politicienii români ne silesc să rămînem la nivelul psihologiei abisale. Faptele le cunoaștem cu toții sau cel puțin avem impresia. Așa cum a reieșit din declarațiile domnului Melescanu, emisarul personal al primului-ministru la Versoix, refuzul de a-i acorda regelui Mihai viza pentru a-și vizita țara în august era urmarea unei largi consultări, a unui consens, al centrelor de putere și al mai multor partide (să reamintim că la guvern fusese invitat și Comitetul Executiv al Convenției Democratice din România). Surse confidențiale ne-au încredințat că liderii ai opoziției îi transmiseseră regelui că nu e momentul să vină acum, la fel cum procedaseră și înainte de Paști, cînd totuși regele a venit și nu s-a întîmplat nimic. Comunicatul Oficiului de presă al Guvernului preciza că dacă s-ar fi permis preconizata vizită a regelui, ar fi periclitat angajamentul de a asigura o campanie electorală „în condiții corecte" pentru toți participanții, că s-ar fi putut trezi „reacții imprevizibile" din partea altor forțe politice care, „cu aceeași îndreptățire" ca și „optiunea" electorală monarhică, pot milita pentru punctul lor de vedere. Este riscată motivația executivului, în condițiile în care se neglijează adevăratul potențial social exploziv, provocat de o reformă economică păunoasă care a determinat ca în acest moment disputa dintre guvern și sindicate să atingă un nou punct critic.

Forțele unite în jurul C.D.R. nu au insistat pentru venirea regelui dintr-un motiv extrem de simplu : ele se simt în acest moment în stare să cîștige campania electorală chiar fără să mai apeleze la atu-ul în plus al monarhiei. „Să presupunem" că venirea regelui ar fi dereglat o strategie electorală și așa debilă, banală, mediocră (este un scandal faptul că liderii C.D.R. nu organizează periodic, săptămînal, la o oră fixă conferințe de presă în care să-și precizeze mereu punctele de vedere față de o complexă realitate politică), pentru că ar fi implicat reacțiile imprevizibile ale electoratului.

Faptul că partidele de opoziție nu au reacționat, motivînd că nu își pot asuma responsabilitățile guvernului, anume de a asigura ordinea în țară, este un gest care nu se îndepărtează de comportamentul unei opoziții care a continuat să frecventeze un parlament ilegitim, chiar și după votarea unei Constituții atît de contestabile. Pentru a înțelege ce se întîmplă cu puterea și opoziția deopotrivă, trebuie să renunțăm la un termen consacrat de politologia sistemului socialist, cel de **nomenclatură.** Chiar dacă nomenclaturiștii au supraviețuit regimului comunist și s-au integrat mai rapid decît alte segmente sociale, nomenclatura era un fenomen propriu statului cu un singur partid. Instaurarea unui regim politic care tinde să fie democratic ne face să denumim categoriile politice ce gravitează în jurul puterii drept **establishment.** În engleză, termenul „establishment" provenit din verbul „to establish" — a pune pe picioare o afacere, un guvern, a stabili pe cineva într-un loc sau poziție — înseamnă un corp organizat de oameni, menținuți în vederea unui scop. Publicistul și politologul britanic Henry Fairlie a consacrat termenul de **the Establishment,** desemnînd persoanele stabilite în poziții de putere și autoritate, exercitînd influență asupra fundamentelor vieții publice și asupra altor activități, și rezistînd în general schimbărilor. La noi a apărut o asemenea clasă politică, participantă la mecanismele puterii, la pîrghiile ei, membrii ei fac parte și din „opoziție", dar în măsura în care dețin locuri în parlament, în guvern, în justiție, armată etc., pe care vor să le păstreze sau chiar să-și lărgească accesul la ele, într-un fel, această solidaritate a puterii atenuează înfruntarea ideologică și lupta politică, o deplasează pe alt plan. Deci, nu se mai înfruntă comuniștii și anticomuniștii, puterea și opoziția, ci **establishmentul** (care include comuniștii și anticomuniștii, puterea și opoziția, fostii torționari și foștele victime) și **antiestablishmentul,** adică anarhia. Este clar că unitatea de establishment putere-opoziție a reacționat la posibilitatea vizitei regelui ca față de un element anarhic, care odată introdus în joc ar putea strica pînă și socotelile opoziției integrate în establishment. Frica de subversiune a acționat în egală măsură. Ideea restaurării monarhiei, lansată în plină campanie electorală, este o idee anarhică, antiestablishment.

În politică nu va exista imperativ categoric decît atunci cînd esența puterii va fi etică. Pînă atunci va acționa dictonul „trăiește-ți clipa !". În momentul de față, establishmentul a primit cea mai cumplită lovitură chiar de la cel aflat în vîrful ierarhiei, președintele. Numai că establishmentul, dacă e suficient de puternic, poate să-și integreze în sistem pînă și elementele anarhice. La Washington, D.C., în preajma Casei Albe, turiștii au posibilitatea ca, în schimbul sumei de 5 dolari, să se aleagă cu o amintire de neuitat : o poză cu președintele. Sînt niște fotografi ambulanți cărînd după ei niște fotografii-cartoane în mărime naturală, cu președintele Bush, cu soția lui, și te poți fotografia cu ei, dînd mîna, îmbrățișîndu-te etc. Dacă Iliescu va cîștiga din nou, într-un fel sau altul, s-ar putea ajunge atunci la statutul de oponent sau de disident printr-o simplă fotografie alături de reproducerea în mărime naturală : oponentul sau disidentul strîns de gît de președintele statului ! La același preț : 5 dolari sau echivalentul în monedă convertibilă.

ELECTORALE LA T.V.

ANDREI CORNEA

După cîteva săptămîni de campanie electorală prin radio și televiziune, impresia generală este aceea a unei lupte inversunate duse între reformatorii din FSN și conservatorii din FDSN. Avantajate ambele de repartiția generală inechitabilă a timpilor de antenă, aceste două partide domină hotărît spațiul audio-vizualului, formulîndu-și fiecare, fără umbră de echivoc, mesajul fundamental : pentru FSN, actualele necazuri economice se datorează, în principal, blocării aplicării reformei de către conservatorii prezenți acum în FDSN. Pentru aceștia din urmă, aceleași probleme au drept cauză „abaterea FSN-ului de la programul social-democrat de la 20 mai 1990". În această luptă, deocamdată avantajul este net în favoarea FSN-ului, care, utilizînd abil tehnica „clip"-ului publicitar, știe să facă propagandă eficace principalelor sale personalități — d-nii Roman și Dragomir — prezentîndu-i într-o lumină cît se poate de favorabilă și de atrăgătoare. Dimpotrivă, F.D.S.N.-ul, dominat în continuare de foști activiști PCR, pare incapabil să se desprindă atît de obișnuințele limbii de lemn, cît și de demagogia populistă fără nici o acoperire. Lipsa dramatică de personalități politice credibile constituie însă un principal handicap al acestui partid, ce pare a nu fi mai mult decît un comitet pentru realegerea d-lui Iliescu.

Nu vreau să mă refer acum la spectacolul — uneori comic, alteori tragicomic — al puzderiei de mici partide între — și extra-parlamentare, care apar și ele, pentru cîteva minute, pe ecranele noastre, și care supun la severe supliciii nu numai răbdarea potențialului alegător, dar și pe cea a limbii române. (Va rămîne, probabil, în analele acestei campanii electorale, îmbogățirea vocabularului cu o nouă și plină de miez vocabulă — aceea de „masoniți", pusă să rimeze cu „moscoviți" ?).

Ce se întîmplă însă cu Convenția Democratică ? Cum am spus, Convenția este dezavantajată de repartiția timpilor de antenă, ce nu ține de puterea și influența ei reale, afirmate la alegerile locale și confirmate de atunci de diferite sondaje de opinie. Chiar și așa, trebuie recunoscut că ea, Convenția, utilizează defectuos timpul pus la dispoziție, precum și alte numeroase posibilități de care dispune.

Astfel, prin „clip"-urile pe care le difuzează, axate fie pe „remember"-uri (Revoluția, Piața Universității, mineriade), fie pe prezentarea d-lui Emil Constantinescu vorbind mulțimii, ori întîlnindu-se cu personalități de marcă în străinătate, CDR pare a se adresa cu predilecție partizanilor ei, adică tocmai celor ce o vor vota oricum. Ea îi invită pe aceștia „să strîngă rîndurile", dar face prea puțin spre a se adresa celor ezitanți de al căror vot d-l Constantinescu va avea neapărat nevoie într-un virtual inevitabil al doilea tur de scrutin. Lipsește, deocamdată cel puțin, adresările directe, dialogul cu „cetățeanul obișnuit", absentează însă și ideile simple și clare ce pot stîrni interes din partea alegătorilor. Lucrul este cu atît mai surprinzător, cu cît, pentru a le lansa, CDR ar putea uza nu doar de spațiul parcimonios pentru ea al audio-vizualului, ci și de conferințele de presă, și, în general, de presă. Or, dacă toate partidele importante, fără excepție, țin conferințe de presă săptămînale, nu așa face Convenția, și aceasta cu toate că cele mai multe dintre cotidienele naționale îi sînt cel puțin favorabile.

La această strategie de ansamblu, după părerea mea greșită, se adaugă și cîteva „gafe tehnice", surprinzătoare și ele, dovedind slăbiciuni fundamentale în felul în care a fost concepută și condusă campania Convenției. De exemplu, este de neînțeles prezentarea d-lui Constantinescu înaintea mulțimii la Timișoara sau Constanța cîtind și nu o listă de date economice, ci cîteva fraze generoase și generale despre adevăr, bine și înnoire. Mai este nevoie să explic de ce asemenea fraze nu se citesc și, în orice caz, de ce este nerecomandabil a fi prezentate ca citate ?

Așa stînd lucrurile, iată că un ajutor nesperat a sosit pentru d-l Constantinescu, în chip cu totul imprevizibil, tocmai din partea Televiziunii române care a programat vineri, la o oră de vîrf, documentarul canadian „Averea diavolului", dedicat conturilor secrete ale lui Ceaușescu. Ceea ce n-a făcut campania Convenției a obținut filmul canadian : a reamintit luxul exorbitant al familiei Ceaușescu, caracterul mafiot al operațiilor sale financiare, dar, mai ales, a aruncat o teribilă umbră de îndoială asupra actualului președinte ca și a SRI-ului, sugerînd duplicitate în aparentul dezinteres pentru recuperarea „comorii" dictatorului. Și totul spus simplu și convingător vizual, pe înțelesul omului obișnuit, atît de sensibil la tot ceea ce ține de îmbogățire fără scrupule, corupție și conspirații tăinuite. Implicația că d-l Iliescu este prizonierul unei clici mafioto-securiste, interesată să păstreze nu doar puterea în stat, dar și comoara defunctului dictator e, fără îndoială, o lovitură importantă dată campaniei electorale a președintelui. (Să fie întîmplătoare de a doua zi, de la Constanța, a d-lui Iliescu împotriva unui jurnalist, și o consecință a spectacolului televizat de vineri seara ?).

Ne putem firește întreba cum se face că Televiziunea — reputată pentru presupusa ei obediență pentru președinție — a cutezat acest gest ? Răspunsul trebuie să fie că, la fel ca toate compartimentele vieții noastre socio-politice, și Televiziunea este divizată între mai multe facțiuni. Una dintre ele l-a adus pe Adrian Păunescu pe post; alta a adus documentarul canadian.

Oricum, este verosimil că dacă d-l Iliescu nu va mai fi reales la viitoarele alegeri, el va datora acest eșec nu numai adversarilor săi „de primă oră" — cei reuniți acum în CDR — dar și inamicilor săi „ascunși" din diferite compartimente ale Puterii și din FSN. Faptul acesta va domina viața politică post-electorală.

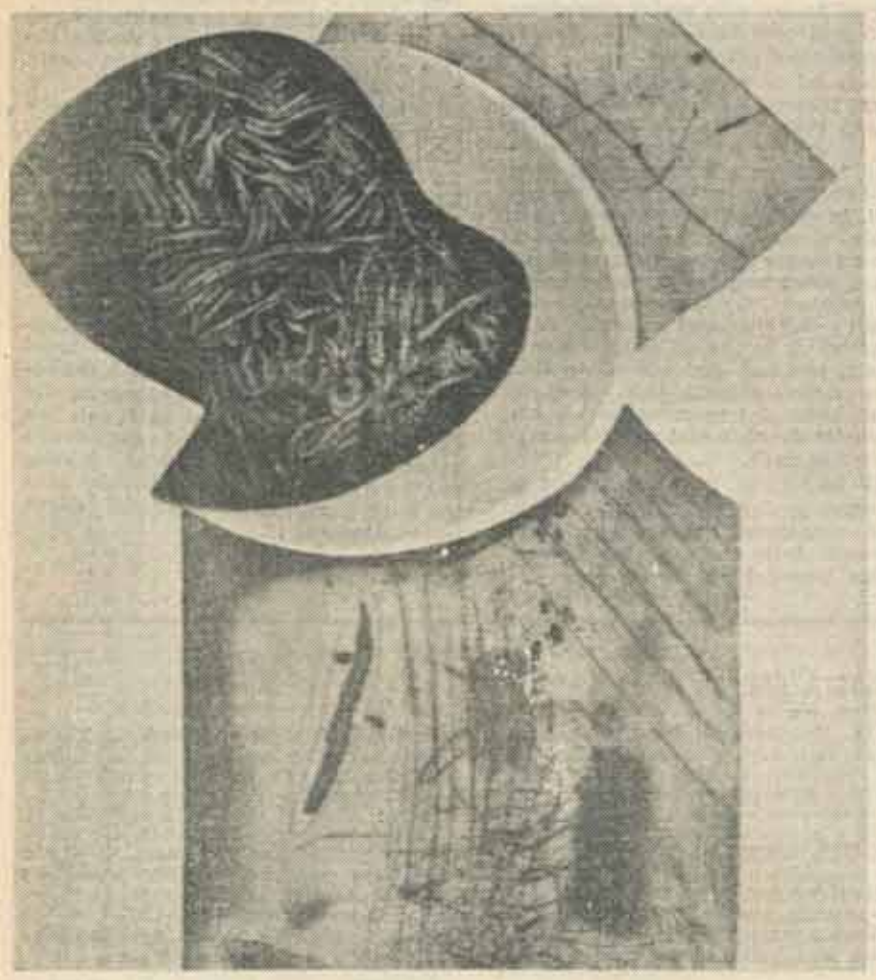

THEODOR HRIB – Compoziție (detaliu)

MEMORIE ŞI SOCIETATE

ALEXANDRU PALEOLOGU

„Să nu fim nostalgici", — aşa ni se spune. Nostalgia e paseism, cantonare în trecut (în trecutul „mort", evident, cum poate fi trecutul decît mort !), nostalgia înseamnă a privi înapoi, nu „înainte", cum ar trebui. Să fim moderni, să fim dragă Doamne, „în pas cu vremea" (şi ce vreme !). Am auzit de sute de ori îndemnurile acestea, în deceniile pe care le-am trăit, din tinereţe şi pînă acum, la capătul falimentar nostalgic al vieţii.

Citesc sau aud şi acum, proclamate cu şi mai multă stăruinţă, aceste îndemnuri, ceea ce mă face să înţeleg că tot nu ne-am deşteptat încă.

Am citit această respingere a nostalgiei şi într-un interview dat unei reviste franceze de un compatriot şi confrate mai tînăr pe care-l admir de multă vreme şi de care acum sunt alături nu numai în politica literară dar şi în politica propriu-zisă.

Acest confrate nu poate să nu ştie că marea literatură nu e, cum cred cei ce obsesează de serioşi ate neputînd obţine de inteligenţă, doar un lux, un agrement rafinat şi tolerabil, eventual chiar admirabil, dar accesoriu, ci, dimpotrivă, exprimă chintesenţele vieţii şi societăţii, extrase şi elaborate de cîteva sute de genii ale omenirii.

Nu se poate gîndi politic corect fără trimitere la acest tezaur de experienţă şi cunoaştere a lumii. Dacă ne interesează societatea, adică viaţa umană în articulaţiile ei, e aberant să facem abstracţie de memoria societăţii pe care o conţine literatura. Iar literatura îşi trage seva mai cu seamă, sub diverse forme, din nostalgie. Îmi vine în minte imediat exemplul lui Proust, dar nu e numai el ; aproape toată marea literatură conţine ingredientul acesta (să fim atenţi şi să nu ne lăsăm înşelaţi de deosebirea ritmurilor şi a percepţiei : nu numai elegiile, nu numai romanele pline de timp, nu numai Tolstoi, Thomas Hardy sau Proust, dar şi marele comic, supravoltat, scurt-circuitant, Caragiale, Gogol, Cehov, ca să nu mai vorbesc de Cervantes, poartă, mai mult sau mai puţin perceptibil, germeni nostalgici).

Nu poate exista societate fără memorie. Au crezut unii că se poate, mai cred unii utopişti şi azi lucrul acesta şi vor în continuare să-l impună. După un secol de socialism utopic şi apoi „ştiinţific" (e exact acelaşi lucru) şi după încă aproape un secol de socialism real, adică de teroare, încă se mai încordează alţi nostalgici, cei care au nostalgia stalinismului, a lui Gheorghiu-Dej şi a lui Ceauşescu, să menţină prin toate mijloacele, inclusiv măcelurile cele mai ucigaşe şi mai devastatoare, lumea „omului nou", a lui homo sovieticus, adică o lume fără memorie. Pe nostalgicii aceştia îi slujeşte injoncţiunea „să nu fim nostalgici".

În toate ţările unde a bîntuit socialismul „ştiinţific" a fost extirpată memoria societăţii. Au crescut două generaţii care nu au deţinut o foarte vagă şi falsă reprezentare a formelor de viaţă ale societăţii din ţările lor înainte de 1939 (respectiv 1917). Dacă vor rămîne în această ignoranţă, nu vor mai exista acolo decît hominieni nediferenţiaţi, fără sentimente, stupizi, manipulabili, ignari, de tipul homo sovieticus, aşa cum deja nu puţini şi pe la noi se arată.

Ţinta noastră nu poate fi azi decît recuperarea memoriei colective, restaurarea formelor de viaţă ale societăţii. Trebuie să le reluăm exact din punctul la care s'a produs fractura. Evident, societatea reînviată (dacă va putea reînvia) va lua alte forme, pe care nu le putem nici prevedea nici prescrie. Dar noi nu putem porni decît de la ce cunoaştem sau putem cunoaşte prin rememorare şi studiu.

De aceea sentimentul primordial, cel mai dinamic, mai stimulator, mai fecund astăzi pentru noi nu poate fi altul decît nostalgia. Nostalgia, asociată cu imaginaţia. Nu cu fantezia, ci cu imaginaţia, adică : discernerea virtualului, a realităţii potenţiale, a posibilului de dorit.

Antinostalgia, cu afectarea ei pretins realistă, nu e la urma urmei decît nesimţire, adică inaptitudine de percepere a realului.

CORINA BEIU-ANGHELUŢĂ – Arheologică

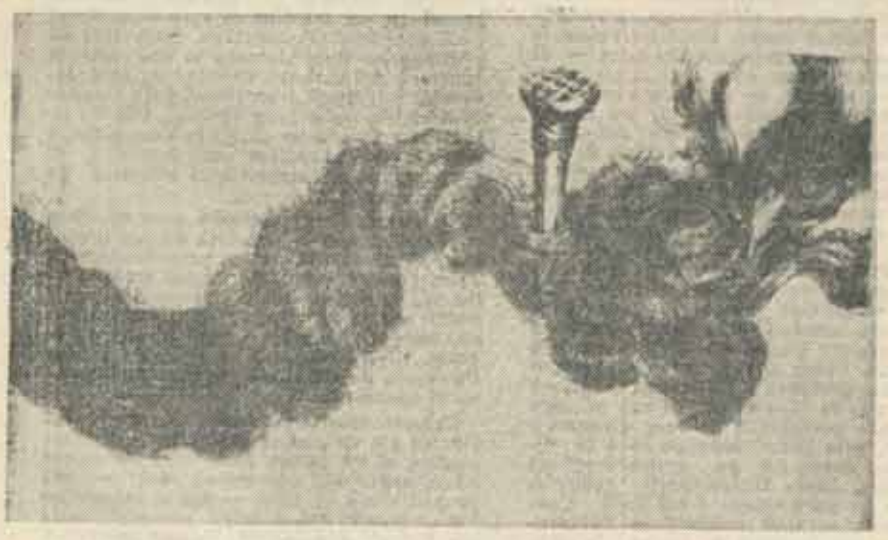

ANA MARIA SMIGHELSCHI – Compoziţie

ÎN AJUN

ANDREI PIPPIDI

Pe rînd, am ascultat explicaţiile guvernului şi declaraţia biroului de presă al Majestăţii Sale. După o bălmăjeală stingherită, cuvintele clare şi puternic întemeiate de baza dreptului care constituie răspunsul regal. Ferindu-se să opună obiecţii de principiu, guvernul a invocat o inoportună coincidenţă cu campania electorală în care, pentru a păstra echidistanţa, ar fi de dorit ca regele să rămînă o mare absenţă. Este a recunoaşte că prezenţa sa în ţară ar limpezi deodată orice confuzie, împărţind poporul român în două tabere, a forţelor care doresc într-adevăr schimbarea şi a celor care caută să o întîrzie sau să o zădărnicească. Pretextul de a menţine ordinea publică, pe care n-a încăleat-o cîtuşi de puţin vizita de Paşti, deşi a scos în stradă o mulţime uriaşă, ascunde stîngaci o altă teamă. Teama de adevăr îi zguduie epileptic pe oamenii puterii, dar îi uneşte, chiar cînd sînt divizaţi de cele mai aspre rivalităţi. Să nu ne mirăm — doar e vorba de un guvern „de tranziţie", înjghebat pe temelii şubrede — şi să aşteptăm ca, după cum spune comunicatul de la Versoix, „orice obstacol să fie înlăturat" din calea celui care se va întoarce.

Pînă atunci, totuşi, o nedumerire să ne fie îngăduită : de ce era oare mai acceptabil un candidat la preşedinţia republicii decît un călător venit numai să se roage alături de noi ca Dumnezeu să se îndure de ţara asta, de ţara lui ? Aceleaşi autorităţi care ar fi admis turneul electoral al candidatului liberalilor se crispează la gîndul că liniştea noastră buimăcită de căldură şi de trîncăneală ar fi tulburată deodată de un sunet prelung de trîmbiţă.

România, formal o republică, are un guvern care nu e al regelui, şi un rege căruia guvernul îi trimite ambasadori. Votul din decembrie 1991 asupra Constituţiei n-a convins decît pe cei care identificau rezultatul aşteptat cu întărirea puterii lor. Această situaţie contradictorie seamănă oarecum cu aceea a Ungariei după primul război mondial. În noiembrie 1918, Carol de Habsburg a fost silit să renunţe la tron, după care Consiliul Naţional a proclamat republica. Opt luni mai tîrziu, Ungaria redevenea un regat, cu amiralul Horthy ca regent, dar, cînd în aprilie şi în octombrie 1921, Carol a încercat să se întoarcă, a fost arestat şi expulzat. Validitatea abdicării fiind nulă, deoarece fusese obţinută cu forţa, tronul n-a rămas vacant decît la moartea lui Carol, fără ca faptul să şteargă caracterul uzurpator al autorităţii amiralului. Că Horthy al nostru este astăzi preşedinte şi nu regent este doar unul din aspectele formale ale chestiunii.

În viaţa lui de rege, Mihai I a trecut prin trei încercări foarte grave. Una a fost la 23 august : cînd ruşii băteau la poarta Focşanilor cu izbituri de berbece, cînd în cîteva zile ar fi putut fi la Turnu-Severin, tînărul de 23 de ani s-a dovedit, în ceasul cel mai greu al ţării, un soldat şi un bun român. Soldatul a înţeles o situaţie militară dramatică, pe care n-o putea redresa decît schimbarea de comandă. Ca bun român, el a îndrăznit singurul gest capabil de a salva statul şi, în acelaşi timp, onoarea naţională, pierdută din noiembrie 1940 printr-o alianţă nefastă. Dar atunci, în 1944, lui Mihai I i se cerea numai curaj, însuşire de care nici un Hohenzollern n-a fost lipsit.

La 30 decembrie, iarăşi, nu exista altă alegere posibilă. Instrument al libertăţii româneşti, monarhia a fost dezafectată. Atîta vreme cît n-a mai fost liber, poporul nostru n-a putut folosi această unealtă, această armă, de care are nevoie. Actul impus de lovitura de stat comunistă nu era o simplă retragere de la conducerea ţării, ca aceea la care Carol al II-lea consimţise în doi timpi în septembrie 1940, ci renunţarea completă şi definitivă, inclusiv în numele urmaşilor încă nenăscuţi. Ideea de abdicare, de altfel străină dreptului constituţional românesc, implică însă o decizie strict personală, cu neputinţă de generalizat la întreaga dinastie. Monarhia românească nu este ereditară, ci succesivă, în sensul că regele nu e proprietarul tronului, ci doar desemnat să exercite puterile constituţionale după regulile de succesiune. Consimţămîntul din 1947 nu a fost numai viciat de violenţă ; el era fără valoare din cauză că Mihai I n-ar fi avut în nici un caz capacitatea de a anula drepturile descendenţei sale.

Cea de a treia încercare a fost anul acesta, la 25 iulie. Conducătorii Partidului Naţional Liberal nu-i fac regelui nedreptatea de a crede, ca alţii, că ar fi gata să aducă înapoi trecutul, să refacă instituţii învechite sau să-şi revendice averea de care a fost deposedat. Ei au socotit că-l pot substitui pe Mihai I lui Ion Iliescu cu aceleaşi atribuţii. Indiferent de motivele acestei surprinzătoare propuneri, ea l-ar fi ispitit pe cel căruia i-a fost adresată dintr-un singur punct de vedere. Un credincios al regelui a îndrăznit atunci să-i scrie : „Soarta, care, de atîtea ori, l-a lovit necruţător pe Mihai I silindu-l să fie mereu altfel decît ceilalţi monarhi, îi pune iarăşi în faţă perspectiva unui sacrificiu pentru poporul său". Era a cunoaşte bine psihologia Domnului nostru. Este un principe care nu-l are pe Machiavelli între cărţile de căpătîi şi care, în clipe de cumpănă, deschide Biblia. El ar fi putut deveni astfel sfătuitorul, iniţiatorul chiar şi, oricum, chezaşul reformelor adînci pe care viitorul acestei ţări le cere imperios. Acest rol nu e altul decît al regalităţii. Dar ar fi fost cu preţul unor tranzacţii care ar fi compromis acea legătură cu tradiţia care formează nu numai baza istorică a monarhiei, ci şi garanţia unei democraţii reale în România. Această metodă a negocierilor obscure îi repugnă conştiinţei regelui. „Nu ar fi cinstit" au fost cuvintele mesajului de la 1 august. Şi nu mai e nimic de adăugat. Unicul sacrificiu pe care l-a refuzat vreodată Mihai I a fost acela care ar fi însemnat un compromis cu conştiinţa sa.

Iar dacă e vorba de politicienii români, cum s-au comportat ei pînă acum ? A fost mai întîi, în aprilie 1990, acea vizită care n-a mai avut loc, cînd ne-a fost dat să auzim impertinenţele junelui premier. Apoi, opt luni mai tîrziu, de Crăciun, regele (cu soţia şi ficele sale) era vînat noaptea pe drumurile ţării lui. Şi, ca o răscumpărare, imensa bucurie de Paşti, anul acesta. Dar acum, o lume politică obsedată numai de interesele ei, de combinaţiile ei, de suspiciunile ei, se opune cu brutalitate unei alte întîlniri, oricît de scurte, a regelui cu noi. N-a fost destul că, la sfîrşitul lui iulie, fiecare s-a grăbit să-şi dea cu părerea înaintea celui în cauză, pe care s-ar fi cuvenit să-l respecte îndeajuns ca să aştepte hotărîrea lui. La Mărăşeşti, unde „fiul cercetaşului" s-a fotografiat cu Vadim Tudor, nu fusese invitat tocmai acela care n-ar fi trebuit să lipsească, singurul mareşal român, deşi armata, spre deosebire de stat, are privilegiul continuităţii.

Alarma în care comunicatele contradictorii au aruncat oficialităţile arată de cîtă încrîncenare e în stare o conducere nelegitimă. Mîine, în catedrala din Timişoara, fie că ctitorul va fi sau nu de faţă, se va ridica iarăşi rugăciunea solemnă, care răsună şi în inimile noastre : „biruinţă prea înălţatului nostru Rege asupra celor potrivnici dăruieşte-i, Doamne !"

14 august 1992

REVISTA PRESEI

În „Evenimentul zilei din 18 august, dl. Traian T. Coşovei semnează un interesant text intitulat „22" joacă alba-neagra. Faptul că nu se înţelege deloc ce l-a supărat pe dl. Coşovei nu are prea mare importanţă, întrucît domnia sa e poet şi ca urmare nu are nevoie să explice metafore ca „alba-neagra". Ceva mai precis devine autorul spre final, unde recuperează ceva din coerenţa ziarului : „Noi nu ştim încă ce ordine şi sugestii a primit HERODOT AL II-LEA ca să joace alba-neagra cu citatele din EVENIMENTUL ZILEI, nici nu înţelegem echilibristica gazetărească a revistei «22», dar avem vaga bănuială că lui HERODOT AL II-LEA i-au greşit operaţia de apendicită : i-au făcut-o direct pe creier. Totodată, redacţia **Evenimentului zilei** îi recomandă «colegului», ascuns după un hilar pseudonim, compresă rece, repaus la pat şi îi urează însănătoşire grabnică !". Mulţumind galantului poet pentru grijă îi dăm o veste bună: de boala lui Herodot se mai scapă, dar de prostie, ba !

„22"

LIVIU ANTONESEI

Cetatea scufundată

O prostie a lui Platon. Încercare de spovedanie

Este o aberație să vrei să încredințezi puterea celor ce n-o doresc ● Oare nu cumva de aceea G.D.S. a căzut la alegeri în 1990 ? ● Dacă n-ar fi fost atras de jocul politic, nici domnul Emil Constantinescu nu și-ar fi părăsit o carieră didactică și științifică strălucită ● Ceea ce-l deosebește însă pe Emil Constantinescu de actualul președinte nu este absența dragostei pentru putere, ci normalitatea acestei iubiri ● Poate e o infirmitate a mea, poate e o sechelă moștenită din vechiul regim, cînd am resimțit mereu puterea ca opresiune și represiune, dar așa stau lucrurile : eu nu pot să candidez, pentru că nu iubesc puterea și nu doresc s-o exercit asupra altora.

● „Prostia" oamenilor mari

Sîntem tentați să credem că oamenii mari nu fac și nu spun prostii, acestea fiind doar apanajul oamenilor obișnuiți. Nimic mai eronat — oamenii mari spun cei puțin la fel de multe prostii ca și oamenii obișnuiți, numai că — din păcate ! — prostiile lor au viața mai lungă, sînt chiar menite să devină maxime și îndreptare de comportament. Bineînțeles că nu pentru prostiile spuse sau făcute sînt oamenii mari ceea ce sînt. E limpede, deci, că nici spiritele cele mai înalte nu sînt absolvite **a priori** de păcatul prostiei. Între altele, Platon ne îndemna să încredințăm puterea celor ce n-o doresc, să împingem în funcțiile publice, în treburile cetății pe cei care nu iubesc puterea. De mai bine de doi ani, mă tot întreb cum a putut face o carieră atît de viguroasă o asemenea aberație, o „copilărie" atît de evidentă. A cere omului politic să nu iubească puterea este ca și cum ai cere poetului să nu iubească poezia sau agricultorului să nu fie îndrăgostit de ogorul său. M-a amuzat, în 1990, să citesc această stranie inepție pe afișul electoral al unui grup de intelectuali, care de altfel a căzut la alegerile de atunci. E și firesc — de ce-ar fi cîștigat cineva care nu iubește puterea ? Am regăsit-o într-un articol al lui Gabriel Liiceanu și, de cîteva ori, în alte articole din revista „22". În ce-l privește pe Gabriel Liiceanu, mi se pare normal — filosoful la filosof trage și, chiar dacă se mai critică între ei, pînă la urmă, tot fac pace. Și în cazul celorlalți intelectuali mi se pare de înțeles — cînd e de calitate, intelectualul se simte cel mai bine în opoziție cu orice putere și, din principiu, îi va suspecta pe cei care o iubesc. Cum observa și Camus, funcția intelectualului este să spună **nu** oricărui abuz, oricărei aberații politice sau de altă natură, să se împotrivească mortificării gîndului și obstacolelor puse libertății.

Mai comic mi s-a părut faptul că respectiva „prostie" a lui Platon e rostită adesea, cu emfază culturală, de oameni politici ce mi se păreau serioși. Dacă nu sînt niște naivi simpatici, rătăciți din întîmplare în politică, cu siguranță că sînt niște șarlatani. Nu este prin nimic plauzibil ca omul politic să nu dorească puterea, să nu o iubească. Dacă n-o dorește și nici n-o iubește, de ce a mai intrat în acest joc, în această junglă ? De ce n-a rămas la profesia lui „de bază", de ce n-a continuat să scrie cărți, să predea cursuri sau să construiască locuințe ? Adevărata problemă este cea a „normalității" iubirii, pentru că, în acest domeniu, ca în oricare altul, iubirea poate fi „normală", „sănătoasă", fie ea „clasică" sau „romantică" sau, dimpotrivă, se poate transforma în pasiune patologică sau, Doamne ferește !, în nu știu ce ciudată perversiune. Profit de ocazie pentru a atrage atenția celor care fac campania domnului Emil Constantinescu, pe care îl admir pentru curajul de a fi dedicat politicii, că este puțin profitabil să insiste pe ideea că domnia sa n-ar iubi puterea, că nu o dorește. Orice adversar inteligent îl poate imediat întreba : atunci, pentru ce mai candidați ? Și nici nu e adevărat — domnul Constantinescu nu și-ar fi părăsit o carieră didactică și științifică strălucită dacă n-ar fi atras de jocul politic, dacă ar disprețui sau urî puterea. Nimeni nu intră în politică numai ca să se afle în treabă, ci pentru că știe că are ceva de făcut în acest domeniu și pentru că acest lucru îi place. Bineînțeles, dacă nu e un frivol, un bovaric irecuperabil sau un șarlatan, ceea ce nu e cazul domniei sale. Părerea mea este că domnul Constantinescu iubește puterea, ceea ce e foarte bine. De altfel, din declarațiile optimiste și curajoase ale domniei sale, acest lucru reiese cum nu se poate mai limpede. Încrederea pe care o are în propria sa victorie îmi spune același lucru. Că nu iubește puterea în sine, ca exercițiu gol, ci pentru binele ce poate fi amenajat cu ajutorul ei — e cu totul altceva. Asta intră în zona „normalității" iubirii, a firescului acesteia. În fond, nu doar Ceaușescu sau Hitler au iubit puterea, ci și De Gaule sau Masaryk. Important rămîne ce au făcut cu ea cînd au ajuns în posesia aceste a. Și Brejnev a iubit puterea, cum a iubit-o și Gorbaciov, cum și Eltîn o iubește, și Bush sau Mitterrand. Ajunge să-l vezi pe Ion Iliescu vorbind „maselor largi, populare", adresîndu-se minerilor, vizitînd fabrici și uzine sau atacînd „o anumită parte a presei" ca să înțelegi că iubirea domniei sale pentru putere depășește cu mult marginile normalului. Ca la oricare „om de aparat" care s-a visat decenii în șir în postura **Șefului Suprem**, pe post de **Big Brother**. Ceea ce-l deosebește fundamental pe domnul Constantinescu de actualul președinte nu e deci absența dragostei pentru putere, ci normalitatea acestei iubiri, faptul că e dispus să și-o autolimiteze, chiar s-o părăsească în momentul în care ar fi nevoit să iasă în stradă însoțit de o numeroasă gardă de pretorieni. De aceea îl admir pe domnul Emil Constantinescu, nu pentru că n-ar iubi puterea. „Prostiile" oamenilor mari au și această funcție, de a ne provoca să gîndim asupra lucrurilor ce par evidente, deja clasate.

● Începe spovedania

Am ajuns la partea de spovedanie. Nici o spovedanie nu are valoare dacă nu e sinceră pînă la capăt. Voi încerca, deci, să fiu cît mai sincer. Foarte mulți prieteni — și o mulțime de cunoscuți și chiar necunoscuți — m-au întrebat de ce nu candidez la alegerile din septembrie, întrucît aș avea șanse foarte mari să fiu ales. Da, probabil, chiar așa este. Scriitor fiind — și iubitor de paradoxe —, unora le-am răspuns că tocmai de aceea nu candidez, pentru că am prea multe șanse și ar dispărea sentimentul jocului, al riscului. Altora le-am răspuns parafrazîndu-l pe Nae Ionescu — „cine nu poate fi senator sau deputat în România ?" Din păcate, chiar așa stau lucrurile, e suficient să privești la televizor o ședință a actualului **Parlament** ca să te amuzi — cuprins de tristețe însă — mai mult chiar decît la un spectacol cu **Scrisoarea pierdută**. În sfîrșit, am mai răspuns invocînd o mulțime de obligații profesionale și științifice pe care chiar le am. Bineînțeles că fiecare din aceste răspunsuri cuprindea partea sa de adevăr, dar nu adevărul în întregul său. Pe care, de altfel, și eu l-am aflat cu destulă greutate. Mai multe luni în șir, m-am întrebat dacă n-ar trebui să candidez, nu pentru prestigiul problematic al funcției — a fi scriitor mi se pare cel puțin la fel de prestigios —, ci pentru binele pe care aș putea să-l fac mai ales prin blocarea drumului vreunei nulități patente, dacă nu din alte motive. M-am și autoacuzat de lașitate, mi-am spus că mi-ar fi frică de amenințările ce n-ar înceta să reapară în scris și/sau telefonic, cum e obiceiul pe la români. Cu onestitate, a trebuit să-mi răspund că am dat totuși suficiente probe de curaj, iar cu injuriile și amenințările m-am obișnuit mai mult chiar decît drăcul cu păcatele. Nu de asta era, deci, vorba, mai ales că nici măcar violențele fizice din 1989 nu m-au intimidat. Nu de aici provenea reticența mea. Destul de tîrziu, foarte recent în fapt, mi-am dat seama că „prostia" lui Platon e, totuși, bună la ceva. Am revăzut întîmplător citatul amintit la începutul acestui ciclu de mărturii și, pentru început, m-a enervat „prostia" conținută acolo. În același timp, am realizat că, de fapt, eu nu iubesc puterea și nu doresc s-o exercit — oricît de corect, de onest, de incoruptibil — asupra altora. Pur și simplu, mi-am dat seama că nu pot face asta. Poate e o infirmitate a mea, poate e o sechelă moștenită din vechiul regim, cînd am resimțit mereu puterea ca opresiune și represiune, dar așa stau lucrurile. De aceea, probabil, am preferat să particip la crearea **Alianței Civice** decît să intru într-un partid sau altul. De aceea, bănuiesc, în mai 1990, în urma unor presiuni amicale, dar groaznic de insistente, am acceptat să candidez numai pe listele unui partid lipsit de șanse, deși mi se făcuseră oferte mult mai serioase, capabile să conducă la succes. De aceea, instinctiv aproape, le-am și refuzat.

Știu foarte bine că am o anumită autoritate morală și profesională, precum și o oarecare credibilitate publică — am aflat asta de la cititorii cărților sau articolelor mele — dar, cel puțin deocamdată, nu doresc să transform acest capital de autoritate în putere. Pentru că, cel puțin deocamdată, nu iubesc puterea și nu înțeleg să încurc numai locul, să ocup locul altuia care, sper, chiar iubește puterea de vreme ce s-a decis să intre în jocul politic. Totdeauna am încercat să fac numai ceea ce efectiv îmi plăcea. Am reușit asta în vechiul regim, cînd nu era tocmai ușor. De ce-aș renunța acum cînd e — nu-i așa — democrație ? Nu e vorba chiar de egoism aici, cum ar putea să pară la o privire superficială. Întotdeauna am un randament mai bun cînd fac ceea ce îmi place cu adevărat. De ce să nu fiu „exploatat" unde pot da rezultate mai bune ? Cer prietenilor și cunoscuților mei — precum și necunoscuților ce m-au abordat — să aibă încredere : autoritatea, pe care ei mă încredințează că o am, va fi mai bine folosită aici, chiar și în paginile acestui ziar, decît pe băncile, pentru mine reci și inospitaliere, ale **Parlamentului** viitor. **A bon entendeur, salut !**

● Nu-mi place să-i conduc pe ceilalți

A iubi puterea înseamnă, între altele, **a putea** să iei decizii în numele altora, înseamnă să-ți placă să conduci. Mie nu-mi place. Cine a fost măcar o dată la ședințele **Alianței Civice** știe că nu-mi place asta, știe că nu-mi place să dau ordine, că prefer să conving, să-mi folosesc autoritatea — cîtă este — în dialog, că nu dau ordine, ci prefer să rog pe cineva să facă un lucru sau altul. În afara propriei persoane — și nici măcar nu știu cît de bine ! —, niciodată nu mi-a plăcut să conduc pe nimeni. Nici să fiu condus, e adevărat. Mă și întreb dacă filiala ieșeană a organizației n-ar fi mai eficientă dacă ar avea pe altcineva în fruntea sa, pe cineva care să iubească totuși — cît de puțin — puterea. Chiar și biata putere conferită de o organizație cetățenească, nu de una propriu-zis politică. De altfel, dacă aș găsi pe cineva dispus să preia această responsabilitate — care pentru mine e adesea o corvoadă —, aș prefera să mă retrag din această mică demnitate care, totuși, mă împovărează. Din păcate, oamenii nu au înțeles că, pentru democrație, nu atît persoanele sînt importante, cît funcționarea mecanismului democratic însuși. Exagerez puțin — cei mai mulți au început să înțeleagă acest lucru. Cred că e un bun prilej să lansez postul „la concurs", ca să zic așa. După alegerile din septembrie, s-ar putea organiza o conferință județeană pentru rezolvarea acestei probleme de personal". Să sperăm că vor apărea candidații.

● Sînt un singuratec cordial

Că nu sînt un om politic mi se pare evident, deși am făcut o mulțime de politică „de amator" în ultimii trei ani. Sînt mai degrabă un singuratec cordial, care se simte bine înconjurat de cîțiva prieteni, care iubește totuși admiratorii, pentru că-l reconfortează, și cărula nu-i displac nici cei ce-l atacă, pentru că-l mobilizează, îl pun „în priză", îi dau prilejul să reacționeze. Pentru că sînt un reacționar — în sensul că reacționez. E ceva din iubirea de spectacol consubstanțială, probabil, firilor cu înclinații artistice. Nu sînt, deci, un om politic, ci încerc să fiu un artist. Sau poate chiar sînt. În altă ordine a lucrurilor, nu sînt decît un „simplu cetățean". Uneori, un militant civic, un apărător al drepturilor omului. Știu bine că propria mea libertate — care e, mai ales, una interioară — mi-o pot apăra și singur, cum am făcut-o chiar și în cele mai negre zile ale comunismului ceaușist. Atunci însă, în mod surprinzător pentru mine, am simțit și solidaritatea, chiar și acolo de unde nu mă așteptam. Am o datorie de solidaritate deci. Dacă uneori sînt un militant civic e pentru că nu toți sînt în stare să-și apere propria libertate, pentru că foarte mulți din cei din jurul meu sau din depărtarea mea sînt fragili, derutați, lipsiți de apărare. Societatea civilă în România este, din păcate, încă într-o stare embrionară. Se naște societatea politică în absența celei civile. Militantismul civic — pus în practică și în aceste articole — e pentru mine forma pe care o iau iubirea de oameni, fraternitatea și solidaritatea. Într-o lume normală, aș prefera desigur „turnul de fildeș" și aș redacta pe loc o **declarație de independență**. Cum lumea noastră e încă departe de normalitate, ofer ceea ce am — solidaritatea mea activă, puțina autoritate pe care o dețin și întreaga compasiune de care sînt în stare față de cei aflați în suferință. Bineînțeles că aș dori ca lucrurile să meargă spre bine, pentru a-mi putea mări zona de retragere și pe cea de libertate. În 1990, după mineriadă, aș fi putut rămîne în străinătate, cu o slujbă destul de convenabilă

(Va urma)

Premii G.D.S. pentru ultima vacanță a unor absolvenți de facultate

În cadrul acțiunii de acordare a distincțiilor GDS pentru lucrări de diplomă ale absolvenților unor facultăți umaniste (concurs anunțat în numărul 23 al revistei noastre), membrii juriului au ajuns la concluzia că rezumatele nu pot constitui o bază suficient de concludentă de evaluare a lucrărilor în vederea premierii lor. Ca urmare s-a propus acordarea unor premii de participare în valoare de 5 000 lei următorilor :

— **Stăncluțegelu Ștefan** — Introducere în sociologia medicală. Contribuții la o teorie sintetică asupra bolilor psihice.

— **Balica Ecaterina-Georgeta** — Cauze și condiții specifice ale fenomenului de predelicvență și delicvență juvenilă.

— **Păun Valeria-Diana** — Încercare asupra ideii de limită a rațiunii în spațiul nebuniei (în cultură și artă).

— **Gerczuy Ibolya** — Răspunderea juridică.

— **Ungureanu Mihai-Răzvan** — Regimul integrării confesionale în Moldova. Pe marginea unui document inedit referitor la botezările în rit ortodox, Iași 1819—1832.

— **Stănescu Lucian-Sorin** — Organizația extremistă „Legiunea Arhanghelului Mihail" de la mișcare la partid politic.

— **Prună Ștefan** — Considerații asupra evoluției evenimentelor din Piața Universității.

În continuare îi rugăm pe cei selecționați să ne contacteze și să ne prezinte și lucrarea de diplomă completă pentru ca juriul să decidă acordarea Distincțiilor GDS pentru cea mai bună lucrare de Diplomă (cu o întîrziere pentru care ne cerem scuză).

Asociația pentru Apărarea Drepturilor Omului din România „APADOR-CH, va propune totodată ca 4 dintre cei selecționați să participe la un seminar de vacanță, în luna septembrie, la Varșovia, organizat de Comitetul Helsinki polonez în probleme de drepturile omului.

CONFERINȚE DE PRESA

INVITAȚIE LA CALM

(Conferința de presă a UDMR din 14 august a.c.)

În perioada 18—21 august va avea loc la Budapesta Congresul Uniunii Mondiale a Meghiarilor, urmat (pe 22 august) de o întîlnire a Uniunii Mondiale a Maghiarilor din Transilvania.

Uniunea Mondială a Maghiarilor a luat naștere după primul război mondial, ultimul ei congres desfășurîndu-se în anul 1938. Încă de la început Uniunea „și-a propus să ajute maghiarii din diaspora să-și păstreze identitatea, legăturile cu patria strămoșilor lor". După al doilea război mondial „această organizație a fost folosită de către puterea politică și serviciile secrete (din Ungaria, n.n.) pentru a strînge informații și a compromite oameni". Începînd cu anul 1990, Uniunea s-a restructurat, declanșîndu-se un adevărat proces de reînnoire a ei : „Unii spun că acest proces este radical și convingător, alții că este insuficient și superficial". Deocamdată „s-a ales un președinte provizoriu (în care maghiarii din Transilvania dețin trei locuri, n.n.) care să organizeze Congresul s-au elaborat proiecte de statut și program". În afara membrilor din diaspora, „în ultimii doi ani au intrat în Uniune multe organizații profesionale și culturale din țările vecine cu Ungaria, inclusiv din România". Există trei secvențe : 60 de invitați din Ungaria, 60 din diaspora și 60 din țările vecine Ungariei. La aceștia se vor adăuga 3—5.000 participanți din întreaga lume. În zilele Congresului vor avea loc întîlniri ale medicilor, ale oamenilor de știință (printre care „părintele" bombei cu hidrogen, Edward Teller), ale cineaștilor, scriitorilor, bibliotecarilor, una dintre temele abordate fiind „Maghiarii la sfîrșit de mileniu". „Congresul nu va avea un caracter politic"; cuvîntul de deschidere va fi rostit de Antall József primul-ministru al Ungariei, urmînd ca la sfîrșit președintele Göncz Árpád să ofere o recepție în onoarea participanților. „Poate mai complicată va fi situația cu întîlnirea Uniunii Mondiale a Maghiarilor din Transilvania" întîlnire care se va solda cu o declarație finală de „autodeterminare". Cuvîntul maghiar „önrendelkezés" ne-a asigurat d-l Domokos, nu se regăsește cu totul în traducerea românească „autodeterminare", o traducere mai pe larg a lui putînd fi „în problemele care mă privesc, eu am dreptul să iau decizii". „Această declarație nu va fi în nici un caz una de autonomie a Transilvaniei, ea nu va afecta în nici un fel România". Oricum, „UDMR nu face parte din Uniunea Mondială a Maghiarilor" și „nimeni nu a primit mandat oficial să reprezinte UDMR la Budapesta". În schimb, au fost invitați cu titlu personal, pastorul Tőkés László și senatorul Szőcs Géza. Primul va rosti o cuvîntare în numele maghiarilor care trăiesc în afara granițelor Ungariei, al doilea va susține un referat în cadrul simpozionului „Drepturile omului și minoritățile naționale". „Deja întrevedem probleme, dar vă invit la calm", a declarat d-l Domokos Géza : „Nu mă tem de ceea ce vor spune cei doi invitați ai noștri, ei nu sînt nici dușmani ai României, nici revizioniști, chiar dacă, uneori, au făcut declarații nu prea bine gîndite. Ceea ce mă preocupă sînt complicațiile care pot apărea prin dezinformare și manipulare" ; „Înțeleg îngrijorarea celor din Convenția Democratică, pentru că atunci cînd se lovește în UDMR se adaugă imediat că noi facem parte din CD și deci, implicit, amîndouă sînt «trădătoare»".

MIRCEA ZAMFIR

Cine să-i țină piept premierului Stolojan?

Miercuri 12 august a avut loc conferința de presă cu tema „Escrocheria prețurilor", organizată de confederațiile sindicale Alfa, Frăția și C.N.S.L.R. și de reprezentanții lor politic. Convenția Solidarității Sociale. Conferința de presă a avut drept scop precizarea atitudinii sindicatelor față de măsurile economice inițiate de premierul Stolojan, vizînd reducerea subvențiilor la 1 septembrie. Acuzațiile la adresa Guvernului au fost foarte dure :

● Mircea Pușa (Frăția) : „Stolojan încearcă să dea o lovitură democrației. Aplică politica guvernului Roman de sărăpinire a maselor prin înfometare".

● Victor Ciorbea (C.N.S.L.R.) : „Se produce o agresiune față de populație prin măsuri economico-financiare".

● Miron Mitrea (Frăția) : „Cînd am cerut salariul minim de 24 000 lei și renunțarea la subvenții, premierul Stolojan a ripostat că s-ar produce o creștere a inflației" : „Puterea încearcă să pună în sarcina noastră eventualele mișcări sociale".

Liderii sindicali s-au declarat pentru reducerea totală a subvențiilor, dar numai după refacerea puterii de cumpărare a salariilor, adică după stabilirea raportului salarii / prețuri la 80 % (raportat la nivelul lunii octombrie 1990), și au amintit gravele consecințe pe plan social, precum și inflația galopantă pe care le vor antrena scumpirile din septembrie. De asemenea, au avertizat asupra unor mari mișcări sindicale în cazul nerevizuirii acestor măsuri, fără a se recurge însă la grevă generală, situație limită ce ar duce la amînarea alegerilor lucru pe care sindicatele nu îl doresc. Greva generală va fi declanșată după alegeri, dacă noul guvern nu va rezolva cererile în cauză.

În ultima parte a conferinței de presă, ziariștii au cerut amănunte cu privire la statutul noului partid. Răspunsurile au fost evazive, lipsite de claritate.

● Spre exemplu, la întrebarea dacă C.S.S. e susținută financiar de către sindicate, d-l Claudiu Iordache a răspuns că sprijinul sindicatelor a fost moral și în elaborarea programului. D-l Miron Mitrea a spus că „de unde să dea bani sindicatele, cînd nici ele nu prea au", dar că poate unele sindicate de bază au făcut donații către C.S.S., marile confederații în orice caz nu.

● Afirmația d-lui Ciorbea (C.N.S.L.R.) cum că „cineva dorește cu orice preț o explozie socială în plină campanie electorală" a condus firesc la întrebarea „cine dorește acest lucru ?". D-l Ciorbea a răspuns că este o întrebare retorică : toți cei prezenți în sală știu cine. Ziaristul a insistat, dar fără rezultat.

● Programul economic al C.S.S. prevede : înghețarea cursului de schimb leu/dolar ; introducerea unui moratoriu asupra prețurilor și salariilor pe o perioadă de 9—18 luni pentru oprirea inflației ; restabilirea rolului de gestionar al statului pentru proprietatea care îi aparține etc. Totodată conducerea C.S.S. s-a pronunțat în mod public împotriva modelului de privatizare „Severin", amintind că liberalizarea „rapidă" a prețurilor din „Reforma Erhard" din Germania a durat 12 ani. S-ar părea că C.S.S. optează pentru o tranziție lentă. Totuși, cînd au fost întrebați acest lucru, membrii C.S.S. au răspuns că nu optează nici pentru una rapidă, ci pentru una **responsabilă** (??!). Vor adopta atunci o cale de mijloc ? Nu, nu vor alege nici calea de mijloc, ci acea cale care va corespunde mai bine fiecărei situații. „De fapt", a spus d-l Mitrea, „ce înseamnă pași mici sau pași mari ? Într-un anumit context un pas poate părea mic, într-altul poate părea mare".

● S-a cerut de asemenea precizarea poziției C.S.S. față de închiderea marilor întreprinderi falimentare. S-a răspuns prin alte întrebări : cine are dreptul să închidă aceste întreprinderi ? ; ce înseamnă întreprindere falimentară ? ; de unde știm noi că o întreprindere care azi poate părea falimentară, mîine nu va deveni rentabilă ? etc.

Cum vor reuși oare sindicatele și acest nou partid cu idei încă insuficient cristalizate să obțină cîștig de cauză în fața discursului sec, dar simplu și precis, al primului-ministru ?

OANA ARMEANU

TELEVIZIUNEA ȘI CAMPANIA ELECTORALĂ (I)

TVR a dezvăluit, în decursul scurtei, dar zbuciumatei sale istorii, abilități pe care, din cîte știu, nici o altă televiziune nu le-a demonstrat încă.

În una din primele sale faze (anii '60 și '70), TVR, instrument principal al frontului ideologic, a fost nevoită la o concesie fatală : îmbinarea programelor fabricate după prescripțiile ceaușiste și preceaușiste cu o cantitate considerabilă de programe occidentale : filme, seriale, varietăți, muzică de toate genurile, emisiuni științifice. Telespectatorul român afla astfel cît este de fericit și că el trăiește în cea mai perfectă din toate lumile posibile. El vedea și o altă lume pe care o percepea îndeosebi prin imaginile abundenței și reușitei, dar despre care afla că se scufundă într-o criză iremediabilă.

În fața a două mesaje contradictorii, telespectatorul dispunea de experiența sa cotidiană și de sumbra perspectivă care îl făcea imun la propaganda oficială febrilă și stîngace. Imaginea societății occidentale, prea frumoasă ca să nu fie adevărată, nu producea imunitate : admirația se convertea în vise și aspirații.

Oricît s-a frămîntat Ceaușescu nu a găsit o formulă prin care să se prezinte ca un lider liberal, independent și critic față de blocul sovietic, formulă dublată de aceea a unui exponent absolut al ideologiei stalinist-ceaușiste. Profitînd de aceste ezitări, populația s-a desfătat, ani de zile, cu producții americane, franceze, engleze etc., considerate, prin tosnele unui dictator, mai convenabile decît cele poloneze sau rusești, ca să nu mai vorbim de cele maghiare.

Acest compromis nu putea să dureze însă și, odată cu deteriorarea situației economice și accentuarea tensiunilor politice, TVR a făcut o mișcare de 360°, devenind dintr-un mediu cu audiență (uneori depășind 90%) un „transmițător" care-și pierdea rapid „receptorii". Telespectatorii și-au îndreptat antenele spre bulgari, iugoslavi, maghiari și ruși, lăsînd TVR într-un dialog sîrîns și tensionat : între realizatorii zeloși și politrucii aparatului CC care răspundeau (cu capul) de executarea întocmai a înaltelor directive. Eficacitatea paradoxală a acestui dialog a constat în eliminarea publicului.

TVR a reușit într-un timp record să-și piardă „sa raison d'être" : un mijloc al comunicării de masă.

Revoluția din decembrie 1989 pune iar la încercare flexibilitatea televiziunii. Noua ei performanță : imagini în flux continuu, fără cenzură, fără programări sau priorități, angajînd profesioniști și neprofesioniști, fără verificarea surselor de informație, a relevat o situație care, în focul evenimentelor, a fost trecută cu vederea. Mă refer la faptul că forma de proprietate — aceea de monopol al puterii —, rămasă intactă în acele zile, s-a dovedit secundară. Exercitarea puterii a fost suspendată : nimic nu mai împiedica asupra totalei libertăți de expresie. Se știe, sînt destule exemple ale altor țări, proprietatea statului asupra televiziunii nu înseamnă pierderea independenței. Cîtă vreme nu s-a preocupat de menajarea proprietarului, pînă și TVR a fost liberă și independentă.

Dar șansa s-a pierdut. A lipsit o forță suficient de consistentă pentru a stabiliza un bun temporar cîștigat. Modelată după capriciile puterii staliniste, TVR avea (are) nevoie de o restructurare fundamentală, de o legalizare rațională și democratică a audiovizualului în general. Începutul ar trebui să fie redefinirea informației. Redefinirea informației înseamnă transformarea ei într-un bun public, util populației și educației sale democratice. Informație mai înseamnă eliminarea redundanței, armă efectivă a confortului puterii, căci informația corectă și obiectivă este un pericol potențial. Subliniez importanța informației nu numai pentru cele amintite mai sus, ci și pentru că în locul satisfacerii acestei nevoi vitale a societății românești și-a făcut loc alianța unor interese la fel de vitale pentru purtătorii lor. Puterea, în curs de agregare, a avut (are) nevoie de un instrument bine călit în slujirea ei, iar echipa TVR, grav compromisă și temeinic educată în spiritul dependenței de șef, a avut nevoie de un protector suficient de puternic să o poată menține în ciuda protestelor apărute de altfel cu promptitudine.

Cît de bine au funcționat vechile reflexe, ajustate și adaptate din mers, rezultă din ceea ce a urmat. În ciuda protestelor exasperate — uneori violente, alteori dramatice (nu cred că există multe televiziuni în lume pentru a căror independență să se recurgă la greva colectivă a foamei) —, relația de protejare reciprocă s-a stabilizat și nimic nu a reușit să o clatine.

Și tot așa, beneficiind de prerogative prezidențiale, dl. Iliescu a precedat campania electorală multiplicîndu-și aparițiile pe post — deși oricum apărea cu o nedezmințită regularitate, principiul TVR fiind : nici o seară fără dl. Iliescu.

Între timp și-a făcut intrarea în scenă Consiliul Audiovizualului. În alcătuirea lui prin prezența anumitor persoane (între care Răzvan Theodorescu, Al. Piru, Ecaterina Oprolu, T. Ravelca), a existat evident și intenția să nu dea bătaie de cap șefului de stat. De partea ei, Comisia specială pentru repartizarea timpilor de antenă se va descurca probabil în așa fel încît FDSN-ul, candidatul său, să nu piardă nici unul din avantajele dobîndite.

Mulțumită unei fericite dedublări, președintele țării devine, pe micul ecran, cel mai activ agent electoral al candidatului FDSN, iar monopolul proprietății de stat asupra televiziunii apare ca monopol al șefului statului asupra programului electoral al acestei televiziuni. Coaliția putere-TVR a intrat în campania electorală cu un avantaj net. Iar comisiile și consiliile pot regla neabătut prezentarea pe micul ecran a tuturor candidaților la președinție, dar nu le va acorda candelabrele de la Cotroceni, la fel de faimoase ca și cele din Cabinetul 1.

Ceva totuși s-a schimbat : acompaniamentul muzical al imaginilor prezidențiale nu mai este același.

ȘTEFANA STERIADE

Trebuie decuplată problema paşaportului de aşa-zisa problemă a cetăţeniei

— Interviu cu d-l CONSTANTIN BRÂNCOVEANU, secretarul particular al Majestăţii Sale, Regele Mihai —

Ce puteţi să ne spuneţi despre canonizarea strămoşului dumneavoastră, domnitorul Constantin Brâncoveanu?

Sinodul a făcut în iunie canonizarea. Au urmat o serie de canonizări locale, pe 15 şi 16 august la Sfîntul Gheorghe, Horezu, la Simbăta — ctitoriile lui Brâncoveanu. Vineri 14 august am fost la vecernie cu fratele meu Mihai, la biserica Domniţa Bălaşa, altă ctitorie a lui Constantin Brâncoveanu. Multă lume voia ca Brâncoveanu să fie canonizat, avînd în vedere mucenicia lui şi felul în care a murit ca să-şi păstreze credinţa. Slujba a fost ţinută de Prea Fericitul Teoctist. A fost un mare sobor de preoţi, mulţi mitropoliţi şi episcopi. O slujbă superbă.

Povestiţi-ne martiriul lui Constantin Brâncoveanu.

A fost martirizat nu numai el, ci şi cei patru fii şi sfenticul Ianache. Au fost duşi la Constantinopol (Istanbul) şi fiii lui, unul după altul, au fost executaţi înaintea lui. Iar el, ultimul. Constantin Brâncoveanu a jucat un rol foarte important în diplomaţie, această diplomaţie constînd într-un anume fel de a trata cu austriecii, cu ruşii şi, bineînţeles, cu turcii. La un moment dat, din punctul de vedere al sultanului, şi-a depăşit autonomia. Şi atunci a fost dus prizonier la Constantinopol. Acolo au încercat să-l forţeze să devină musulman. Au început mai întîi cu cei patru copii, crezînd că fiind mai blajini au să cedeze... Nici unul însă n-a făcut-o, iar cînd cel mic, Matei, a încercat la un moment dat să fugă, spunînd că de ce să nu devină musulman, tatăl lui l-a explicat. Şi atunci s-a dus şi el după fraţii lui.

În ce fel s-a manifestat biserica la această canonizare?

A fost o slujbă foarte frumoasă, ţinută de Prea Fericitul Patriarh Teoctist, care la sfîrşit m-a chemat să-mi dea mîna, mie şi fratelui meu, şi ne-a invitat la Patriarhie. Mi-a spus că se bucură că sîntem acolo. A fost foarte plăcut şi foarte interesant.

Să vorbim, dacă sînteţi de acord, despre vizita regelui, mai ales că, în ultimă instanţă, răspunsul guvernului a fost negativ.

Pînă la urmă răspunsul guvernului a fost un **nu** categoric. Însă numaidecît mi s-a spus şi că guvernul nu se împotriveşte deloc unei vizite în octombrie.

Dar nu va mai fi acelaşi guvern!

Ba da, e clar că pînă la 1 octombrie nu va fi un guvern nou. Vor fi negocieri după alegeri. În octombrie va fi tot guvernul acesta. Acum s-a răspuns în aşa fel încît să nu se utilizeze cuvîntul **refuz**. Numai o amînare. Majestatea Sa însă nu a acceptat să amîne, pentru că nu a acceptat temerile guvernului (le-a găsit neîntemeiate), nu a acceptat argumentele expuse foarte elocvent de d-l Meleşcanu. De aceea a trebuit să întrebăm din nou dacă răspunsul este **da sau nu**. Pînă la urmă au admis că pentru vizita din august răspunsul este **nu**. Au fost mai multe argumente: campania electorală, mărirea preţurilor începînd cu 1 septembrie, posibile conflicte în Transilvania provocate de cei care s-ar folosi de vizita Regelui, faptul că în rîndul partidelor politice s-a exprimat punctul de vedere că nu e momentul potrivit.

Partidele parlamentare au fost totuşi consultate înainte de plecarea d-lui Meleşcanu.

Biroul executiv al guvernului a avut o întrunire luni dimineaţă. Domnul prim-ministru Stolojan s-a întîlnit cu partidele politice din parlament, iar eu m-am dus la d-l Năstase la ora şase şi un sfert. Am întrebat care este avizul partidelor politice din parlament şi atunci mi s-a spus că dacă Majestatea Sa este de acord, guvernul îi trimite pe d-l Meleşcanu ca emisar al primului-ministru să explice personal Majestăţii Sale situaţia. Şi de ce guvernul consideră că e necesar ca vizita să fie amînată.

Deci consideraţi totuşi trimiterea d-lui Meleşcanu drept un gest de curtoazie al guvernului faţă de Majestatea Sa.

Da. În comparaţie cu alte dăţi (de Paşte '90 şi de Crăciun '90), este un act de curtoazie. Şi un pas înainte. Pentru că este dificil să trimiţi o persoană de calibrul d-lui Meleşcanu, ca reprezentant al primului-ministru, la o persoană privată. E un pas înainte, fără îndoială, chiar dacă nu putem fi de acord în ceea ce priveşte vizita din august. De aici cele două comunicate separate. Convorbirea a avut loc într-o atmosferă care era totuşi diferită.

Ce ne puteţi spune despre avizul partidelor?

Eu am avut discuţii cu o parte dintre partide. Majestatea Sa nu s-a implicat însă în campania electorală şi nici n-a avut intenţia să se implice. Ştiam că unii dintre şefii opoziţiei vor fi în Statele Unite săptămîna asta, dar bineînţeles că nu este rolul Majestăţii Sale şi nici al meu să spunem care este momentul ideal al campaniei electorale pentru aceste partide. Eu am vorbit în iulie cu partidele, însă de atunci au avut loc alte evenimente, de exemplu: propunerea PNL ca Majestatea Sa să candideze la preşedinţie. O propunere care a schimbat puţin situaţia. Şi, de asemenea, s-au ivit comentarii în anumite cercuri politice referitoare la faptul că Majestatea Sa n-a acceptat propunerea PNL pentru că nu l-ar interesa nici ţara, nici poporul, nu ar vrea decît să fie rege. Adică un fel de dezinformare ieftină... Şi s-a simţit nevoia ca Majestatea Sa să facă o vizită înainte de alegeri. D-l Meleşcanu ne-a spus că răspunsul guvernului reprezintă un anumit consens al unei părţi a opiniei publice.

Mai degrabă un anume consens al lumii politice, cred.

Da. Şi am impresia că deloc al lumii locale, cum s-ar spune, al primarilor acelor localităţi de unde au venit invitaţiile.

Cum a primit Majestatea Sa această întîmplare care a mîhnit aici multă lume?

Bineînţeles că Majestatea Sa a fost foarte dezamăgit că nu a putut răspunde invitaţiilor primite. Dar a acceptat felul în care s-au desfăşurat de data aceasta faptelor, diferit de cel din 1990. Propunerea guvernului de amînare a vizitei ar fi putut să fie primită altfel dacă n-ar fi existat o istorie în spatele acestei propuneri (adică ce s-a întîmplat în 1990). Atunci se dăduse o viză, care a fost anulată, s-a spus că nu e momentul potrivit, că vin alegerile din mai. Şi după aceea nu a mai fost momentul potrivit. Am înregistrat însă acum faptul că atitudinea a fost alta decît cea din 1990. Şi ambele comunicate cred că o reflectă. Limbajul e diferit.

Deci Majestatea Sa trebuie să solicite viză ori de cîte ori vine în ţară?

S-a discutat şi acest lucru. Aici este o anume neînţelegere. O anomalie. Trebuie decuplată problema paşaportului de aşa-zisa problemă a cetăţeniei. Nici un om cu minte întreagă nu poate să spună că Majestatea Sa nu este cetăţean român. E adevărat că acesta este un guvern aflat la sfîrşitul mandatului, care se ocupă cu organizarea alegerilor şi cam atît. Însă hotărîrea Consiliului de Miniştri din '48, care în mod abuziv i-a luat cetăţenia Majestăţii Sale, ar putea fi înlăturată printr-o altă hotărîre a Consiliului de Miniştri de acum. Ar fi un organ echivalent. Aceasta se poate face numaidecît prin decret. Este o problemă politică. Deci să nu ne mai fandosim că există probleme, cred că şi guvernul îşi dă seama de ridicolul lor. Rămîne deci modalitatea de a acorda un nou paşaport valabil. Şi se poate, bineînţeles, sta de vorbă şi în această privinţă. Pentru că aici guvernul spune ceva care nu este lipsit de sens — ce nume se va pune pe acest paşaport? Ce fel de paşaport va fi?

Practic, paşaportul pe care-l are Majestatea Sa în acest moment este paşaportul din 1948?

Majestatea Sa are paşaportul din '48 expirat, spunînd totuşi că este valabil pentru întoarcerea în România. Este absolut exclus însă ca Majestatea Sa să ceară repatrierea sau cetăţenia înapoi. Pentru că Majestăţii Sale i s-a luat abuziv cetăţenia.

A consemnat
GABRIELA ADAMEŞTEANU

DREPTUL LA REPLICĂ

Către d-na GABRIELA ADAMEŞTEANU
Redactor-şef al săptămînalului „22"
Publicaţie editată de Grupul pentru Dialog Social

Verificînd aspectele prezentate în articolul „În puşcăriile din România continuă tortura", publicat în săptămînalul dvs. nr. 30 (131) din 31 iulie — 6 august 1992, pag. 7, vă aducem la cunoştinţă următoarele:

HADJIEV MARINOV ZVEZDOMIR a fost arestat preventiv la data de 03.09.1991 de către Direcţia Cercetări Penale din Inspectoratul General al Poliţiei, în baza mandatului nr. 124/P/1991, emis de Procuratura Generală — Direcţia I.

Pentru perioada 03.09.1991 — 13.01.1992, cît a stat la Direcţia Cercetări Penale şi Circa 14 de Poliţie, Ministerul Justiţiei nu poate da relaţii, acestea nefiind în subordinea sa.

— În perioada 14.01.1992 — 15.06.1992 arestatul preventiv HADJIEV MARINOV ZVEZDOMIR a fost internat în Spitalul-Penitenciar Bucureşti, cu diagnosticul: „arsură conjunctivală gr. II; cardiopatie ischemică cronică dureroasă (angor stabil); bloc major de ramură dreaptă; crize de tahicardie paroxistică atrială; sindrom dispeptic de tip ulceros", afecţiuni pentru care a urmat tratamentul adecvat.

Din documentele medicale a rezultat că pentru perioada spitalizării nu s-au putut confirma cele două crize cardiace soldate cu preinfarct de care se aminteşte în articolul din ziarul ce îl conduceţi.

La data de 15.06.1992, în urma examinărilor medicale de specialitate — oftalmologie şi cardiologie — efectuate atît în Spitalul Penitenciar Bucureşti, cît şi la Policlinica „Sf. Ioan" din reţeaua Ministerului Sănătăţii, medicii de specialitate au stabilit că afecţiunea oculară s-a vindecat, iar cea cardiacă era compensată, în continuare necesitînd tratament ambulatoriu şi, ca urmare, a fost externat din spital şi transferat la Penitenciarul Bucureşti. Deci măsura externării nu a fost luată „abuziv şi ilegal" ori ca urmare a unor „presiuni de la nivel înalt".

În perioada spitalizării, cît şi la cabinetul medical din Penitenciarul Bucureşti, arestatul preventiv a primit tratamentul şi îngrijirile medicale necesare; pentru edificare vă alăturăm copiile foilor de observaţie clinică întocmite la Spitalul-Penitenciar Bucureşti.

Condiţiile din Penitenciarul Bucureşti sînt determinate de vechime, parametrii constructivi şi de gradul de aglomerare existent în acest moment în penitenciarele din România. La controlul efectuat nu s-au constatat cele descrise în articol (pediculoză, scabie, alţi paraziţi).

Personalul Penitenciarului Bucureşti îşi face datoria potrivit legii şi regulamentelor, neconstatîndu-se abuzuri.

Începînd cu data de 31.07.1992 arestatul preventiv a fost reinternat în Spitalul-Penitenciar Bucureşti ca urmare a consultului efectuat de medici şi, dacă aceştia vor considera că evoluţia bolii impune, vor lua măsuri de transfer, la o clinică din reţeaua Ministerului Sănătăţii.

În ceea ce priveşte revocarea măsurii arestării preventive şi judecarea în stare de libertate, aceasta este numai de competenţa instanţei de judecată, care se poate pronunţa în acest sens, în condiţiile legii, la cererea formulată de arestatul preventiv.

Sperăm într-o bună colaborare în domeniul de responsabilitate al Ministerului Justiţiei, pentru o corectă informare a cititorilor prestigioasei dvs. publicaţii.

BIROUL DE PRESĂ AL MINISTERULUI JUSTIŢIEI

REPLICĂ LA REPLICĂ

Apreciem promptitudinea cu care Biroul de presă al Ministerului Justiţiei răspunde articolului nostru, dar considerăm că răspunsul nu infirmă principalele teze de acolo: că Hadjiev Marinov Zvezdomir a fost torturat în cadrul Direcţiei Cercetări Penale şi la Circa 14 de poliţie (cerem, de aceea, atît un răspuns din partea acestora, cît şi o anchetă cu privire la ceea ce s-a întîmplat, din partea organelor competente); că în cadrul Penitenciarului Bucureşti condiţiile ar fi total necorespunzătoare, iar asistenţa medicală precară (redacţia se află în posesia a opt declaraţii semnate de colegi de celulă cu Marinov, pe care le-am pus la dispoziţia instituţiilor internaţionale de apărare a drepturilor omului şi de respectare a regimului de privare de libertate — din motive lesne de înţeles nu dăm numele acestor deţinuţi), că există în spatele acuzaţiilor penale interese politice (trimitem în acest sens la ultimul număr al săptămînalului Cuvîntul, în care se fac dezvăluiri semnificative). Cu privire la „cazul Marinov" vom reveni. Să sperăm că nu va fi prea tîrziu.

(DAN PAVEL)

ION PANAITESCU — Compoziţie

Cel mai prețios ajutor al celui ce guvernează este opoziția

— Fragmente din **Noi convorbiri cu Mihai I al României,** volum alcătuit de Mircea Ciobanu, în curs de apariție la Editura Humanitas —

Oamenii de cultură din România gîndesc bine, dar poate puțin prea abstract ● Vreme de 50 de ani, poporului român i s-a interzis să se maturizeze politic ● Oamenii sînt liberi și e vremea ca să se folosească de libertatea lor ● Pentru a distruge comunismul, trebuie scoși oamenii din sărăcie ● Oricît de rău a fost un regim, se pot găsi oameni care să-l regrete, pentru că au profitat de pe urma lui ● Ce s-a făcut bine în vremea dictaturii va avea după un timp un mare preț

A nu te duce la vot e ca și cînd ai trimite pe altul la urnă în locul tău

CE LI S-AR CERE oamenilor de cultură din România ? Poate li s-ar cere să fie ceva mai puțin teoretici. Am vorbit cu mai mulți. Ei gîndesc bine. Cum văd ei lucrurile, așa le văd și eu, în multe privințe, dar ei poate mai abstract decît ar trebui. O idee fără trup n-are putere. (...)

Un om de cultură știe mai mult decît un om simplu. E și normal, pentru că, spre deosebire de persoanele cu mai puțină carte, el are și experiența altor vremuri, și-a altor oameni, nu numai experiența propriei lui vieți. Cunoașterea istoriei te ajută să te descurci mai bine în viața de toate zilele decît alții.

Cei mai mulți oameni trăiesc totul pe cont propriu, ca și cum ceea ce trăiesc ei nu s-a mai trăit niciodată, și de aceea suferă mai mult decît cei care știu să se uite înapoi și să vadă că, oriunde arunci privirea, se poate afla un model.

★

SE SPUNE că un om politic se simte dator față de cei care l-au ales. Așa e. Dar el trebuie să se simtă responsabil față de toți în aceeași măsură — și față de cei care l-au ales, și față de opoziție, chiar și față de indiferenți.

Poate că una din datoriile principale ale omului politic e că

după alegerea lui să creeze o și eficientă. Cel mai prețios a ziția. Fără ea, e ca un om ca arăt ? — dar nu vrea în ruptu

AM AUZIT că în timpul s cu violență la ideea că popula liției. Ce era jignitor în acea despre un popor că este nem practicii politice s-ar comite o

Aici nu e vorba de intelig creație. Sînt copii înzestrați e seamnă că au și maturitatea i poate spune mai bine că pop maturizeze politic : vreme de un copil incapabil să hotărască

Ce poate să știe despre ale cu desăvîrșire practica electiv că sînt maturi și că știu singu încercat să-l povățuiască și să că în România nu mai există vădă de mai multă iubire, ba față de acest popor, căruia i

Nu am cun fără vocați

NEÎNCREDEREA e un pas

Acum sînt mai mulți care merg cu neîncrederea și mai exagerare în sens invers. Poat buie să vină o vreme cînd fi duce la vot e ca și cum l-ai t să hotărască el pentru tine.

CE TREBUIE să știm noi a sau fără voia dresorilor comu În curînd toți își vor da seama

Răuvoitorii insinuează că e sînt liberi și e vremea să se f

În schimb a care nu sup

CINEVA SPUNEA că sînt o nu știu să trăiască decît ațin mereu îndrumați și mereu ținu

Iată ce nu pot să cred. Nu a

Asta în cazul cînd e de bună-credință ; altfel, seamănă cu un om care-l leagă pe altul la ochi și-l îndeamnă să pornească la drum.

Orice, dar nu experiment. Întîi de toate pentru că este imoral.

★

SÎNT MAI MULTE feluri de a plăti un muncitor. Îl plătești după ce a terminat lucrul. Sau îl plătești din timp în timp, o dată pe lună, la capătul săptămînii, uneori chiar în sfîrșitul fiecărei zile de lucru. Oricum l-ai plăti, se presupune că muncitorul are încredere că vei avea cu ce să-l plătești.

Sînt cazuri însă cînd muncitorul îți cere plata înainte. Asta înseamnă ori că e flămînd și nu poate să muncească pînă cînd nu se întremează cît de cît, ori că n-are încredere în cel care l-a angajat.

Muncitorimea din România este și cu puterile de muncă, și cu încrederea la pămînt, după ce altîtea decenii a fost angajată în munci grele și neproductive.

Statul nu mai are credit moral. Acum, sigur că nu se poate realiza în mod direct această **plată înainte** pentru un întreg popor. Dar se pune întrebarea : ce faci ca să compensezi această imposibilitate ? Ce garanții oferi că nu vrei să-l atragi pe om iarăși într-o cursă și că a început să lucreze pentru el, nu pentru cine știe ce lozincă ?

★

DE LA UN TIMP aud lăudîndu-se la tot pasul compromisul politic. De ce ? Compromisul trebuie să fie un accident, nu o regulă de conduită. Nici rigiditatea, sigur, nu e bună la nimic. Una e linia politică ținută cu dreptate și cinste, și alta e să ai înțelegere față de oameni.

Fără fermitate, nici blîndețea nu folosește la mare lucru.

Un rege trebuie să-i cunoască pe oamenii țării sale, să umble printre ei, să aibă știre de doleanțele lor.

Regina Maria, bunica noastră, a ajuns să cunoască poporul mai bine decît mulți specialiști în etnografie, pentru că l-a cunoscut cu inima.

E o boală să vrei să faci și să știi totul

UN REGE nu trebuie să încerce să facă totul. Să te substituî lui Dumnezeu e specialitatea conducătorilor comuniști. Nimic nu se face fără tine, tu trebuie să știi totul. Asta e o boală.

Oamenilor nu le va fi greu să afle că regele e una cu poporul său. Vor fi dovezi, și ele vor hotărî dacă ce am spus noi acum e vorbă goală sau chiar viață.

Consiliul de Coroană e o necesitate în viața unei monarhii constituționale. El nu se va interpune între noi și guvern, dimpotrivă, va face și mai ușor de înțeles și de realizat colaborarea dintre noi. — Un consiliu compus din oameni a căror iubire de țară a fost verificată prin fapte, oameni de o mare energie sufletească și intelectuală, echilibrați, în stare ca în momentele grele ale patriei să-și spună cuvîntul.

★

AM VĂZUT că forțele răului sînt întotdeauna organizate cu mai multă chibzuință. Ele fac planuri pe ani și ani înainte. Forțele binelui parcă trăiesc numai cît să nu moară, cum se spune.

Sau e numai o părere ? Răul știe că nu e iubit, că nu e acceptat în mod natural — de aceea face tot ce-i stă în putere să pară mai puternic decît binele. Și uneori este, nu pentru multă vreme, dar este. Cînd spui **nu multă vreme** te gîndești la decenii, la secole.

Dar dacă știm că este o bătălie împotriva răului, de ce sîntem atît de slabi și atît de puțin convinși de necesitatea unei lupte susținute ? Nu cumva și cei buni au fost atinși de sentimentul zădărniciei ?

Cînd cîștigă cel rău, ne dăm seama că n-am vegheat destul. De ce să ne organizăm doar cînd s-a produs nenorocirea ? De ce n-o facem înainte ? E atît de puțin pregătit omul să se apere ? Sau apărarea omului cade în sarcina exclusivă a lui Dumnezeu ?

Vorbesc despre ceea ce vedem : forțele binelui umblă după creangă bolnave, le ale, azi una, mîine alta. În loc să scoată răul din rădăcină.

★

NU POȚI să umbli cu mai multe măsuri cînd e vorba să stai față în față cu forțele răului.

De exemplu, în ceea ce privește monarhia. Văd că românii au început să se trezească, să-și afirme cu putere opiniile. Dar la început, cînd ar fi trebuit s-o facă, a fost tăcere.

Noi nu vrem să scoatem o vină din asta unor partide istorice. E ușor de presupus că unii au tăcut de teama ca nu cumva, vorbind de bine monarhia, să-și atragă antipatii asupra lor. Antipatia cui ? Cei mai mulți oameni știau despre monarhie puțin și cam ce auziseră la școală. Dacă cine trebuie să vorbească bărbătește ar fi vorbit, ei ar fi informat lumea despre ce înseamnă de fapt legătura dintre monarhie și țară. Au vorbit însă oameni interesați să **mintă** și în primul rînd au avut de suferit cei care au tăcut.

Sigur că frica și-a spus cuvîntul. Au stat în închisori, au pribegit printre străini și cînd s-au întors acasă s-au gîndit și la el, la nevoile lor personale — asta e de înțeles. Poate că acum vor fi mai **fermi**, vor lăsa deoparte ambiguitățile și nu vor obosi să spună românilor adevărul despre monarhie. Astfel își vor salva lor înșiși prestigiul.

Faptul că nu mi se recunoaște cetățenia română arată cît de ambiguă e poziția politicienilor de la București

NU DEMULT, președintele Bush s-a întîlnit cu Dalai-Lama. Ceea ce pînă acum nu s-a mai întîmplat, din cauza conducerii co-

muniste de la Pekin. Ca să nu-n-am înțeles niciodată — în fin

De la Pekin au venit protes luat în seamă și din protestul cire. S-a văzut doar că așa ar f

Pe omul acesta, pe Dalai-La cu multă pază în jurul lui.

Mă aflam într-un grup de locul unde mă aflam și s-a uita cărbuni aprinși. Și a venit la două minute. După aceea, ală preună cu el. A ținut o confer m-am dus să dau mîna cu el.

(...)

Pînă în ziua aceea nu ne ma ne-am văzut prima oară, nu n făcut o impresie foarte puternic

CHIAR ȘI CEI care sînt împ nu vor, trebuie să-și dea seama să atace singura formă de guv munismului.

O monarhie constituțională naturală în fața acestui rău.

FAPTUL că nu mi se recun ambiguă este poziția politicienil sovietică în structurile politice

A fost bine ca în România să be forma de guvernămînt ? În pundă : nu, n-a fost bine. În fe nelegitimă forma actuală de guv

Deci nu se răspunde nimic — al guvernanților actuali cu ame politică a României. S-ar putea mai bine decît acum comuniștilo s-a instalat pe teritoriul românes

ATACURILE împotriva mon că actualii conducători ai țării n mai bine decît toți că republica părerea poporului. Acum vor s- mina să legitimeze vechea fraud

Cînd regii Olandei sau Norve nemților, au consultat poporul Întrebe ? Dacă între timp s-a ob

Românii ar trebui să fie între rămîneți cu o formă de guvern 1947 ?

Dacă guvernanții de acum ar decît toți că se află într-o situ

MENT

...ei condiții de exprimare liberă ...r al celui ce guvernează e opo...treabă mereu pe celălalt : cum ...ului să-și ia o oglindă.

...ilor unele persoane au ripostat ...u are suficientă maturitate po...afirmație ? Nu cred că spunînd ...zat încă din punct de vedere al ...ire.

... poporului, de puterea lui de ...ordinar, genială, dar asta nu în...dire necesară vieții politice. Se ...i român nu i s-a **permis** să se ...pape 50 de ani a fost tratat ca ...tru sine însuși.

... o comunitate care și-a pierdut ...în loc să-i fi lingușit pe oameni, ...e cine să aleagă, mai bine ar fi ...nvețe ce însemnătate are faptul ...un singur partid. Ar fi dat do...cred că și de mai mult respect ...ascuns cu atîta dispreț adevărul.

...scut oameni ...ibertății...

... maturitate.
...i pe gînduri, fac socoteli. Unii ...arte : nu se mai duc la vot. E o ...numai un moment trecător. Tre...e român va înțelege că a nu te ...le pe altul în locul tău la urnă,

..., de fapt ? Că sîntem liberi. Cu ...l, cușcă asta nu mai are lacăte, ...asta, ...bă de o capcană. Nu e. Oamenii ...ească de libertatea lor.

...n cunoscut oameni ...rtă libertatea altora

...ni fără vocația libertății și că ei ... cînd se află sub supraveghere. ...in scurt, ...unoscut asemenea oameni, despre

care se vorbește ca despre niște deficienți. Am văzut în schimb, oameni care nu suportă libertatea altora și care, atunci cînd au posibilitatea, se ating de ea, le-o stîrbesc. Ei sînt oamenii aceia fără vocația libertății.

Dacă prin comunism înțeleg o conspirație împotriva oricărui bine, atunci ea a fost făcută chiar de ei și, prin ei, împotriva oamenilor simpli, pentru care libertatea e un lucru de la sine înțeles.

★

COMUNISMUL nu va muri de la sine. Dacă ar fi vorba de agonia unui organism viu... Dar noi știm că e vorba de agonia unei realități artificiale. Mîna omenească a construit-o, tot ea trebuie s-o distrugă. Trebuie să găsim doar curajul necesar. Cînd așteptăm, rămășițele lui prind viață și se amestecă cu rămășițele de nazism. Cine știe ce răutăți vor mai face între timp...

Pentru eradicarea totală a comunismului e nevoie nu numai de oameni hotărîți să-l scoată din viața publică. E nevoie de oameni care să lupte pentru a-și scoate semenii din sărăcie.

Ideea comunistă — nu voi înceta s-o spun — crește în climate rele, acolo unde se respiră greu. Românii au trăit relativ bine, au avut libertate, au propășit cu pași siguri — și numai de aceea comunismul n-a prins în Regat.

Cînd omul va avea iarăși ce să mănînce, cînd va avea pămîntul și grijile lui, nu grijile altora, comunismul va primi lovitura cea mai puternică. De aceea numai o schimbare din temelii a societății ne va scăpa de el. Sistemul monarhiei constituționale e o garanție că schimbarea nu va fi o operație de cosmetică.

★

ACOLO unde a fost dictatură s-a vorbit mult. Am citit unele lucruri din ziarele comuniste. Se înțelegea oare ceva ? Acolo nu era nimic, nici măcar printre rînduri. Vorbirea a fost o formă de activitate și trebuie să înceteze a mai fi. Vorbeau — și toți erau atenți ca nu cumva să se pună în aplicare vreo vorbă. Celor cu firea mai activă, oamenilor cu iubire de muncă li se dădea peste mînă întotdeauna.

Pentru că în dictatură omului trebuie să-i meargă rău, altfel nu se mai gîndește zi și noapte la conducătorul lui.

★

ACUM e sărăcie, e dezordine. Poți să spui că totul e făcut inadins ca să se regrete dictatura.

Dar dacă acum e mai rău, ar fi păcat să spui că pînă la evenimentele din decembrie a fost bine. Da, e mai rău, dar nici înainte nu era bine. Asta mi se pare un răspuns potrivit.

Și pe urmă, de ce se insistă să se vorbească tot în țară? Ce avantaj ar putea să aibă cineva din asta ? Că va mai sta cîteva luni în plus la putere ? Și pe urmă ? Dacă unii sînt atît de grijulii să treacă în istorie, cum cred ei că vor trece mai ușor ? Rămînînd la putere, ca să supravegheze dărîmarea țării, sau retrăgîndu-se, spre binele ei ?

★

CHIAR ȘI ÎN DOMENII unde lucrurile mergeau cît de cît bine, totul s-a sfărîmat în ultimii doi ani sau e pe cale să se sfărîme. Oricît de rău a fost un regim, în el au trăit oameni care au creat și ei nu se bucură cînd văd că munca lor se duce de rîpă. Însă poți să spui și așa : oricît de rău a fost un regim, se vor găsi oameni destul care să-l regrete, pentru că au profitat de pe urma lui — și așa e de cînd lumea.

Noi nu ne gîndim la aceștia decît ca la o problemă. Gîndul nostru se îndreaptă spre milioanele de români care au dreptul mai mult ca oricînd la o schimbare în favoarea lor.

Tranziția e ca un tunel, dar tunelul are ieșire

M-AI ÎNTREBAT zilele trecute dacă în anul acesta au fost momente cînd am crezut că în țară se mai poate redresa ceva.

Trebuie să spun foarte sincer : nu. De ce să ne luăm dorințele drept fapte ? Sînt și oameni care știu să-și sărbătorească dorințele. Eu aștept să se **înfăptuiască** ceva, oricît de mic.

★

FRICA DE SCHIMBARE există și ea. Nu poți s-o treci ușor cu vederea. Omul știe că statornicia e un lucru bun — și atunci, chiar dacă statornicia s-a produs în rău, i se pare de preferat unei schimbări care întotdeauna răvășește punctele de reper.

În perioadele de tranziție e la fel de greu ca într-un tunel unde s-a făcut deodată întuneric. Dar un tunel nu e o înfundătură, el are o ieșire ; chiar dacă bîjbîi, tot ieși afară. Și totuși, să nu se uite că omul vrea o oarecare stabilitate și că dorința aceasta e normală. Chiar și cînd îi e rău de multă vreme, el stă mult în cumpănă pînă cînd se hotărăște la acțiune, pentru că se întreabă : dacă va fi și mai rău ?

Noi, românii, avem toate motivele să ne comportăm așa. Memoria ne dictează acest comportament, uneori excesiv de prudent.

★

ROMÂNII din țară nu au încetat să creeze în timpul dictaturii. Asta o știa toată lumea din afară, deși acum faptul pare să nu mai aibă importanța dinainte. Românii au lucrat, nu e bine ca valorile născute în vremuri așa grele să fie lăsate să se prindă sub dărîmături.

Am auzit de un rabin care a copiat pe ascuns, într-un lagăr, **Tora**. Am fost foarte impresionat. Chiar și pentru mai puțin e nevoie de condiții de viață cît de cît normale, dar să copiezi **Tora** acolo unde ea nici nu putea să fie măcar citită ? Ce s-a întîmplat acolo numai Dumnezeu știe, dar mă gîndesc că acum prețul manuscrisului nimeni nu mai poate să-l stabilească.

Ce s-a făcut bine în condițiile dictaturii va avea peste o vreme un preț foarte mare. Trebuie să fie ocrotit, să nu se distrugă odată cu nimicurile pe care le-a comandat propaganda comunistă.

★

ÎN ROMÂNIA nu trebuie să fie inventate structuri economice speciale. Structurile economice sînt de două feluri : cele care s-au dovedit bune și cele care s-au dovedit primejdioase pentru viața țării. Să le căutăm pe cele care, odată adaptate la condițiile noastre, vor face mai ușoară tranziția.

Cine experimentează acum seamănă cu un om care se leagă singur la ochi și speră că așa o să ajungă mai repede la țintă.

...upere. De ce să nu-i supere, asta ...ăcum l-au primit.

De data asta, americanii nu l-au ... nu s-a întîmplat nici o nenoro...utat să procedeze și mai demult. ... l-am întîlnit în Elveția. A venit

...neni și, deodată, s-a întors spre ...a mine drept. Parcă avea în ochi ...e și mi-a strîns mîna cu amîn...i de ceilalți, am luat masa îm...ă scurtă. După masă, la plecare,

...văzuserăm — și nici atunci, cînd ...m vorbit. Ce s-a întîmplat mi-a

...riva monarhiei, fie că vor, fie că ...ă atacînd-o nu fac altceva decît ...nămînt care se împotrivește co...

...e prin însăși esența ei o piedică

...te cetățenia română arată cît de ... de la București față de invazia ...sociale românești. ...tre armata sovietică și să schim...od normal ar trebui să se răs...l acesta însă, s-ar recunoaște ca ...nămînt. ...iar asta dovedește acordul deplin ...ecul tancurilor sovietice în viața ...pune că niciodată nu le-a prins ...și urmașilor lor că Armata Roșie ...

...hiei și împotriva mea dovedesc ... sînt siguri pe poziția lor. Ei știu ... fost instalată fără să se consulte ... consulte, dar pentru a o deter...

...iei și-au părăsit țara din pricina ...nd s-au întors în țară ? Ce să-i ...nuit cu stăpînirea lui Hitler ? ...ați în acești termeni : vreți voi să ...nînt pe care v-au dat-o rușii în

...i siguri pe ei și n-ar sti mai bine ...ție incalificabilă față de istoria.

patriei — ar tăcea. Dar ei nu tac. Mint, calomniază și-i pun și pe alții să calomnieze. Și asta o fac de peste patruzeci de ani...

★

„CUM sînt eu, așa este și țara mea." Nu mai știu cine a spus-o. Dar dacă e un adevăr în cuvintele acestea, îți dai seama cu cîtă grijă trebuie să te porți ca nu cumva o greșeală de-a ta să-ți compromită țara ? Și cîtă importanță are omul dacă unul singur e în stare să scadă sau să ridice prestigiul țării care-i dă numele ?

Dacă îl ridici pe un om prea sus, poți să-l nedreptățești foarte ușor

PENTRU UNII, mai ales pentru cel care au suferit mult, un rege ar trebui să semene cu un fel de sfînt.

Dorința aceasta se explică. Nu poți cere oamenilor să fie buni, drepți, să-și respecte familia și semenii, dacă tu însuți n-ai dovedit că ai știut să te supui legilor bunului-simț.

Dorința în sine nu e rea, pentru că arată cît de sus îl pune omul pe rege în inima lui. Dar acest sentiment nu trebuie trăit în abstract. Un rege este și el un om, are și el suferințele lui, poate greși. Dacă îl ridici pe un om prea sus, poți să-l nedreptățești foarte ușor : orice umbră, cît de mică, se arată un mare păcat.

Comuniștii au născocit oameni care întruchipează perfecțiunea pentru că ei n-aveau pe Dumnezeu. Dar înlăuntrul acelor statui uriașe pe care le confecționau pentru cultul personalității, omul zeificat își făcea de cap mai rău decît ultimii oameni.

★

ÎN FAMILIILE regale au fost și unii buni, alții mai puțin buni, alții deloc — dar în halul în care au fost conducătorii comuniști n-a fost nici unul. Chiar și Ludwig al II-lea de Bavaria, despre care se spune că a fost nebun, nici el nu și-a permis să facă cheltuieli nemăsurate sau să vîndă bunurile țării, să facă risipă de aur. Conducătorii din răsăritul Europei n-au întrebat pe nimeni, nu s-au justificat înaintea nimănui. De la început au avut grijă să nu creeze instituția care să le ceară socoteală de faptele lor.

(...)

★

E ADEVĂRAT că orice insistență face de nesuferit totul. Dar de ce noi, care nici n-am început în școli învățămîntul religios, ne temem să nu stricăm totul prin insistență ? Este adevărat, cînd vorbești despre lucruri înalte e nevoie să fii prudent, să nu forțezi nimic.

Învățătura creștină e simplă, nu cunoaște complicațiile altor religii, de aceea are nevoie de slujitori cu sufletul simplu. Dacă nu știi cum să-i spui unui om tînăr de ce a trebuit să vină Cristos pe pămînt, e mai folositor să taci, pentru că atunci s-ar putea să vorbească mai bine decît tine însuși Dumnezeu.

★

UN ATEU crede că dincolo nu e nimic. Foarte bine. Atunci de ce se teme de moarte ? Cum explică el asta ?

Lipsa de teamă înaintea morții o au numai oamenii care cred. E aproape un dar de la Dumnezeu.

Un om care se agață de viața de aici fără să se gîndească la cealaltă viață e în stare să facă mult rău.

★

ÎNVĂȚĂTURA LUI CRISTOS despre întoarcerea celuilalt obraz nu-l are în vedere numaidecît pe omul care primește palma. Ea îl are în vedere și pe cel care o dă.

Cel care trebuie să întoarcă obrazul primește o învățătură despre răbdare. Dar cel care provoacă suferință nu simte că și despre el e vorba și că, în felul acesta, i se poruncește să nu mai lovească măcar a doua oară, dacă întîia oară n-a putut să se stăpînească ?

(...)

★

FOARTE PUȚINI sînt destul de tari să recunoască cu glas tare răul pe care l-au făcut. Citeodată, mai greu e să-ți ceri iertare decît să perseverezi în rău, dar asta e numai o părere pe care o străcoară trufia în sufletul omului.

Cînd omul își cere iertare, el cheamă și pe Dumnezeu între el și semenul lui. Îți ceri iertare — și-ți interzici singur accesul la rău.

★

ÎN LUPTA pe care am dus-o noi pentru țară, dacă n-ar fi fost conștiința că deasupra noastră veghează Dumnezeu, cred că n-am fi pus atîta dor și-atîta suferință...

Credința în Dumnezeu înmoaie inimile însă numai față de semeni, cu cel de aproape. Dar ea le întărește pentru lupta împotriva răului.

★

REGELE CAROL I a spus odată că el dorește ca oamenii să-i arate nu atît iubire, cît respect. Asta a fost dorința lui. S-a mulțumit cu puțin, pentru că erau prea multe de făcut în țară. Și-a strunit familia, a îngrădit orice înclinare spre risipă, a cheltuit pentru sine puțin. A știut să spună la timp că a venit în mijlocul unui popor sărac și de aceea a lăsat în urmă o țară bogată, cu instituții puternice, în stare să înfrunte urgia primului război mondial.

Deviza familiei noastre grecești spune : **Puterea mea stă în iubirea oamenilor pentru mine.** Aici se pune accentul pe sentimente. Dar, dacă ești mai atent, aici e vorba în primul rînd despre putere. E și acesta un fel de a vedea viața.

Dacă spui : **Prin noi înșine** — e bine, deși pare mai puțin. Adică să ne apucăm de asemenea lucruri încît să le putem face și singuri, cu mîinile și mintea noastră. **Prin noi înșine** nu vrea să spună că sîntem buricul pămîntului. Noi — adică mulți, uniți. Era o epocă în care dorința de unire se arăta la tot pasul...

Între respect și iubire — ce să alegi ? Amîndouă sînt importante. Rămînem la deviza noastră : **Nimic fără Dumnezeu.** E un cuvînt care presupune și iubirea, și respectul, și gîndul, și fapta.

(NOTA : Titlul și subtitlurile aparțin redacției)

VASILE PILAT

Convorbiri libere despre tranziție (III)

PRIVATIZAREA

Aș dori, domnule Vasile Pilat, să ne oprim asupra principalelor componente ale procesului tranziției.

Cîteva mari grupe de procese se impun a fi abordate : restructurarea sistemului relațiilor de proprietate astfel încît ele să fie compatibile și favorizante ale instituirii și funcționării mecanismelor pieței; restructurarea sistemului producției naționale astfel încît aceasta să poată funcționa eficient în condiții de piață ; crearea și funcționarea pieților ca mecanisme de reglare a producției, respectiv problema prețurilor și politicii valutare, și, legată de aceasta, problema inflației și șomajului. A^oi problema interacțiunii cu mediul economic extern.

Cred că ar trebui să începem cu problema privatizării, considerată de mulți drept problema problemelor.

Într-un anumit sens, într-adevăr, ea este problema centrală a tranziției. Aș remarca însă că privatizarea nu acoperă decît parțial gama relațiilor de proprietate, care nu se reduc (și nu pot fi reduse, așa cum se întîmplă acum la noi) la **privatizare**. În fapt, privatizarea nu este decît una din căile — esențială, desigur — pentru a crea un sistem al **relațiilor de proprietate**, apt să asigure formarea și funcționarea eficientă a mecanismelor pieței ca mecanisme de **autoreglare** a organismului economic. Ea nu este deci **un scop în sine**. Nici unica modalitate de transformare a relațiilor de proprietate capabilă să asigure crearea și funcționarea eficientă a pieților. Există economii de piață cu un foarte dezvoltat sector public și cooperatist, care funcționează eficient (vezi Austria, Franța, țările scandinave). Există economii în care sectorul privat are o pondere mult mai mare decît în primele, dar ale căror mecanisme de piață nu au nici pe departe eficiența acestora (numeroase țări în curs de dezvoltare). Fac această remarcă nu ca o sugestie pro-etatistă. Din contră. Este clar că sarcina privatizării este stringentă. Ceea ce doresc să subliniez prin ea ar fi necesitatea evitării simplismului. Ar trebui să delimităm sensul restrîns al **noțiunii de privatizare** (acela de trecere în proprietate privată a acelor unități economice proprietate de stat care nu sînt de utilitate publică și interes național-strategic) de sensul mai larg, de „privatizare a economiei", care pe lîngă primul proces menționat include alte două : 1. Crearea de „celule" (unități) economice private noi ; 2. Dezetatizarea relațiilor dintre agenții și subiecții economici într-un grad cît mai apropiat de cel al economiilor de piață dezvoltate.

În legătură cu crearea noului sector privat, este de prisos să insist asupra faptului că politica promovată pînă în prezent de autorități nu a fost de natură să asigure nici valorificarea posibilităților generative ale economiei naționale, nici spiritul de inițiativă, talentul și inventivitatea cetățenilor noștri. Și, mai ales (fapt esențial), nu a fost de natură să orienteze acest potențial spre producția de bunuri materiale și servicii pentru producție, asigurarea unor posibilități și facilități de aprovizionare cu echipamente, materii prime, materiale (inițiind și sprijinind organizarea comerțului cu ridicata de mijloace de producție), organizarea de servicii de consultanță etc., etc. Căci, **procesele trecerii la economia de piață (implicit crearea sectorului privat al micii producții de mărfuri) trebuie să fie sprijinite, stimulate, orientate, cu alte cuvinte conduse de către stat.** Nașterea și structurarea spontană a sectorului privat implică mărirea costurilor, în primul rînd de timp. Iar timpul este resursa cea mai deficitară. Despre extrem de marea importanță în funcționarea unei economii a **sectorului întreprinderilor mici** s-a scris mult. Nu mai insist. Nu insist nici asupra piedicilor birocratice și implicit corupției (fenomen ce capătă caracter de masă în orice societate săracă și cu structuri în tranziție). Nici asupra efectelor indezirabile ale dezvoltării prevalente în cadrul sectorului privat, nou apărut, al activităților de multiplă intermediere. În acest domeniu, al întreprinderilor mici și mijlocii, aș menționa numai, ca fapt pozitiv, inițiativa Departamentului pentru strategia reformei, condus de dl. Bogdan Teodoriu, de a elabora, cu concursul unor specialiști din Italia (deținătoare a unei bogate experiențe în materie) un program național de dezvoltare a sectorului întreprinderilor mici și mijlocii private. Rămîne să vedem în ce măsură rezultatele acestei inițiative își vor găsi materializarea în practica vieții economice.

Principala problemă a privatizării economiei o reprezintă însă trecerea în proprietate privată a actualei proprietăți de stat... Ce părere aveți despre opiniile avansate și despre politica oficială în acest domeniu ?

Problema privatizării proprietății de stat se pune în mod diferit în diversele sectoare ale economiei sau pentru diferitele categorii de unități economice, atît sub aspectul amploarei și ritmului, cît și al **formelor.** Într-un fel se pune problema privatizării în comerț sau în transportul rutier, altfel în construcții sau servicii, altfel în industrie, diferit în cazul unităților industriale mici, de cel al marii industrii. În cazul comerțului, transportului rutier (de pasageri și mărfuri), al serviciilor, al unui mare segment al construcțiilor, privatizarea directă sau unele „forme tranzitorii" spre privatizare, se puteau realiza relativ rapid și pe scară relativ mare. „Forme tranzitorii" se puteau folosi și pentru unitățile mici din industria alimentară și ușoară. Din păcate, statul a făcut mult prea puțin, în unele cazuri nimic sau, și mai grav, a frînat — direct și indirect —, a distorsionat și discreditat deafășurarea acestui proces, lăsîndu-l pe mîna unei birocrații corupte, necontrolate strict, așa cum ar fi fost necesar.

Ce înțelegeți prin „forme tranzitorii" ?

Este tot mai larg acceptată ideea că privatizarea poate fi eficientă nu prin distribuire gratuită, ci prin vînzare. Disponibilitățile bănești reduse ale potențialilor cumpărători ai unităților proprietate de stat, limitează drastic posibilitatea privatizării prin vînzare. O modalitate „tranzitorie" o poate constitui **arendarea cu drept de răscumpărare.** O alta, **vînzarea în credit** (precum locuințele), **cu plata în rate,** garanția constituind-o însuși obiectul cumpărării (sau, după caz, și alte bunuri). Subiectul arendării poate fi o persoană fizică, o persoană juridică privată, un grup de persoane fizice etc. O altă modalitate „tranzitorie" apărută în practică o constituie **transformarea unității economice în unitate mixtă, de stat și privată,** ca urmare a participării colectivului de salariați ai acesteia la capitalul ei social prin cumpărarea de acțiuni (de preferat la purtător) ale respectivei unități, ponderea statului putîndu-se treptat diminua, pînă la lichidare.

Sînt aplicabile aceste forme și la ceea ce s-a numit „marea privatizare" ? Ce părere aveți despre opiniile avansate și despre politica oficială în ceea ce privește modalitatea de realizare a „marii privatizări" ?

Nu ! Sau, poate numai ultima din modalitățile menționate, parțial și la scară restrînsă, în cazul unor întreprinderi de dimensiuni mijlocii. De ce ? Răspunsul, cred, va rezulta din cele ce vreau să spun în legătură cu a doua întrebare.

Realizarea „marii privatizări" (privatizarea „marii industrii", iar la noi aproape toată industria este formată din unități economice mari și foarte mari) este o problemă de mare complexitate — și implicit responsabilitate — sub aspect economic, social-moral și al intereselor naționale. După cum vă este cunoscut, nici în literatura economică, nici în practica din celelalte țări est-europene (excludem cazul cu totul excepțional al Germaniei de Est) nu s-a afirmat vreo soluție care să nu comporte, sub un aspect sau altul, foarte serioase rezerve. Și acest lucru nu trebuie să ne mire. Este vorba de o problemă cu totul nouă în istoria economică a popoarelor lumii, prea puțin cercetată în plan teoretic, iar încercările practice de pînă acum sînt încă nerelevante. De aceea, după părerea mea, este necesară o foarte mare prudență în a adopta o formulă unică, aplicabilă la scara întregii economii, printr-o singură măsură „radicală". În atmosfera încinsă a disputelor politice (cel mai adesea politicianiste) s-au lansat o serie de formule a căror lipsă de substanță științifică și al căror simplism de factură populist-electorală ar justifica totala lor ignorare. Ele însă ar putea fi extrem de periculoase dacă forțe politice cu acces la decizie le-ar lua în serios. Este vorba, în primul rînd, de **ideea distribuirii gratuite integrale (sau aproape integrale) a avuției naționale aflate în proprietatea statului către întreaga populație majoră** — acțiune care nu numai că în fapt ar genera un adevărat dezastru economic prin efectul hiperinflaționist pe care l-ar avea, dar ar echivala, în ultimă instanță, cu confiscarea acestei avuții de către un grup foarte restrîns de proaspăt îmbogățiți, din țară și de aiurea. O confiscare care ar însemna o polarizare mult mai dură decît în oricare din economiile oligarhice, fără a mai vorbi de faptul că prin ea însăși nu ameliorează funcționarea pieței și a aparatului de producție. Este de prisos să desfășurăm aici suita de raționamente, prezentate de numeroși analiști în mai multe rînduri pentru demonstrarea caracterului falimentar evident al acestei idei.

Dar cum apreciați teza susținută de unii economiști-politicieni, a transferării dreptului de proprietate asupra întreprinderilor către colectivele de muncitori ale acestora ?

Este o idee pe care, de asemenea, o consider periculoasă. Nu întîmplător ea este afirmată de economiști-**politicieni.** Ea nu are justificare nici economică, nici social-morală. Și cu atît mai puțin teoretică. O extrem de bogată literatură economică semnată de nume dintre cele mai prestigioase ale științei economice (de la B. Ward la nobelistul J. Meade), care a analizat problema funcționării unui asemenea tip de firmă în care muncitorii sînt și proprietari, a arătat incompatibilitatea ei atît cu funcționarea normală a pieței capitalului și pieței muncii, cît și cu realizarea eficientă a funcției proprietarului în funcționarea firmei. Este un tip de firmă ce, practic, blochează diversificarea relațiilor de proprietate — calea principală de adaptare a organismului economic la cerințele dezvoltării sale anatomice și creșterii calității outputului său.

Să deduc că îmbrățișați formula adoptată în Legea privatizării ?

Nu o dată mi-am exprimat public rezervele importante pe care le am și față de această formulă. Timpul nu ne permite să le reiau pe larg. O menționez pe cea mai importantă. Este vorba de pericolul pe care îl poate reprezenta acest dinozaur care se numește „Fondul Proprietății de Stat". El va constitui o forță pe care nu a avut-o niciodată nici fostul C.S.P. și nu o are nici Ministerul Industriei. El va fi nu numai organismul ce va coordona dezvoltarea industriei naționale (lui revenindu-i, practic, **sarcina restructurării acesteia**), dar va reprezenta o uriașă forță economică, fiind beneficiarul dividendelor ce-i revin ca subiect al dreptului de proprietate asupra a 70% din totalul capitalului social al societăților comerciale. O forță ce, practic, inerent, va deveni birocratică, capabilă să-și subordoneze orice și pe oricine. Trebuie considerat însă pozitiv faptul că prin constituirea F.P.S. are loc **o dezetatizare a proprietății,** că guvernul, ca exponent al unor forțe politice determinate, este privat de dreptul de uzufruct asupra acestei uriașe părți din industria românească, și prin aceasta, de a putea utiliza forța economică pe care acest drept i-ar fi asigurat-o, în beneficiul grupării politice al cărei exponent este. În același timp însă, pericolul pe care F.P.S. îl reprezintă ca organizație ce poate deveni stăpînul discreționar al industriei naționale (iar oricărei organizații îi este proprie tendința de autoreproducere și dezvoltare), reclamă cu necesitate nu numai asigurarea totalei transparențe a activității sale, ci și, mai ales, un permanent și deosebit de vigilent control nu numai din partea organelor îndrituite, dar și din partea societății civile.

Ce părere aveți despre vînzarea certificatelor de proprietate ?

Tocmai voiam să menționez efectul inflaționist al vînzării libere a certificatelor de proprietate. Oricum, trebuie subliniat că dincolo de marile ei hibe (soluții mai bune nu au fost imaginate), **Legea privatizării** reprezintă o formulă mult mai elaborată, mult mai rațională decît formulele simplist-demagogice preconizate de diverși aspiranți la carieră politică. Și mult mai realistă și mai prudentă decît cea avansată, să spunem, în Polonia, care, apelînd la o schemă principială asemănătoare cu cea adoptată la noi, prin ponderea mai mult decît dublă a părții prevăzute a fi distribuită gratuit, riscă declanșarea unor procese ce ar putea deveni — în contextul unei economii instabile — un puternic factor nu numai de agravare a dezechilibrelor economice și social-politice, ci și de involuție. Convingerea mea este că, pe parcurs, Legea și „tehnologia" „marii privatizări" vor trebui și vor fi mult îmbunătățite. Cum ? Marea privatizare este un proces de durată, pe termen lung, și viața, treptat, ne va învăța. Extrema importanță pe care o are pentru viitorul țării ne obligă să o abordăm cu cea mai mare responsabilitate. Să nu ne pripim dacă vrem să progresăm rapid. Să studiem atent toate acele forme, generate spontan de viață, care satisfac criteriile economice, sociale și naționale. Căci, repet, privatizarea nu este un scop în sine, ci un mijloc de transformare a sistemului relațiilor de proprietate.

Frumos spus, dar cum, practic, și în ce sens ? Adică ce structură să capete aceste relații de proprietate ?

Vă voi răspunde referindu-mă la o situație concretă. După cum știți, prin

Legea nr. 31/90 societățile comerciale cu capital de stat au căpătat autonomie totală: nu numai că se aprovizionează singure și își stabilesc singure structura și volumul producției dar, ceea ce este mai important, au libertatea de a-și stabili necesarul de personal, de a-și fixa prețurile și a negocia liber salariile cu angajații lor. Rezultatul practic: **funcția** proprietarului a dispărut. Conducerile întreprinderilor — **angajați** ai statului — nu se identifică cu interesele proprietarului de a obține profit. Interesele lor se identifică cu interesele celorlalți angajați ai întreprinderii. Dorese muncitorii salarii mai mari? Nu este rău, căci astfel cresc și salariile conducerii. Presează sindicatele să se mențină în funcțiune întreaga forță de muncă, cu toate că în raport cu volumul activității (producției) este mult excedentară și deci costurile pe unitate de produs cresc? Sau scade productivitatea muncii cu același efect de creștere a costurilor? Nu-i nimic. De ce să intrăm în conflict cu sindicatul, căci având libertatea stabilirii prețurilor, costurile se transferă în preț. Cine să apere interesele proprietarului de reducere a costurilor, de asigurare a unui preț competitiv și, prin aceasta, a unui profit? S-a creat instituția împuterniciților statului! Întrucît indemnizația acestora reprezintă un procent anume din salariul directorului întreprinderii, interesul lor este ca directorul să aibă un salariu cît mai mare (ceea ce înseamnă că, în mod corespunzător, îl vor avea și ceilalți salariați). Să se opună unor măsuri sau acțiuni ale conducerii întreprinderilor care sînt contrare intereselor proprietarului? Ar apărea pericolul să nu mai fie agreat și să dispară din C.I.S. Și de ce ar face-o? Îl întreabă cineva ceva? Există cea mai mică posibilitate ca să-l controleze cineva cu adevărat cum a reprezentat interesele statului-proprietar? Nu. Interesele lui se identifică cu cele ale salariaților întreprinderii, nu cu ale statului. (C.I.S.-ul, de fapt, este o instituție parazitară.) Rezultatul: în unitățile economice cu capital de stat acționează o singură forță, o singură grupă de interese — cele ale salariaților interesați în asigurarea unui fond de salarii cît mai mare și în menținerea personalului. Lipsește „forța de contrapondere" a intereselor proprietarului. Există o lege universală, care acționează în orice sistem: asigurarea

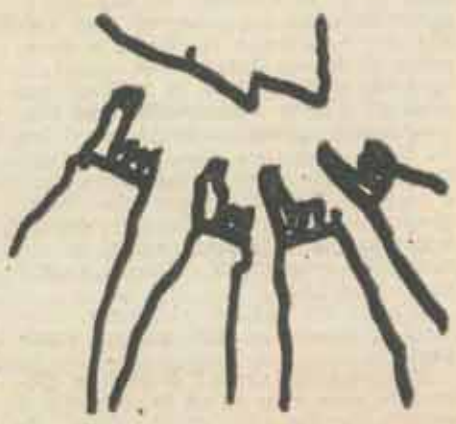

echilibrului său dinamic implică cel puțin două forțe care-și sînt reciproc contraponderi. Acțiunea unei singure forțe plasează automat sistemul în dezechilibru.

Desigur, comportamentul descris mai sus, al principalilor subiecți implicați, reprezintă o schemă simplificată. El este mult nuanțat și „ajustat" de o multitudine de factori ce-l condiționează. Dar, indiscutabil, el exprimă o caracteristică de fond.

Cu alte cuvinte, dacă înțeleg eu bine, trebuie restabilită funcția proprietarului.

Exact. De altfel, scopul de ultimă instanță, în plan economic al privatizării, este tocmai generarea funcției proprietarului — indiscutabilă condiție a creării pieței ca mecanism — respectiv, generarea subiectului **purtător** al acelui set de interese ce reprezintă **forța** vitală a unei firme: supraviețuirea prin dezvoltare pe baza profitului care se constituie în motor al vieții economice.

Dar întrucît „marea privatizare" este un proces de lungă durată, funcția proprietarului ar însemna să o îndeplinească tot statul, cînd, de fapt, vrem să-i ia locul piața?

Nicidecum! Iar acest răspuns al meu îți va ridica o altă întrebare: „poate oare un alt subiect decît proprietarul să exercite **funcția** proprietarului, să fie purtătorul intereselor acestuia?" Răspunsul este și mai scurt: Da! Pentru a explicita acest răspuns este necesar să depășim confuzia (constatabilă nu numai în „vorbirea comună" și în mass-media, ci și într-o deloc neglijabilă parte a literaturii economice) în privința conceptului însuși de proprietate. Proprietatea este un drept al unui subiect asupra unui obiect dat. Acestui drept de proprietate îi sînt proprii mai multe componente sau atribute: dreptul de posesiune, dreptul de utilizare sau decizie, dreptul de uzufruct. Obiectele dreptului de proprietate sînt extrem de diversificate — bunuri materiale, bunuri intelectuale, hîrtii de valoare, drepturi sociale etc., etc. Subiecții dreptului de proprietate s-au diversificat și ei, dar faptul cel mai important este că fiecare din atributele dreptului de proprietate poate fi exercitat nu numai de unul și același subiect, ci de subiecți diferiți. Problema care se pune este: care ar fi — din punctul de vedere al funcției proprietarului, aceea de a asigura obținerea de profit — cea mai bună distribuire pe subiecți a atributelor dreptului de proprietate? Sau (mai concret): ce categorii (tipuri) de subiecți ar trebui să exercite unul sau altul din atributele dreptului de proprietate? Căci de modul în care se rezolvă această problemă depinde natura relației dintre subiectul purtător al funcției proprietarului firmei și angajații firmei. Iar această relație este hotărîtoare pentru calitatea funcționării acesteia. Evoluția „naturală" și starea actuală din economiile de piață dau un răspuns, cred, clar acestei probleme.

Interviu realizat de
GABRIELA ADAMEȘTEANU

(va urma)

Aceste pagini răspund nenumăratelor întrebări primite la redacție din partea cititorilor noștri — atît cei care studiază economia, cît și cei care o pun în practică în acest moment. Sperînd ca prin ele să completăm manualele de economie, altfel incomplete pentru stadiul actual al reformei, așteptăm în continuare cu încredere contribuțiile dumneavoastră.

UN TANDEM LANSAT ÎN CUCERIREA ESTULUI: Maggie — Marlboro

Neafectată de scăderea consumului de tutun în țările occidentale, gigantica firmă americană Philip Morris **lansează o ofensivă pe noile piețe din Est și din lumea a treia. Cu enorme mijloace financiare și ajutată de... Margaret Thatcher.**

Vechi „cow-boy Marlboro", Wayne McLaren, virilul fumător din spoturile publicitare, a murit de curînd în California, la vîrsta de 51 de ani, de un cancer pulmonar. Cu puțin înainte, el lansase o mică frază asasină pe adresa fostului său patron „Fumatul ucide, dovadă sînt eu". Patronul lui **Philip Morris** (din care face parte marca **Marlboro**), Michael Miles — nefumător —, a acuzat lovitura, fără să-și piardă totuși seninătatea. Liderul mondial al tabacului nu poate fi clătinat prea ușor...

În timp ce în țările occidentale cercul nefumătorilor se lărgește cu puțin în fiecare an, Marlboro cucerește fără încetare noi teritorii. Cea mai vîndută marcă din lume își face astăzi zeci de milioane de noi adepți în America Latină, Asia și mai ales în Europa de Est. E drept. **Philip Morris** nu a lăsat nimic la voia întîmplării: cu armata sa de avocați, experți financiari și în marketing, el s-a aruncat cu capul în jos în brecșele ivite în cele patru colțuri ale lumii ca urmare a liberalizărilor politice.

● Un strateg expert în geopolitică

Și pentru a avea toate atu-urile în mînă el nu a ezitat să o recruteze pe Margaret Thatcher: dacă, în ciuda criticilor ce i se aduc, Maggie acceptă să semneze contractul, ea va deveni cea mai prestigioasă consultantă a lui **Philip Morris**. Oficial, în „probleme de geopolitică". „Puteți să deduceți ce vreți — se explică laconic la firma americană. În mod sigur însă nu-i vom cere să ne ajute la concepereа unor noi tipuri de scrumiere..."

Pentru o sumă rotundă — se vorbește de un milion de dolari pe an —, Doamna de Fier (nefumătoare) își va pune relațiile și energia în serviciul strategiei de cucerire a lui **Marlboro**, pentru ca aceasta să devină tot atît de răspîndită ca și **Coca-Cola.**

Terenul a fost bine pregătit. De la căderea Zidului Berlinului, cow-boy-ul nu a șomat... La Praga sau Varșovia, efigia sa ornează deja tramvaiele. La Budapesta el sponsorizează concerte de rock și e afișat pe panouri uriașe. La Dresda, **Philip Morris** a cumpărat o fabrică pe care a modernizat-o, menținînd totodată în producție marca locală F—6 și aplicînd metode moderne de marketing. De altfel nu-i putea lipsi dintr-o dată pe germanii din Est de țigările pline cu gudron și nicotină... Rezultatul: F—6 are astăzi mai mult de 45% din piața fostei R.D.G. În Ungaria, el a preluat, anul trecut, controlul, devenind primul producător de țigări. În luna aprilie, **Philip Morris** a fost ales de guvernul ceh pentru a privatiza Societatea Tabak, după ce pușcse pe masă 1,8 miliarde de dolari, cea mai mare investiție străină după cea făcută de **Volkswagen** pentru reluarea fabricării mașinilor **Skoda.** Cea mai răspîndită marcă de țigări din țară, numită **Petra**, va fi pe viitor produsă de firma americană, alături de **Marlboro.** Firma produce de asemenea la Krasnodar, în Gruzia (Marlboro și mărci locale). În așteptarea unor investiții masive în Rusia — unde tocmai a demarat producția de Marlboro în uzinele care fabricau înainte... mașini Lada —, **Philip Morris** transferă aici miliarde de țigări din Statele Unite: un contract pe doi ani, care prevede exportul a 30 miliarde de țigări, a fost semnat la New York cu guvernul Rusiei, pentru a face față penuriei ce domnește în țară.

„Toate aceste operațiuni nu sînt încă rentabile, se precizează la **Philip Morris.** Investim pe termen lung." O strategie pe care gigantul american o poate aplica fără nici o problemă, enormele sale beneficii constituind o veritabilă mină de aur. Împiedicîndu-se în bani, grupul a început în anii '80 o diversificare în domeniul alimentar: el și-a oferit succesiv berea **Miller** — al treilea producător de bere din lume —, multinaționalul **General Foods,** conglomeratul **Kraft's,** apoi gigantul elvețian **Jacob Suchard.**

● A doua putere bursieră după EXXON

Rezultatul: **Philip Morris** este astăzi cea mai puternică firmă din lume în produse de consum ambalate. În comparație cu ea, cunoscuta **B.S.N.** e un pitic. Iată cîteva dintre mărcile cele mai cunoscute ale firmei americane: **Maxwell, Jacobs, Jacques Vabre** (cafea), **Milka, Suchard, Toblerone** (ciocolată), **Hollywood** (chewing-gum). Dar dacă multinaționala americană nu mai face de acum încolo decît 42% din enorma sa cifră de afaceri în domeniul tutunului (peste 56 miliarde de dolari în 1991), țigările generează încă două treimi din beneficiu: 6,4 miliarde dolari anul trecut, dintr-un total de aproape 10 miliarde dolari. „Îmi place foarte mult business-ul țigărilor, explică celebrul investitor american de bursă Warren Buffett. Te costă doi bani să le fabrici, poți să le vinzi cu un dolar, crează obișnuință și fidelitatea pentru marcă este extraordinară."

În ciuda campaniilor contra fumatului, **Philip Morris** n-a cîștigat niciodată atît de mulți bani: dividendele sale cresc fără încetare de 25 de ani, iar valoarea sa bursieră este acum a doua în cadrul industriei americane, după cea a companiei petroliere **Exxon.** Care sînt explicațiile acestui succes continuu pe o piață aflată în declin? Mai întîi raționalizarea costurilor: uzinele americane sînt aproape în întregime robotizate. Apoi creșterea regulată a prețurilor cu 10—11% pe an, simultan cu lansarea unor mărci noi cu preț redus, pentru a-și menține întîietatea față de concurenții cei mai agresivi.

Cu beneficiile obținute, multinaționala americană poate să-și pregătească în liniște viitorul pe noile piețe ale planetei, urmată de celelalte două firme „grele" în domeniu: cea britanică **B.A.T. (Kent, Kool, Benson & Hedges)** și cea americană **Reynolds (Camel, Winston).**

După **L'Evénement du Jeudi,** 5 august, 1992

Traducere și adaptare de
MIRCEA IONESCU

Congresul Asociației Internaționale a Sociologilor de Limbă Franceză (AISLF), Lyon, iulie 1992

În luna iulie a.c., s-a ținut la Lyon al VI-lea Congres al AISLF. Tema: **Les nouveaux mondes et l'Europe.** Destinat actualității, Congresul a dedicat problemelor din Europa de Est multe din sesiunile sale. Una din preocupările dominante a fost tranziția: tranziția ca experiență a dezmembrărilor instituționale tranziția ca experiență a confruntării forțelor sociale purtătoare de inovații cu cele conservatoare. Țările care au înlăturat dictatura și încearcă să inventeze, să copieze, să improvizeze democrația au avut prilejul unor simpozioane precum: „Reinventarea democrației în confruntarea valorilor", „Tranzițiile post-totalitare în Europa" sau mese rotunde precum: „Intelectualii și Europa", „Identități, teritorii, frontiere", „Politica integrării" etc.

Dezbaterile au reunit diverse naționalități și cîteva generații, de la cei mai tineri (între ei și cîțiva studenți la sociologie de la Iași, București și Cluj), pînă la nume consacrate ca Georges Balandier, Alain Touraine, Michel Crozier, Renaud Sainsaulieu și alții.

România a avut prilejul de a fi obiectul unei mese rotunde dedicată integral unei țări din această zonă a continentului, unde sociologi francezi, români bulgari, elvețieni și-au confruntat date de cercetare, observații. Au prezentat comunicări: Philippe Bataille (domnia sa, împreună cu Didier Lapeyronnie și Jean-Louis Marie efectuează, sub conducerea lui Alain Touraine, o cercetare comparativă, a perioadei post-revoluționare în fosta U.R.S.S., Polonia și România), Vasile Miftode (Iași), Bernard Paqueteau (directorul Institutului francez din Cluj — sociolog de profesie), Andrei Rotă (Cluj), Ștefana Steriade (București).

În general, României i s-a acordat o atenție specială. După decenii de neparticipare sistematică la activitățile AISLF, de data aceasta prezența românească a fost numeroasă, și s-ar putea spune originală, îndeosebi datorită participării studenților români. Preocupată de absența îndelungată a contactelor științifice ale majorității sociologilor români cu comunitatea internațională AISLF a asigurat participarea unui număr de studenți din România (transport, cazare, masă).

Principalii animatori ai interesului față de sociologia românească au fost profesorii: Renaud Sainsaulieu, președintele nou-ales al AISLF și Gabriel Gosselin, membru în biroul Asociației. Acestia, împreună cu o delegație importantă de sociologi francezi, canadieni și belgieni, au efectuat în aprilie, *a.c.* la invitația profesorului Ion Aluaș de la Universitatea din Cluj o vizită la Cluj, București și Iași. Ei au înțeles cu acest prilej nevoia acută de a sprijini reconstrucția sociologiei din țara noastră.

Congresul de la Lyon a întărit aspirația de a elibera sociologia din România de stereotipiile pe care i le-a impus dictatura și de a aduce o contribuție activă la procesul de tranziție.

TRIBUNA LIBERĂ

ROȘU ȘI NEGRU

IOAN BUDUCA

Putem gîndi mult și bine, și totuși să nu înțelegem nimic. Sensul acestei fraze vă este cunoscut multora dintre dumneavoastră. Puteți găsi, la rîndul dumneavoastră, că este chiar un citat. Din Mircea Eliade, de pildă. Ei și ? Cu voia dumneavoastră voi îndrăzni să vă fac o mărturisire. Am întîlnit de multe ori, la vîrste diferite, sensul acestei fraze. Vă mărturisesc că prima oară cînd m-am surprins înțelegîndu-l a fost de curînd. Cred că, în cazul meu, surpriza unui înțeles luminos în monotonia unei înțelegeri întunecate s-a ivit abia după ce am putut avea șocul unui dezvăț, cînd, mai precis, am înțeles că tot ce știam despre bine și rău e fals, pentru că nu știam nimic bine despre rău. Șocul întîlnirii înțelegătoare cu problema teologică a răului, dar mai ales șocul întîlnirii luminoase cu sensul profetic al răului, așa cum este arătat el în viziunea Apocalipsei — iată ce cred că mă îndreptățește să spun că putem gîndi mult și bine, și totuși să nu înțelegem nimic. Altădată dacă aș fi auzit că Dumnezeu a îngăduit moartea, pentru ca răul să nu fie nemuritor, ecoul unei asemenea gîndiri ar fi produs în mine numai gîndire. Acum produce înțelegere. Oare de ce ? De ce ajung atît de tîrziu în viața noastră înțelesurile simple ale vieții ? Iată însă că dincolo sau dincoace de gîndirea unui om care se numește chiar Emil Cioran, acest înțeles, că Dumnezeu a îngăduit moartea, pentru ca răul să nu fie nemuritor, acest înțeles nu a ajuns încă. Ce ispite au cucerit, oare, gîndirea care nu mai poate ajunge la înțelesuri ? Răspundă fiecare cum poate. Două ispite știu și eu. Una este a puterii. Alta este a orgoliului. Prima face politică. Cealaltă face **isme.** Și una și alta ne împiedică azi să vedem ce ni se întîmplă. Una și alta ? Dar dacă nu sînt decît cele două fețe ale aceleiași medalii ? Ni se tot sună și nouă tot repetăm : trăim epoca post-comunismului. Trăim un **ism,** adică. La prima vedere, așa și este. Dar mai departe de prima vedere ?

Occidentul este dezideologizat. Ce-l ține ? În orice caz nu o ideologie. Îl ține bunăstarea ? Îl ține. Îl ține mass-media ? Îl ține. Îl ține și vreo speranță mai presus de valorile pe care le vehiculează bunăstarea și conflictele galante ale ismelor pe care le popularizează mass-media ? Nu văd care este speranța aceea.

Ce se întîmplă în Estul Europei ? Post-comunism. Renașterea naționalismelor și a ideii de stat național. Numai atît ? La prima vedere numai atît. Dar, pentru Dumnezeu, noi putem să vedem și ceea ce se va vădi la o a doua vedere ! Tot Estul Europei a stat cîteva decenii pe o ideologie falsă. Puțini au crezut în valorile ei. Chiar și aceia care au crezut în aceste valori recunoșteau tacit că nu sînt decît o traducere ateistă a valorilor creștine. Dar oamenii simpli chiar așa au crezut : că e vorba de valorile creștine. Ce nu înțelegeau ei nici în ruptul capului ? De ce trebuie să-l uite pe Dumnezeu tocmai acum, cînd valorile creștine par a-și găsi un pămînt al făgăduinței. În aceste condiții, s-a întîmplat un miracol : oamenii nu l-au putut uita pe Dumnezeu și au suferit în numele lui și l-au mărturisit cu suferința lor și au învins un monstru care prevăzuse totul, pînă în cele mai mici amănunte, dar uitase să prevadă că miracolul acesta va fi cu putință, cîndva, în forme explozive. România e locul acestei explozii. Fără miracolul decembriștilor din România, care au răsturnat toate scenariile aflate în joc, fără acest miracol previziunile organizatorilor de istorie mizau pe mulți ani încă ai ateism est-european, nu neapărat științific, dar neapărat majoritar.

De aceea nu s-a reformat încă școala și de aceea nici nu se dorește o reconstituire a autenticei noastre memorii istorice, aici în România.

Mă văd obligat să fac afirmații oarecum riscante. Dacă nu mă înșel, cei care se tem de renașterea credinței în România și în Estul Europei știu mai bine ca noi că o asemenea renaștere ar putea încurca socotelile ateismului occidental. Occidentul va fi impresionat să afle că Soljenițîn nu este doar un autor politic, ci un mărturisitor ce vorbea în numele cîtorva mii de sfinți care au preferat moartea oricărei colaborări cu diavolul comunist ; doamnele din Occident vor fi impresionate să afle că în Estul Europei nu s-a murit pentru o idee sau alta, ci pentru o credință ; și Occidentul își va repune problema **vie** a credinței : ce e bine și ce e rău ?

Dacă Occidentul va începe din nou să creadă în mîntuire ? Ce vor face ismele politice, în acest caz ?

În fața acestui orizont, Biserica Ortodoxă Română e datoare să vadă departe și să-și aducă aminte, la vîrful ei, că Dumnezeu a îngăduit moartea, pentru ca răul să nu fie nemuritor.

Ce ni se întîmplă așadar ? Nimic nefiresc. În România renaște credința în Dumnezeu. Se va adeveri profeția lui Mircea Eliade ? Vom putea fi o punte de înțelegere între Orient și Occident ? Tocmai de aceea Biserica Ortodoxă Română și Biserica Greco-Catolică din România, în fața lui Dumnezeu, nu vor „vea nici o scuză dacă nu vor pregăti această **punte.**

Ca să înțelegem mai firesc firescul a ceea ce ni se întîmplă ne este cît se poate de utilă rememorarea unui episod din paradigma spirituală a generației lui Mircea Eliade, acel episod în care Eliade însuși face. În 1927, analiza misiunii istorice a generației sale. Sîntem prima generație românească ce nu mai stă în fața unui ideal istoric. Independență avem. Reîntregirea țării e un fapt. Vom fi, așadar, cea dintîi generație românească ale cărei energii vor putea fi îndreptate numai și numai către construcția culturală, către idealul spiritual.

Știm că n-a mai fost să fie așa.

Să ne punem, în 1992, aceleași întrebări.

Independență avem ? Numai în măsura în care vom ști să nu devenim o colonie cu cea mai ieftină forță de muncă. Numai în măsura în care vom ști să facem capital național. E indiferent cine vor fi fost acești viitori capitaliști ai capitalului național : comuniști, mafioți, securiști ? Inevitabil, da.

Reîntregirea țării e un ideal, iar nu un fapt.

Nici vorbă, așadar, de misiuni pur culturale și nici de seninătate spirituală nu poate fi vorba dacă nu vom vedea limpede ce ni se întîmplă.

La prima vedere, ce ni se întîmplă este o reconstituire. Reconstituim instituțiile fundamentale ale statului de drept. Numai atît ? Cine sîntem noi cei care stăm în actul acestei reconstituiri ? Care e memoria noastră ? Care e identitatea noastră ?

Deasupra statului să nu mai fie ceva ? Dar instituțiile fundamentale ale statului stau numai pe orizontala relațiilor dintre ele ? Verticala care se ridică pe treimea puterilor în stat nu mai ajunge ea, oare, la acele fundamente care ne vin din cer ?

Biserica și Armata sînt adevăratele instituții fundamentale ale statului pentru că ele fac, prin supra-statalitatea esenței lor, legătura directă cu Dumnezeu, prin intermediul identității noastre naționale, care identitate națională le este datorie de căpătîi. Biserica o apără la granițele ei spirituale, iar Armata la cele istorice. Instituțiile care apără memoria noastră națională au fost ispitite de comunism să fie cît se poate de amnezice. Școala, de asemenea.

Nu vom putea avea un stat de drept organic, atîta vreme cît deasupra lui, în cerul memoriei noastre naționale, nu va fi reconstituită supra-statalitatea de esență a Bisericii, Armatei și Școlii. Asta nu e decît recunoașterea constituțională a faptului organic istoriei noastre că nu putem fi noi înșine fără partea noastră de cer și fără instituțiile care își trag esența deopotrivă din cer și de pe pământ.

EDUCAȚIE ȘI CULTURĂ POLITICĂ

CEZAR TABARCEA

Replica „Eu nu fac politică", apărută după 28 ianuarie 1990 și răspîndită progresiv, a devenit un adevărat „loc comun", deși atît cel care o rostește, cît și cel care o ascultă știu foarte bine că e falsă.

Exemplul cel mai bun este că, întrebați după 20 mai cu cine au votat, majoritatea „neangajaților" răspundeau : „Cu ecologiștii", încît, dacă era să-i credem, ecologiștii ar fi trebuit să depășească 50% în Parlament...

Și totuși, dacă locul comun „Eu nu fac politică" este fals ca declarație, el este teribil de adevărat în esență. Opțiunile electoratului, deciziile legislativului, acțiunile executivului ne-au dovedit-o cu vîrf și îndesat în doi ani și jumătate, timp în care ceea ce a fost evident pentru un observator a fost absența chiar și a unui minim de teorie și practică a politicii în viața țării, iar cînd spunem „viața" țării ne referim la toate planurile pe care aceasta le presupune.

Lipsiți atîta amar de vreme de libertățile fundamentale ale omului, îndoctrinați pînă la sațietate și greață cu lozinci fără acoperire, românii s-au aruncat în jocul patimilor individuale, slab mascate de opțiuni partinice, și au intrat într-un asemenea carnaval, încît nu întîmplător numele lui Caragiale a fost cel mai des citat în anii din urmă.

Cîți dintre „oamenii politici" actuali își vor fi spus măcar o dată că au nevoie nu numai de lectura ziarelor, ci și de studiul unei lucrări teoretice — oricare va fi ea — de doctrină sau strategie politică ? Și dacă totuși au fost unii, ei au fost considerați imediat „elitiști", „abstracți", „teoreticieni", atribute rostite adesea cu o ușoară tonalitate de dispreț. Se pare că nu numai tranziția de la un tip de economie la altul este foarte necesară în România de azi, ci și tranziția de la un mod unilateral, fals, de a concepe educația și aplicarea politicii, la unul nuanțat și democratic.

Nu știu cîți au observat efortul extraordinar al Editurii „Humanitas" de a acoperi această necesitate acută în privința educației și culturii politice. Cu o lăudabilă viteză și la un remarcabil nivel, o mulțime de lucrări fundamentale de politologie, absolut necesare unui practician, au fost traduse în românește. Înșirarea lor nu este necesară — autorul acestor rînduri neavînd intenția de a capta bunăvoința editurii sau de a-i face reclamă —, mai ales că ele se găsesc încă în rafturile librăriilor.

Dacă mulți dintre parlamentarii noștri și-ar fi dat osteneala să răsfoiască, măcar, **Istoria intelectuală a liberalismului,** fermecătorul eseu al lui Pierre Manent („fermecător" pentru că stilul este accesibil și unui bacalaureat), ar fi înțeles poate mai bine ce înseamnă cu adevărat „separația puterilor în stat". Mă întreb dacă autorii Constituției l-au consultat...

Dacă președintele Iliescu ar fi deschis **Opoziția** lui Ghiță Ionescu și Isabel de Madariaga nu se putea să nu fie impresionat de motto-ul care precede textul : „Dacă mi s-ar cere să ofer o singură trăsătură distinctivă a guvernării democratice, aș menționa statutul opoziției", și atunci n-am mai fi avut, poate, mineriade...

Dacă nostalgicii d-lui Verdeț ar parcurge cele cu puțin peste o sută de pagini care alcătuiesc formidabilul eseu **Anatomia unui spectru** al lui Alain Besançon, o oglindă nemiloasă a vremurilor prin care am trecut, poate că măcar și-ar modifica programul într-o direcție mai realistă...

Și, dacă cei citați n-au făcut-o — fiind greu de presupus că o vor mai face de acum încolo —, de ce nu le-ar citi „cetățeanul cu drept de vot", acel anonim al „electoratului", mai ales acum, cînd timpul de gîndire se scurtează vertiginos, iar opțiunile din septembrie vor fi hotărîtoare ?

Prețul fiecăreia dintre cărțile citate nu-l depășește pe cel a două pachete de țigări, fumate într-o aprinsă „discuție politică" la un bar privatizat...

DREPTUL LA REPLICĂ

Doamnei
GABRIELA
ADAMEȘTEANU,
redactor-șef
al revistei „22"

În numărul 30 (131)/1992 al revistei „22" Biroul de presă al Armatei (B.P.A.) dă publicității un comunicat în care arată că subsemnatul, ofițer și jurnalist profesionist, scriitor, membru a două uniuni de creație și autor al cîtorva volume de proză, am fost îndepărtat din presa militară pentru următoarele „abateri grave de la disciplina militară" :

1) am afirmat că sînt egal (în privința artei literare) cu scriitorul Mircea Eliade ; 2) am afirmat că d-l Gabriel Liiceanu mi-a promis... premiul Herder ; 3) am avut „atitudine arogantă și jignitoare față de personalul redacției" (este vorba de redacția gazetei ostășești „La datorie" — n.a.) ; 4) am avut „numeroase absențe nemotivate de la program" ; 5) am săvîrșit în urmă cu mai mulți ani „un fals în acte publice prin intervenția asupra aprecierii anuale de serviciu".

B.P.A. adaugă sentențios : „Acestea ar fi, credem, argumente suficiente pentru trecerea ofițerului în rezervă și deferirea sa organelor justiției militare".

Textul comunicatului sus amintit a fost conceput și publicat în cel mai desăvîrșit secret (nu am știut mult timp nici măcar de faptul că a apărut în presă) deși, potrivit normelor deontologiei profesionale, cumarazii mei aveau obligația morală elementară de a mă consulta, pentru că, în fond, era vorba de mine.

Aduc la cunoștința opiniei publice că textul comunicatului semnat de B.P.A. în numărul 30/1992 al revistei „22" este viciat în întregime de neadevăr. Nu am lipsit niciodată nemotivat de la serviciu, nu am falsificat niciodată acte publice. „Invectivele grosolane" adresate redacției de mine (adică fostului meu șef și foștilor colegi) sînt pure inventii — cine cunoaște psihologia militarului de carieră știe că într-un colectiv de profesioniști ai armelor, obișnuiți cu tralul-cazon, asemenea „acuzații" ar stîrni hohote de rîs.

Nu am fost pedepsit în toată cariera mea militară decît o singură dată, în mod simbolic și pentru o vină insignifiantă, cu toate că am fost ofițer de comandă în vremuri și condiții destul de grele (timp de aproape 7 ani am fost comandant de pluton ; între anii 1983—1990 am fost comandant de pluton de muncă în detașamentele militare de muncă). În notările de serviciu am fost apreciat cu calificative maxime după cum urmează : OFIȚER BUN (în anii 1985—1986—1989) și OFIȚER FOARTE BUN (în anii 1984, 1987, 1988, 1990 și 1991).

Las pe oricine să tragă din aceste date concluziile potrivite. Sînt dispus să ofer orice amănunte suplimentare despre viața și trecutul meu și stau la dispoziția oricui dorește să mi le ceară, pentru că nu am nimic de ascuns față de nimeni.

Înlăturarea mea din presa militară este rezultatul acțiunilor directe și susținute ale redactorului șef al gazetei „La datorie", d-l lt. col. Zavragiu Ilie, care după apariția romanului meu „Robi pe Uranus" (Editura Humanitas 1992) m-a tratat ca pe un dușman personal al domniei sale.

Despre comunicatul B.P.A. publicat în numărul 30/1992 al revistei „22" nu mai am de adăugat prea multe. Sînt ofițer și am simțul demnității și al onoarei. Îmi respect adversarii și accept confruntarea dar normele codului etic îmi interzic să cobor sub limitele demnității militare. Textul semnat de B.P.A. și apărut în numărul 30 al revistei „22" reprezintă o jignire a bunului simț și a rațiunii superioare. Folosind astfel de metode mofluze (și jenante prin infantilismul lor) pentru a ataca pe cineva, semnatarii unui asemenea „comunicat" se descalifică profesional. Consider gestul prin care ei au dat publicității materialul respectiv un gest irresponsabil din toate punctele de vedere.

IOAN POPA
Redactor la săptămînalul „POLIȚIA ROMÂNĂ"
Jurnalist profesionist, membru al U.Z.P. și A.Z.R.

PĂRINȚI ȘI COPII

Memorialul durerii

GABRIELA ADAMEȘTEANU

Anecdotica istoriei va reține desigur ca semnificativ pentru guvernarea politică din ultimele decenii a României gestul președintelui Iliescu, sărind, împreună cu garda sa de corp, din mașină ca să-i ia la bătaie pe cetățenii care îl contestă. Ion Iliescu n-are cum să nu știe că un președinte care se încaieră în stradă cu cetățenii este descalificat: nu necunoașterea regulilor, ci o tulburare de comportament l-a putut împinge să facă ce a făcut. Iar Ceaușescu ne-a arătat unde conduce tulburarea psihică. Puterea discreționară comunistă, care permanent a uzat de brutalitatea fizică, a minat sănătatea psihică a celor ce o exercitau, i-a împins în patologie. Între infernul pe care de un an de zile ni-l arată **Memorialul durerii** și gestul președintelui Iliescu este o legătură directă. Drumul înapoi începe la Constanța, în stradă, trece prin bătăile sălbatice ale mineriadei, petrecute tot la lumina zilei și ajunge la camerele de tortură non-stop de la Pitești.

Ce știa însă despre Pitești publicul românesc larg fără **Memorialul durerii**, care s-a alăturat cărților lui Virgil Ierunca și Paul Goma? Acest serial, început în vara trecută, ne-a produs tulburătoare întâlniri, înțelegeri și re-evaluări ale propriilor noastre vieți în relație cu viețile celorlalți. De multe ori, datorită lui, am întâlnit, pentru câteva minute, prezențe, aș îndrăzni să spun „reconfortante" prin puterea morală, prin demnitatea, prin echilibrul psihic, prin înțelepciunea lor. Caruselul infernului a antrenat o mare varietate umană, pe care de pildă o ilustrează și ultimul episod, cel consacrat femeilor-mame care au trecut prin închisori. Nu se pot face ierarhizări în suferință, dar transformînd femeile care nu-și denunțau părinții sau copiii în deținuți politici, regimul comunist a intrat în terenul „crimelor împotriva umanității"; suferința copiilor și cea a părinților alimentîndu-se reciproc. Ioana Hudiță Berindei simte închisorarea mai grea pentru că știe că undeva alături, fără s-o poată vedea, se află mama ei. Emilia Hudiță: în mașina cu care erau transportate la Jilava, pe sub ochelarii negri, i-a recunoscut pantofii. Obiectele devin scrisori într-o lume a tăcerii: niște scutece pe care o fetiță născută în închisoare le moștenește de la frățiorul ei rămas în lumea liberă de-afară devin semne prin care o bunică poate afla vești despre o nepoată. Iubirea face minuni, se știe. Ca să-i arate mamei fetița nou-născută, Ioana Hudiță Berindei desface ușa camerei unde este închisă, străbate culoarul unei închisori și-și arată pruncul printr-o vizetă. Nimeni n-o va turna: o mamă cu pruncul ei „au împăcat pentru o clipă închisoarea". La acea dată Ioana Hudiță Berindei este o femeie tînără, descendenta unei familii de strălucită tradiție intelectuală și politică din Moldova, despărțită de băiețelul său pentru că nu și-a denunțat proprii părinți și care își va naște fetița în așa-zisul spital cu 6 paturi de la Văcărești. O asistă o moașă de la dreptul comun și bineînțeles gardienii. Pentru că naște fără să strige, cei din camerele de alături cred că gravida a murit: dovadă cîntecele de moarte pe care i le cîntă. Este atîta discreție, atîta modestie în relatarea ei încît puțini dintre telespectatori reușesc să înțeleagă și faptul că în fața lor se derulează începutul unui episod semnificativ pentru deceniul viitor al terorii comuniste: cel în care deținuții politici vor putea fi ajutați prin intermediul ligilor pentru drepturile omului. Cum a fost cea de la Paris, al cărei suflet va fi vicepreședintele ei, Mihnea Berindei. Cei ce au disponibilitatea se pot gîndi de acum înainte în ce măsură a fost marcat copilul despărțit de mama lui, iar toți cei care își datorează poate sănătatea, poate viața Ligii pentru drepturile omului de la Paris pot înțelege mai bine lecția de demnitate a Ioanei Hudiță Berindei. (Recunosc că eu personal am avut și un gînd amar. M-am gîndit la modul în care societatea civilă românească este conștientă de eforturile celor ce o ajută. M-am gîndit la modul în care în ultimul an mai ales, canalele vechii securități s-au întîlnit cu pulsiunile de invidie și resentiment omenesc ale unei părți a exilului în denigrarea lui Mihnea Berindei, în greșita înțelegere a personalității lui. În această privință nici discuția în spatele ușilor închise a electorilor C.D., despre care la data cuvenită revista „22" a pomenit, nu-i onorează pe cei ce au deschis-o.)

„Cuvintele par o batjocură față de realitatea închisorii". Tăcerile dintre frazele Iulianei Preduț Constantinescu spun mai mult decît cuvintele. Și ea a fost întemnițată pentru „omisiune de denunț" și pentru 5 kg de biscuiți pe care îi dăduse celor din munți. Acolo, în munți, a fost și tatăl său, prins apoi, torturat, executat. În momentul arestării, Iuliana Preduț Constantinescu, profesoară de istorie, este și ea însărcinată. Starea ei n-o scutește de anchete de coșmar, despre care nici acum nu poate rosti un cuvînt. După ce naște, copilul îi este dus la o casă de copii, ea este condamnată la 12 ani închisoare și își continuă calvarul în Pitești, Miercurea Ciuc, Arad, Rosiori, Oradea — după zidurile închisorii. „I-am iertat pe toți" spune, după o nouă tăcere. Numai că „Pentru ca să ierți, trebuie să ți se ceară iertare" sînt cuvintele Doinei Cornea pe care ni le rostește Monica Lovinescu. Ea suportă de 30 de ani trauma morții în închisoare a mamei sale, Ecaterina Bălăcioiu Lovinescu, soția marelui critic literar. Închisă doar pentru că prin intermediul ei să-i fie șantajată fiica (Monica Lovinescu, una dintre vocile cele mai puternice de la radio „Europa Liberă"), Ecaterina Bălăcioiu Lovinescu a acceptat, cu o rară demnitate, să moară, refuzînd propunerea securității. Asasinarea ei se petrece în închisoare, prin „interdicția de tratament medical". Ea intră în comă, se retrezește la morgă, printre cadavre, este readusă în spital, dar ținută în continuare fără tratament, reintră apoi în comă și moare. Iar anchetatorul respectiv se numește Bistran.

Cum se poate citi relaxat literatură, cum se pot urmări ca altădată filme, cum ne putem duce la teatru cînd viața noastră încă mai ascunde atîtea tragedii despre care aflăm brusc — de pildă de la **Memorialul durerii**? Celor pesimiști, celor nemulțumiți de ce s-a făcut în „acești doi ani", vreau să le reamintesc rezervele cu care a fost primit la început acest serial despre care acum există o opinie unanimă.

EDITURA HUMANITAS

anunță că marți **25 august** ora **18.00**, la sediul G.D.S. din Calea Victoriei 120, va avea loc întîlnirea cu domnul ANDREI PLEȘU, cu ocazia **lansării volumului** Pitoresc și melancolie.

Joi 20 august la ora 12 va avea loc vernisajul expoziției de fotografii **Poporul japonez**. Organizată în colaborare cu Ministerul Culturii și Ambasada Japoniei, expoziția va fi găzduită de Teatrul Național București (etajul 3/4). Fotografiile expuse, în număr de 183, sînt realizate de 58 de fotografi și au fost selecționate din publicațiile apărute și din expozițiile prezentate în perioada de după 1980.

În perioada 24 august — 4 septembrie 1992 se va desfășura la Tîrgu-Mureș festivalul și concursul „Constantin Silvestri". Programul va cuprinde concerte simfonice, camerale și corale, un recital de muzică și poezie, un recital de pian și un simpozion comemorativ Silvestri. Pe data de 3 septembrie va avea loc inaugurarea plăcii comemorative Constantin Silvestri. Această manifestare culturală se va încheia pe data de 4 septembrie la București cu un concert simfonic susținut în Sala de concerte a Radioteleviziunii.

A apărut cartea lui Walther Bühler. **Meditația, cale a cunoașterii. Extinderea conștienței prin drog?** (Editura Sophia, Arad, 1992), cu un cuvînt înainte adresat de autor cititorului român. Este vorba de primul text antroposofic care apare în limba română după mai bine de 40 de ani. Antroposofia sau știința spirituală, creată de Rudolf Steiner (1861–1925) — „vestitorul noului spirit al timpului", cum a fost numit —, a pătruns, deși insuficient, în cultura română în perioada interbelică. Cititorul român are astăzi șansa, nesperată, a redescoperirii ei prin textul celui mai important discipol în viață al lui Rudolf Steiner, Walther Bühler, originar din Stuttgart.

Cu prilejul celebrării sărbătorii naționale **Limba noastră cea română**, ce va avea loc pe data de 29 august 1992, d-l Ion Ungureanu, ministrul culturii din Republica Moldova, l-a invitat pe d-l Ludovic Spiess, ministrul culturii din România, să participe ca oaspete de onoare. Vor fi prezenți și artiștii români Tudor Gheorghe, Maria Ciobanu, Ion Caramitru și Ion Furdui.

După ce a terminat un film pentru televiziune (Trenul zorilor nu mai oprește aici de Tenesse Williams, din a cărui distribuție fac parte Olga Tudorache, Carmen Galin, Florina Cercel, Dan Popescu, Papil Panduru, Marius Stănescu, Cristi Iacob, Cristina Buburuz), regizoarea CĂTĂLINA BUZOIANU pleacă la Delphi (Grecia) la un colocviu de teatru „Sesiunea teatru antic". Participante vor fi țările din zona Mediteraneei (Grecia, Italia, Franța).

SALONUL NAȚIONAL DE GRAVURĂ 1992

Tulcea, Muzeul de artă

AMELIA PAVEL

Cu mulți ani în urmă, pictorii și gravorii tulceni Constantin și Ștefan Găvenea, împreună cu alți cîțiva pasionați admiratori ai gravurii, schițau fizionomia unui mic Muzeu de gravură pe malurile Dunării. Ebosa a avut farmecul și hazul ei: includea și plăci de gravare, acele unelte ascunse care, scoase din ambianța atelierelor, dobîndesc un aer arhaic, uitîn fioros. Ca și multe alte inițiative, ideea cu muzeul de gravură s-a spulberat atunci. Acum a fost reluată, timid deocamdată, cu deschiderea unui salon național. Nu prea mare sau nu îndeajuns de mare? Părerile sînt împărțite, dar așa cum arată — reprezentativ, expresiv, concentrat, ageră și elegant —, salonul acesta devine un argument în plus în favoarea expozițiilor neaglomerate, libere de obsesia statisticului. Iar dacă ar fi să căutăm și o trăsătură specifică, detectabilă tocmai fiindcă nu este un salon suprainecărcat, aceea ar fi o modernitate temperată, moderatoare, la jumătatea drumului dintre restaurație și avangardă. Concluzia se impune și fiindcă printre expozanți se află tineri artiști din echipele de șoc ale avangardei: Dan Perjovschi, Radu Igaszag, Silvia Muntenescu, Theodor Hrib, Aurel Bulacu, dar și mai virstnici, neobosiți căutători ca Geta Brătescu și Anamaria Smighelschi, care știu că în aria gravurii aventura nouului se poate petrece numai în incinta „tabloului" încadrat, supusă gestului opinii de a grava, provocatoare prin înseși opțiunile depășite și ambiguitățile situației. „Simțul misterului", scria Odilon Redon, „este starea permanentă de echivoc". Cu toții rămîn conștienți de faptul că arta gravurii este o artă a lecturii și că orice ar cuprinde o pagină, fie și cele mai mari năstrușnicii sau cele mai incendiare gînduri, ea se „citește" întocmai ca oricare alta, tipărită cu litere pe o foaie de carte. În același timp, fidelitatea multor artiști față de formele tradiționale ale viziunii realului, ca și revenirea altora la asemenea forme, însă în modalități schimbate, încărcate de experiența trecerii directe sau indirecte prin avangardă, apar, în arta gravurii, cu o intensitate dramatic reținută. Operează și aici condiționările tehnice, iar prin ele și cele spirituale ale gravurii, care domolește dar și adîncește, domină dar și complică elanurile.

Putem urmări demersuri de acest fel la Ileana Nicodim, în procedeele ei subtil simplificatoare. Mereu fidele motivului peisagistic ales în mod repetat din privelîștile Teseanilor, aceste gravuri trec pragul spre simbol și semnalizare pe nesimțite, fără abstractizarea formelor care își păstrează integră carnalitatea. Aspectul carnalității în gravură este de altfel una din problemele care atrag atenția acum, cînd iau avînt diverse forme de artă tehnologică, în primul rînd arta video. Înstrăinarea acestora de prezența și rolul mîinii ca unealtă decisivă în actul de creație a obiectului artistic îndreaptă arta gravurii, cu toate „mașinăriile" ei tradițional-meșteșugărești, spre asumarea răspunderii de a salvgarda, în și prin tehnică, fluidul energetic al gestului, carnalitatea lui.

Asocierea dintre tehnica foarte veche a acvaforței și o viziune marcată de experiența unei modernități, și ea ajunsă la o vîrstă mai mult decît semiseculară, rămîne mereu tînără și nouă în gravurile lui Vasile Kazar. Deprinderea lui prioritară de a desena cu firească spontaneitate și nervozitate a genului, persistă cu farmec și în lentoarea dăltiței care sapă suprafața plăcii. Indefinisabile sîrieți categorial — viziunea și limbajul grafic al lui Kazar sugerează reminiscențe suprarealiste, altele mult mai vechi, mergînd pînă la Jacques Callot, punctate azi de un neogrotesc expresionist.

Emoționantă este, în imaginile lui Kazar, identificarea atîtor forme de supraviețuire prin descendenții săi. Ca și Corneliu Baba în pictură, Kazar a creat nu numai memorabile opere proprii, ci și o întreagă școală de discipoli, pe cît de originali, pe atît de „datornici" maestrului lor. În expoziție ne relevă astfel de filiații gravurile Silviei Muntenescu și ale lui Ion Panaitescu. Interferențele culturale, tradiționale în arta gravurii, apar notate cu sensibilitate feminină la Corina Belu Anghelută, atrasă de grația relievelor arheologice, și la Ana Popa Jalea, într-o ingenioasă evocare a unor fațade de vechi case bucureștene. Avea dreptate elvețianul René Berger, decanul criticilor europeni, atunci cînd, așteptînd momentul fericit al unei arte „transtehnologice" care să integreze dar să și depășească bezna tehnologiilor, includea gravura printre marile lui speranțe.

Scriitorul trebuie să vegheze

Interviu cu MONICA LOVINESCU

realizat de

- Ce a aparţinut firii şi temperamentului românului şi ce a aparţinut comunismului
- Noi ieşim nu din 45 de ani de legionarism, ci din 45 de ani de comunism

MAGDA CĂRNECI : Să încercăm să recapitulăm, dacă se poate, ultimii doi ani şi jumătate, în ceea ce priveşte, de pildă, poziţia intelectualilor faţă de trecut, faţă de actualitate şi faţă de propriul lor statut.

MONICA LOVINESCU : După decembrie 1989, am mai spus-o, radicalizarea intelectualilor a fost spectaculară. De conştientizarea propriei lor condiţii nu mai sînt aşa de sigură. Cred că intelectualii români care s-au lansat în viaţa politică nu sînt şi nu par interesaţi să analizeze fenomenul comunist în ansamblul lui, să vadă ce s-a petrecut în România, comparativ cu ceea ce s-a petrecut în alte ţări. Or, cît nu facem asta, cred că nimeni nu-şi va putea da seama, chiar într-o analiză serioasă, ce a aparţinut firii şi temperamentului românului şi ce a aparţinut comunismului, ce s-a repetat peste tot şi ce ne este propriu.

De pildă, noi ne victimizăm spunînd că represiunea la noi a fost mai grea decît pretutindeni. Or, în afara fenomenului Piteşti, care este într-adevăr o experienţă „originală" de infern şi de oroare, ceea ce s-a petrecut la noi s-a petrecut şi în celelalte ţări. Aş propune, cum am propus în atîtea alte interviuri şi la radio, o lectură poate puţin fastidioasă dar absolut necesară a celor două volume (acum sînt trei) ale lui François Fejtö, „Histoire des démocraties populaires", în care se vede cum sovieticii au aplicat exact acelaşi scenariu — la o diferenţă de o lună, două sau mai multe — în toate ţările ocupate, oricare ar fi fost natura regimului găsit — feudal, autoritar sau democratic.

VIRGIL IERUNCA : Sovieticii n-au făcut nici o diferenţă : puteau să fie mai indulgenţi cu Cehoslovacia de pildă, care în clipa aceea avea unul dintre cele mai puternice partide comuniste din ţările satelizate. Ei bine, nu, metodele şi rezultatele au fost aceleaşi, ba chiar incredibil de asemănătoare.

M.I. : Revenind la climatul românesc actual, trebuie să recunosc că am fost uimită aflînd din presă că cele două filme ale lui Wajda, „Omul de fier" şi „Omul de marmură", care au provocat un soc în Occident la vremea apariţiei lor, au rulat la Bucureşti cu săli pe trei sferturi goale. A apărut în românește romanul „1984" al lui Orwell, care este utopia negativă cea mai desăvîrşită după „Noi" al lui Zamiatin, din punct de vedere al cuprinderii fenomenului comunist...

V.I. : ...o carte unică, profetică, etică, o „carte a secolului", pe care disidenţii unguri sau polonezi, ajunşi la Paris şi citind-o, şi-au pus toţi aceeaşi întrebare : „Cum a fost posibil ca un englez, care n-a cunoscut regimul comunist, să-l descrie mai bine decît martorii, cei care au trăit această realitate concentraţionară ?"

M.I. : ...apare deci această carte la Bucureşti şi ea nu are întîmpinarea la care ne-am fi aşteptat. Or, e o carte dezlegătoare. Să luăm alt exemplu, „Arhipelagul Gulag" de Soljenîţin : în momentul în care spunem că la noi a fost mai rău decît pretutindeni, trebuie să ştim cum a fost pretutindeni — şi lectura lui Soljenîţin este obligatorie pentru asta. Ne interesează oarecum numai propriul nostru trecut. Am auzit chiar că se manifestă o oarecare saturaţie în legătură cu cărţile despre lagăre şi închisorile comuniste. Cînd, fără memoria acestor lucruri, nu putem pleca mai departe curăţiţi şi nu putem construi nimic durabil.

V.I. : În momentul în care memoria devine modă, înseamnă că nu se mai pune problema ei.

M.C. : De fapt, nu cred că ducem lipsă de relatări, ci de analiza şi discuţia lor publică, pentru că altfel există deja o mică bibliotecă de cărţi despre fenomenul concentraţionar.

M.I. : Da, dar mai ales cărţi româneşti. Or, ca români, noi avem tendinţa totdeauna să pendulăm între un complex de inferioritate şi unul de superioritate. Noi spunem întîi că la noi nu au fost scriitori pe baricade, deşi la noi a existat o primă rezistenţă anti-comunistă în munţi, cum n-a fost în celelalte ţări : după care am devenit rudele sărace ale curajului (vorbesc de intelectuali şi scriitori). N-am avut ce a avut Polonia, Cehoslovacia etc. Apoi spunem că represiunea a fost la noi mai groaznică decît oriunde. Ceea ce nu este adevărat. Cum putem spune asta, dacă nu cunoaştem realitatea celorlalte ţări ex-comuniste ? Mi se spune că intelectualii români au citit aceste cărţi în franţuzeşte înainte şi că de aceea nu reacţionează acum mai prompt. Dar eu nu simt că le-au citit. Sau dacă le-au citit, abia acum ar putea să le comenteze şi să le dezbată.

Repet, radicalizarea scriitorului român a fost excepţională. Dar am impresia că dacă viziunea politică a intelectualilor români s-a radicalizat, viziunea lor asupra trecutului recent a revenit destul de inexplicabil la locul ei. E evident că tipătul, strigătul şi alarma nu pot să dureze întocmai ani de zile, pentru că obosesc. Şi această oboseală s-a simţit deja în 1991, de la jumătatea anului şi mergînd spre anul acesta. Dar „materia primă" este imensă, pentru a trece de la faza indignării la faza analizei.

V.I. : Cred totuşi că e vorba de o oboseală orientată. Pentru că în momentul cînd intelectualii români obosesc prea repede în legătură cu fenomenul concentraţionar din Est, ei îl pun în paranteze şi se ocupă în schimb de greşelile şi abaterile unor scriitori din perioada dintre cele două războaie, ca să citez numai cazul Eliade. Ceea ce lasă impresia apăsată că de fapt noi nu ieşim din 45 de ani de totalitarism comunist, ci din 45 de ani de domnie legionară, fascistă, de extremă dreaptă. Asta mi se pare o aberaţie şi o necinste, o necinste pătimaşă a momentului de faţă.

M.I. : E ca şi cum comuniştii au fost cei care au rămas doar cîteva luni la putere, care au intrat în închisoare sub Antonescu, dintre care cei mai mulţi ar fi dispărut în închisoare, iar ceilalţi ar fi ieşit epuizaţi de acolo în 1964, cu ocazia amnistiei, iar legionarii ar fi ţinut puterea tot acest timp. Eu nu sînt pentru abilitarea legionarilor, cînd observ anomalia aceasta. Nu sînt nici împotriva faptului de a se cunoaşte ce au scris scriitorii noştri care au fost de extremă dreaptă : ei au scris cum se scria în Europa intelectuală a acelor ani. Dar nu mi se pare că aceasta este adevărata problemă a momentului de faţă.

V.I. : Europa interbelică era extrem de radicalizată între extrema stîngă şi extrema dreaptă. Extrema dreaptă românească, împotriva căreia eu am scris întotdeauna, era nimica toată faţă de cea din Franţa, de pildă, unde ea era chiar la putere şi controla mass-media.

M.I. : Aceste lucruri trebuie, deci, puse în context. Dar mi se pare că noi ieşim nu din 45 de ani de legionarism la putere, ci din 45 de ani de comunism în putere. Acesta e fenomenul totalitar cel mai profund al timpurilor noastre. Fenomenul fascist a avut mult mai puţin timp pentru a se dezvolta, din fericire.

V.I. : Fenomenul fascist n-a avut timpul istoric pentru a sucei consţiinţa românului. E un fel de năpastă istorică limitată în timp.

M.I. : În momentul în care repunem în chestiune anumite probleme fără a revedea trecutul, putem oricînd recădea în păcatele lui. Asta se ştie. Trebuie deci să revedem cu toată drama şi obiectivitatea, cu toată tragedia, atitudinea intelectualului aşa cum a fost, cu toate oportunismele şi compromisurile sale. Nu pentru a nega opera, ci pentru a cunoaşte cum se poate comporta sub totalitarism un scriitor. Şi în acest domeniu avem nevoie de comparaţii, ca peste tot. Dar în momentul în care încerci, sau îndrăzneşti să-i discuţi de pildă pe Arghezi sau pe Călinescu, se ridică oameni de primă mînă şi necompromişi, care spun că nu e momentul. Dar atunci de ce este momentul să discuţi despre cîteva articole ale lui Eliade ?

V.I. : De ce nu e momentul să discuţi despre „tovarăşii de drum" care au ajutat enorm la împlintarea comunismului în masele româneşti ? Pentru că una e ca Sadoveanu să spună poporului român că „lumina vine de la Răsărit", că salvarea României este în partidul comunist, şi alta este ca un propagandist, un Chişinevski oarecare, să spună acelaşi lucru. Cuvîntul lui Sadoveanu era mult mai ascultat.

M.I. : Mai e un lucru care mi se pare important pentru un scriitor. Poţi să păcătuieşti gîndind greşit, dar cu sinceritate, cum s-a întîmplat între cele două războaie, cînd puteai păcătui fiind la extrema dreaptă sau la extrema stîngă (căci era un păcat să fii bolşevic după marile procese înscenate de la Moscova). Ce s-a întîmplat după 1945 este că s-a produs un fenomen de oportunism în care minciuna a intrat în cuvînt. Am mai spus-o, cred că nu există, pentru un scriitor, o crimă mai caracterizantă decît aceea comisă prin instrumentul său specific, prin cuvînt. Or, aceasta s-a petrecut sub totalitarismul comunist.

M.C. : Uneori am senzaţia că la noi nu există obiceiul acelei modalităţi de analiză culturală pe care am întîlnit-o în cartea dvs., „Unde scurte", sau în „Românește" a d-lui Ierunca : o analiză pe de o parte morală, pe de altă parte contextuală : şi că avem tendinţa, acum că putem să o facem, să evităm acest tip de analiză şi să revenim la vechile tipare şi mode de judecată estetică, la precedentele ierarhii ale genurilor şi persoanelor literare. Am fost întrebată, de pildă, de ce am început să mă ocup de raportul dintre politic şi estetic, dintre artă şi ideologie, întrucît asta nu e o chestiune culturală serioasă şi profundă. Uneori am impresia că şi colegi din generaţia mea au tendinţa să revină pe poziţii care-mi amintesc de metehnele generaţiilor anterioare.

M.I. : Mie mi se pare că şi „Contrapunctul" era mai radical la început, în 1990, decît în 1991. S-a produs un fel de „detentă" înapoi către cultural.

M.C. : Încetul cu încetul, literaţii încep să renunţe la angajarea politică intensă de la început şi să-şi reia cariera şi obiceiurile literare de dinainte. Pe de o parte, acest lucru este normal, literaţii se reîntorc la vocaţia şi profesiunea lor ; pe de altă parte, mă întreb dacă nu intervin aici vechile obişnuinţe şi inerţii ale mediului literar românesc : există o presiune a tiparelor anterioare de comportament literar, ca şi a vechilor ierarhii care se reinstaurează. Mai există însă şi o lipsă de tradiţie şi de instrumente de analiză în ce priveşte cultura politică a mediului literar.

M.I. : Într-un prim stadiu nici nu e nevoie de o cultură politică avansată. Cred că citirea sistematică a literaturii sau a mărturiilor din celelalte ţări şi comparaţia cu ceea ce avem deja noi, pot să constituie un început de reflecţie foarte interesant, pentru că avem intelectuali sclipitori. Dar nu înţeleg de ce nu sînt mai interesaţi de ceea ce se petrece în alte medii culturale est-europene. Eu credeam, bunăoară, că amestecul de naţionalism şi comunism e specific românesc, venind din ceauşismul ultimilor ani, dar cînd vezi că la Leningrad are loc o manifestaţie a fostilor comunişti împreună cu naţionaliştii de la „Pamiat", cazi peste acelaşi fenomen. E foarte interesant. Deci nu ne aparţine numai nouă, nu e numai vina noastră. În felul acesta, prin comparaţie, ne-am înţelege mai bine şi am ieşi poate mai încrezători în şansele noastre de vindecare.

Există în continuare o curiozitate pentru ceea ce se întîmplă la Paris, la Londra, la Washington, dar deloc pentru ceea ce se întîmplă la Varşovia, la Praga, sau la Tirana.

V.I. : La Tirana, de pildă, opoziţia a cîştigat la ultimele alegeri cu aproape 70 la sută. Nu am nici o explicaţie pentru acest fenomen, dar prin comparaţie, constat pur şi simplu că nu stăm foarte bine, că din acest punct de vedere România este ultima. Oare e un fel de destin al deriziunii căzut asupra românilor ? Nu pot înţelege.

M.I. : În orice caz, acest exemplu al Albaniei actuale face să cadă toate argumentele care susţin că la noi a fost cel mai rău : Albania a fost complet închisă şi cu toate astea la primele alegeri mai libere, organizate de un regim comunist încă, oraşele au votat masiv pentru opoziţie, iar după şase luni şi satele au votat împotriva puterii. După 70 de ani, şi sovieticii par să se trezească foarte repede : la referendumul pentru schimbarea numelui oraşului, cetăţenii Leningradului au votat pentru Sankt Petersburg ; şi exemplele pot continua.

V.I. : La fel, ultima manifestaţie a neocomuniştilor ex-sovietici, neo-staliniştilor, neo-breieviştilor etc. a fost un fiasco complet, în ciuda crizei, a mizeriei mate-

La mersul lucrurilor în cetate

și VIRGIL IERUNCA

MAGDA CÂRNECI

- Prin comparație am putea înțelege mai bine
- Astăzi, minciuna domnește democratic
- Necesitatea „reflexului moral"
- Nu putem să iertăm pentru că nimeni nu cere iertare

riale, a nemulțumirilor: deci „homo sovieticus" al lui Zinoviev nu e irevocabil.

M.I.: Cred că din Rusia încă mai pot veni surprize. Dar oricum, pare că acolo „homo sovieticus" e mai puțin răspîndit decît la noi. Revin la observația inițială: mi se pare că interesul pentru o analiză serioasă a fenomenului comunist a început să se estompeze în România. Nu e vorba să ne culpabilizăm cu orice preț, e vorba *să ieșim* din irealitate, să recuperăm trecutul: să-l comparăm, să știm ce ține de răul comunist de pretutindeni și ce ține de noi, ce e al nostru. Deci, un demers care trebuie să înceapă de la analiza comparativă a comunismului la sechelele lui actuale, văzute peste tot, ca să vedem ce datorăm acestui proces totalitar și ce datorăm specificității noastre.

M.C.: Poate n-ar fi numai rolul scriitorilor să se ocupe de acest lucru, ci și al istoricilor, politologilor și sociologilor...

M.I.: Scriitorii români au fost obligați de-a lungul timpului să recupereze ei parcele de adevăr pentru că, după cum se știe, sociologia era la pămînt, filosofia nu era liberă etc. Iar în clipa de față, în primul plan al publicisticii românești sînt tot scriitorii. Pe de altă parte, o lucrare de sociologie sau de istorie cere mult timp.

V.I.: Trebuie să-i înțelegem și pe intelectualii de acum: un regim cum e cel actual, nu are nici o altă țară ex-comunistă, deci ei trebuie să lucreze într-un context în care minciuna încă guvernează. Dificultatea de a te dezbăra de acest regim ține de faptul că trebuie să lupți în cadrul unei minciuni planificate și pluralizate. În sensul că, ori de unde apuci minciuna aceasta întrupată în cetate, ea este acoperită de un voal democratic. Iliescu este ales, parlamentul este ales și sub această cuvertură falsă, minciuna domnește democratic. Or, înainte, cînd minciuna domnea în propriul ei stat, pur, neviciat de un context diferit era mai ușor să lupți împotriva ei: greutatea de a lupta astăzi împotriva minciunii vine din faptul că ea este învăluită în forme democratice. Înainte, nimeni nu credea în minciuna lui Ceaușescu: cu cît minciuna era mai grosolană și mai nocivă, cu atît rezistența împotriva ei era mai intensă, lucrurile erau mult mai clare. Cred că actualul context este mai grav, pentru că azi minciuna operează totalitar sub învelișul unei false democrații. De aici vine greutatea intelectualului de a mișca prin idei masele, dar și confuzia maselor care nu iau minciuna decît sub forma ei „decorativă": în satele îndepărtate, unde nu ajunge nici un ziar de opoziție, toată lumea mai crede că Iliescu l-a scăpat de Ceaușescu.

M.C.: Atunci ne aflăm într-un cerc vicios: noi nu putem renunța acum la formele democratice pe care abia de curînd le avem, dar aceste forme democratice sînt viciate de un conținut fals. Și putem să-i înțelegem atunci pe intelectualii români că ajung să obosească, omenește vorbind, pentru faptul că și înainte și acum trebuie să-și asume o vigilență continuă a conștiinței sociale.

M.I.: Revin la nedumerirea mea mai veche: scriitorul român care nu e interesat să știe ce s-a petrecut cu el, care au fost rezultatele „dublului limbaj" pe care a trebuit să-l practice sub comunism, ale schizofreniării pe care acest lucru îl comportă, ale consecințelor în psihologia personală și colectivă ale atomizării fără precedent a socialului? Sînt cîteva fenomene pe care le cunoaște și le-a trăit, de ce nu le analizează, mă întreb de ce nu le compară, de ce nu se servește de acest extraordinar „tezaur negativ" de care ceilalți nu dispun? După care scriitorul român vine și se întreabă de ce cultura română nu are ecou universal sau de ce nu ne încadrăm cum ar trebui în literatura universală. Ne mirăm în schimb că o fac cehii, ungurii sau polonezii, care dau de 20 de ani încoace un eseu și o literatură de un tip special, de care Occidentul are nevoie, pentru că nu o are la el acasă: prin asta i se dezvăluie o experiență originală, de care el nu știe, căci e prima oară cînd această experiență are loc în istorie.

V.I.: În ce privește misiunea scriitorului, veghea sa nu este îndreptată neapărat numai împotriva actualei puteri. Cred că rolul scriitorului care trebuie să vegheze la mersul lucrurilor în cetate, ține și de anumite urgențe; și care sînt urgențele? Apariția noilor scriitori, care prin prestigiul lor slujesc impostura de azi, „tovarășii de drum" ai actualei puteri, ai acestei perioade neo-comuniste. Or, scriitorii adevărați trebuie să nu lase în pace, din timiditate, din comoditate, din interes sau din gentilețe, noii scriitori care sunt tovarășii de drum ai neo-puterii comuniste. Acestia se declară autonomi, ei susțin „autonomia esteticului": a vorbi despre asta astăzi înseamnă a o apăra numai pentru palatul Cotroceni, pentru că nu văd ce altă autonomie a esteticului se mai poate apăra azi în România: numai la Cotroceni se mai cere azi autonomia esteticului.

M.I.: Autonomia esteticului a fost de la Maiorescu încoace, arma cea mai importantă de luptă dar a o folosi astfel înseamnă a o lua în derîdere.

V.I.: Dar Maiorescu nu vorbește numai de autonomia esteticului, el vorbește și despre „adevăr", un concept-cheie: „bir-ul-va gîndul", nu?

M.I.: Or, terenul literar românesc nu a fost curățit dinainte, ca să poată fi folosit bine acum. Noile colaborări sînt posibile în măsura în care cele vechi nu au fost stigmatizate. Acest lucru e valabil și pentru alte domenii: atît timp cît nu se face acel „proces al comunismului", anumite fenomene pot continua și vor continua.

M.C.: Exact. Atît timp cît nu există un fel de „reflex moral", că asemenea lucruri nu se pot întîmpla oricum și oricînd fără o judecată publică, lucrurile se vor repeta.

M.I.: Un exemplu. S-a dus nu demult o discuție în legătură cu îndreptățirea lui Ion Cristoiu de a scoate din romanul „Delirul" fragmentul referitor la Ceaușescu tînăr. Eu sînt dintre cei care cred că [illegible] lui Marin Preda constituie un moment important al prozei românești. Dar este evident că actul lui Cristoiu nu are nici o îndreptățire. Lucrul e foarte clar, și trebuie spus. Iar a spune asta nu înseamnă că pun toată opera lui Marin Preda sub semnul întrebării. Ori ne punem de acord cu noi și cu ceea ce am trăit, ori nu. Ce înseamnă un asemenea act de „curățare"? Cred că e unic în Europa de Est. A-l soția pe Preda de păcat prin omisiune, prin extragere, prin uitare, prin lipsă de memorie? Sau, dacă amintești de „cronicile optimistului" de Călinescu, ți se spune că ai uitat că atunci era epoca „războiului rece" și că vrei să distrugi pe Călinescu. După doi ani de indignare, nu de analiză, sîntem aproape gata să închidem cazul: Confundăm sistematic a ierta cu a uita.

V.I.: Sintagma „după Piața Independenței" devine o sintagmă de salvare națională. Asta cu sprijinul unor intelectuali care de altfel s-au comportat foarte bine în timpul dictaturii.

M.C.: Nu vi se pare că sintagma „procesul comunismului" începe într-un anumit fel să se demonetizeze în ambianța românească și că folosirea ei excesivă ne scutește de fapt să ne impunem un proces lăuntric? Pentru că această sintagmă poate fi citită și astfel: „Am fost sub comunism, am fost sub dictatură, de fapt nu noi sîntem vinovații, ci comunismul și comuniștii, numai lor ar trebui să li se facă proces". Am uneori impresia că s-a creat astfel repede putința unei spălări de vină pentru că de fapt începem să acreditățm în propriii noștri ochi ideea că am suportat cu toții o situație colectivă fatală, impusă din afară.

M.I.: Culpabilizarea generală nu poate înlocui culpa individuală. Sînt două lucruri diferite. Observ că, e drept, acest proces al comunismului îi scutește pe scriitori să-și facă propriul lor proces literar; spiritul critic al scriitorului român se exersează asupra a orice, în afară de literatură, de condiția sa. Cunoaștem teza rezistenței prin literatură. Ce înseamnă asta în contextul românesc? Că scriitorii n-au creat cu societatea, cu publicul cititor relații de solidaritate, ci doar relații de complicitate, prin „făcutul cu ochiul". Și această complicitate nu poate crea o societate civilă. Ceilalți scriitori din Cehoslovacia, Polonia, Ungaria au făcut-o prin solidaritate, prin implicare directă, prin samizdat, pe baricade uneori. Uimirea scriitorilor români că nu au o societate civilă o puneam pe seama acestei complicități, care nu a fost o solidaritate...

V.I.: Dar exemplul Albaniei vine să spună că nu a fost nici măcar așa. De ce ne aflăm depășiți de alte țări, chiar de Albania, de ce societatea noastră civilă are atîtea dificultăți de a se reforma? E probabil că intelectualii au și ei partea lor de vină în această situație, pentră că această rezistență prin literatură nu a fost suficientă.

M.I.: Evident că există excepții, că există oameni lucizi, că mulți intelectuali români au făcut un efort enorm și au devenit ziariști redutabili peste noapte, s-au interesat de politică, de morală, de ființa umană sub vremi și e-au făcut-o admirabil. Însă cred că au instrumente de care nu se servesc. Există cîteva texte fundamentale de istorie a comunismului sovietic și estic, există cîteva analize admirabile ale culturii est-europene postbelice și atîtea romane și scrieri documentare, mărturii peste care nu se [illegible] trece. Scriitorii români ar avea nevoie de cîteva luni ca să citească asemenea texte fundamentale și să reflecteze asupra rolului lor în acest moment al istoriei. Cît timp nu o vor face, eu nu văd pe ce se va clădi noua conștiință intelectuală. Asta nu înseamnă că noua literatură română trebuie să vorbească numai despre comunism. Dar trebuie să cunoaștem natura și proporțiile răului prin care am trecut, ca el să servească la ceva. Dacă n-ar fi decît pentru non-repetiția lui.

V.I.: Cînd Jaspers vorbește în numele culpabilizării Germaniei o face din interior și o pune într-o anumită ecuație trăită. El o făcea ca un profesionist al conștiinței, ca un profesionist al dragostei de înțelepciune, ca un filosof.

M.I.: Nu e vorba ca scriitorul român să se culpabilizeze cu orice preț ci să vadă care a fost mecanismul și cum s-a răspuns la el, care au fost reacțiile. E pasionant să cunoști boala prin care ai trecut, e bine să știi cum te-ai comportat, e vorba de o cunoaștere și nu de o culpabilizare. La un moment dat, Doina Cornea, de pe poziția sa creștină, spunea undeva: „Eu sînt gata să iert un om numai că pentru asta trebuie ca acest om să vină să-mi ceară iertare. Altfel nu pot să iert, nu am cum. Altfel nu fac decît să uit". Am impresia că ne aflăm în acest stadiu, nu putem să iertăm pentru că nimeni nu cere iertare.

V.I.: Singurul scriitor care a făcut acest lucru a fost Al. Papadopolu. El a mărturisit și toată lumea l-a blamat: „Cum a putut să spună așa?" Dar el a devenit o conștiință și un om adevărat. Nu înțeleg de ce foștii scriitori nomenclaturiști nu pricep că ei nu pot reintra în literatură decît dacă spun, povestesc ce-au gîndit, ce-au crezut, ce-au făcut. Nimeni nu le cere capul, nimeni nu le face procese. În Franța există o întreagă literatură de mărturisiri ale foștilor comuniști. Însă la noi nimeni nu mărturisește nimic, iar „statuile" cresc și se înmulțesc.

M.I.: Dacă nu dobîndim acum această atitudine, cînd sîntem încă în stare de soc, dacă ea nu provoacă o anume conștientizare, mi-e teamă că acest mers al nostru înainte va fi împiedicat și că toate cădîrile ulterioare vor fi inevitabile. Nu este vorba să devenim un neam de sfinți sau niște scriitori exemplari, ci să știm ce s-a întîmplat cu noi.

V.I.: Atunci cînd un literat pur, cum e Manolescu, își sacrifică identitatea de intelectual, în golul în care nimeni nu vrea să-și asume un rol politic major este el sprijinit de toți intelectualii români? N-am impresia. Prea puțini intelectuali români acceptă să modifice statutul cetății așezate de neo-comuniști: unul pentru că e timid, altul pentru că nu vrea, altul pentru că scrie operele complete, altul pentru că nu e fotogenic la televiziune etc. Or, politica mi se pare că rămîne o urgență, și o urgență convulsivă.

Intelectualul român e condamnat să aibă mereu o „prise de conscience" asupra realității, să acționeze fără coerență dar s-o facă, pentru că în definitiv, în istorie, multe lucruri luminoase s-au făcut de către oamenii care au luptat fără speranță, ba chiar cele mai multe. De aceea, o concluzie sacrificială se impune: trebuie veghiat, trebuie spus, trebuie mărturisit, în ciuda dificultăților, în ciuda lipsei de speranță.

Paris, iunie 1992

CONVENȚIA DEMOCRATICĂ LA ORA ADEVĂRULUI

DAN PAVEL

● O revoluție pe cale procedurală ● Mister și transparență ● Puterea simbolică, ideologică și strategică a Convenției ● Simpatizanți care se regăsesc numai aici ● Cum s-a stabilit ponderea fiecărui partid ● Județele democratice și „județele roșii" ● Ce propuneri au mai fost ● Important e exercițiul democratic ●

CONVENȚIA DEMOCRATICĂ
ÎN PROCENTE

CONVENȚIA DEMOCRATICĂ

Cel mai interesant fenomen politic de după alegerile din mai 1990 a fost constituirea și evoluția Convenției Democratice, devenită, după retragerea național-liberalilor, Convenția Democratică din România. Ea a fost concepută de întemeietorii ei ca o largă alianță între autenticele partide democratice de opoziție și formațiunile nonpartinice ale societății civile, al cărei principal scop este de a schimba fundamental situația politică din România, de a marca despărțirea de trecutul comunist și de sechelele neocomuniste sau postcomuniste, printr-o opțiune fermă pentru democrația parlamentară, economia de piață, societatea civilă, statul de drept, aria drepturilor omului și a drepturilor minorităților. Dificultatea impunerii unor asemenea idei vine din faptul că, deși sînt revoluționare în raport cu vechiul regim comunist și cu actualul regim postcomunist și pseudoreformator, ele nu trebuie impuse pe cale revoluționară, ci pe calea procedurilor democratice, ale competiției electorale și înfruntării ideologice. Dificultate cu atît mai mare cu cît cei aflați acum la putere, ca și alți actori politici, pretind sau poate chiar sînt convinși că luptă pentru aceleași ideal deși n-o fac decît într-un mod relativ sau urmărind alte scopuri. Din punct de vedere ideologic, această alianță a fost greu de conceput în contextul vechii democrații occidentale clasice, a celei moderne sau postmoderne, întrucît reunește forțe politice de stînga, centru și dreapta, partide politice de tip creștin-democrat sau liberal, ecologiști sau social-democrat, partide „istorice", de tradiție statal autohtonă, național-țărănist, cu partide „postistorice", izvorîte din experiența est-europeană a filosofiei antipolitice și a luptei pentru o societate civilă. Dacă din punct de vedere strategic, obiectivele C.D.R. sînt suficient de generoase pentru a include o paletă atît de largă de orientări politice, din punct de vedere tactic au fost, sînt și vor fi o mulțime de impedimente în funcționarea perfectă a unei asemenea alianțe.

Oriunde în lume, viața coalițiilor politice este grea. Cu atît mai grea cu cît ele cuprind partide diferite ca orientare politică, dar mai ales inegale ca forță politică, organizatorică și pondere socială. Viața Convenției Democratice din România este cu atît mai grea cu cît partidele care o alcătuiesc au fost nevoite, cel puțin pînă acum — din pricina experiențelor istorice mai vechi sau recente, de confruntare cu un adversar care n-a jucat cinstit niciodată pînă acum, nici în 1946, nici în mai 1990 — să interpună între ele și alegătorii lor, reali sau potențiali, un văl de mister. Numai că lipsa de transparență își are rolul ei atîta vreme cît secretul nu obscurizează sensul mesajului ce urmează a fi transmis alegătorilor. Iar ceea ce Convenția Democratică din România are de spus electoratului, chiar și atunci cînd negociază procentele și ponderea fiecărui partid în cadrul Convenției, este mult mai important decît ceea ce vrea să ascundă. Negocierile din cadrul C.D.R. nu puteau să mulțumească pe toată lumea, însă în final au avut cîștig de cauză respectarea principiilor stabilite de comun acord, respectul reciproc între aliații politici și ideea păstrării unității. Cu toate că din discuțiile avute cu lideri politici ai unora din partidele Convenției (Ion Diaconescu — prim-vicepreședinte al P.N.T.C.D., Alexandru Popovici și Stelian Tănase — vicepreședinți ai Partidului Alianței Civice, Sergiu Cunescu — președinte al Partidului Social Democrat, Horia Rusu — președinte în exercițiu al Partidului Național Liberal-Aripa Tînără, Iulian Dafinoiu — vicepreședinte al Partidului Ecologist din România) nu am aflat decît chestiuni de principiu, nu a fost greu ca prin deducție și corelarea unor informații disparate, ca și prin folosirea unor surse suplimentare, să aflu cifrele rezultate în urma negocierilor. Asta dovedește că în politică sînt greu de păstrat micile secrete. Pentru a nu încălca însă promisiunea făcută distinșilor interlocutori, cred că numai un comunicat de presă al C.D.R. are îndreptățirea de a face publice rezultatul negocierii procentelor de participare a candidaților fiecărui partid pe listele comune. Poate cu mult mai interesante au fost negocierile, protocoalele, procedurile și principiile intrate în joc.

În ciuda puterii sale, simbolică, ideologică și strategică în același timp, Convenția Democratică din România nu este alcătuită din forțe egale între ele. În primul rînd, în cadrul C.D.R., trebuie făcută distincția între alianța politică — dintre partidele politice și formațiunile apartidice (de la Alianța Civică pînă la Solidaritatea Universitară) — și alianța electorală, la care participă numai partidele politice (P.N.T.C.D., P.A.C., P.S.D.R., P.N.L.-A.T., P.N.L.-C.D., P.E.R.) plus Asociația Foștilor Deținuți Politici din România. În al doilea rînd, deși partidele din cadrul Convenției diferă ca structură organizatorică și pondere în teritoriu (P.S.D.R. — cu o pondere medie, care, deși reprezintă în mod generos ideea social-democrației, nu a reușit o organizare pe scară mare care să capteze întregul electorat de centru-stînga; P.N.T.C.D. și P.A.C. cu pondere mare în teritoriu, cam 10—11%, respectiv 7% din opțiunile electorale pe țară și bine structurată, P.N.L.-A.T. și P.N.L.-C.D., părți de rezultate în urma unor desprinderi și sciziuni, cu pondere mai mică, P.E.R. — care își împarte opțiunile ecologiste și cu alte formațiuni similare), cînd s-a stabilit procentajul fiecăruia a fost invocat argumentul reprezentării în cadrul Convenției al opțiunilor electoratului român. De aceea, chiar dacă în afara C.D.R. există și alte partide cu idei liberale, social-democrate sau ecologiste, simpatizanții unor astfel de opțiuni, dar și ai Convenției Democratice, trebuiau să se regăsească acolo. Aceasta a făcut ca în ciuda opțiunilor pre-electorale, obținute de sondajele de opinie ale unor institute mai mult sau mai puțin independente (în care unele partide au o pondere respectabilă, iar altele nu contează), în proporția stabilită în cadrul C.D.R. să se ajungă la un echilibru care avantajează pozițiile partidelor mici. În stabilirea concretă a ponderii fiecărui partid au contat criterii precum numărul de membri (un criteriu destul de incomod, datorită reticenței multor alegători de a mai fi „membri de partid", ceea ce face ca numai P.N.T.C.D. să-și declare numărul de membri, în jur de 170 000—180 000 în toată țara), numărul de organizații în teritoriu, numărul de voturi obținute la alegerile locale, în particular, atunci cînd s-a mers și pe liste separate, numărul de primari sau consilieri obținuți în alegerile locale de către fiecare partid.

Pentru a stabili însă ponderea fiecărui partid, trebuie înainte de toate stabilită ponderea C.D.R. în ansamblul opțiunilor electorale. Asta presupunea o analiză prealabilă, atît a rezultatelor obținute în alegerile locale, cît și a diferitelor sondaje de opinie. Este demn de subliniat faptul că s-a mers în evaluarea locurilor eligibile pe o cifră medie, dacă nu chiar minimă, reprezentînd între 31% și 33% din opțiunile electorale naționale. În grila Convenției Democratice se vede o distincție netă între județele cu un „apetit" mai mare pentru Convenție (de pildă, dintr-un județ cu un număr de 7 deputați s-a evaluat că 3—4 deputați vor fi adjudecați de C.D.R. sau chiar mai mulți) și județele reținute față de partidele de opoziție, județele „roșii" (unde din 6—7 deputați s-a mers „la sigur" cu un singur deputat). A doua categorie a reprezentat-o cea a locurilor posibil eligibile, vecină cu categoria locurilor sigure și, în sfîrșit, cea de-a treia categorie, a locurilor nesigure (diferența pînă la cele 328 de locuri pentru deputați și 143 de locuri pentru senatori), completată cu personalități și persoane politice al căror nume are o bună rezonanță, de fapt, mergînd pînă la acoperirea tuturor circumscripții. Nor cu candidați. Ținînd însă cont de impopularitatea crescîndă a guvernului Stolojan în ochii maselor largi de alegători, de compromiterea președintelui și implicit a forțelor politice care îl susțin, este de așteptat ca în noul parlament actualele forțe de opoziție să aibă o pondere de peste 50%, mai ales dacă ținem seama de faptul că U.D.M.R.-ul, membru al C.D.R., candidează pe liste separate. Dar abia destășurarea Congresului Mondial al Maghiarilor de la Budapesta, precum și cea a Congresului Mondial al Ardelenilor, care (se spune) va discuta problema autodeterminării maghiarilor din Transilvania, vor oferi date noi în configurarea alianțelor politice și a opțiunilor electorale. Așa că, pînă la urmă, cifra medie, chiar minimă, calculată în cadrul C.D.R., este cea optimă.

În cadrul protocolului de stabilire a locurilor în cadrul Convenției, după stabilirea numărului de locuri parlamentare eligibile și repartizarea locurilor pentru fiecare partid, în conformitate cu ponderea specifică, urmează stabilirea locurilor și a poziției candidaților și partidelor — în această aritmetică, hotărîtoare sînt locurile I, II și III pentru Senat și Camera Deputaților, operațiune extrem de dificilă, întrucît una este hotărîrea de la centru și alta este situația din teren. Se procedează la consultarea filialelor, la stabilirea popularității locale și a șanselor relative ale fiecărui candidat. Anumite semnale din județe indică deja o nemulțumire a conducerilor locale ale P.N.T.C.D. și P.A.C., partide bine reprezentate în teritoriu, față de ponderea acordată în unele județe celorlalte partide, care, datorită înțelegerilor de principiu la nivel central, au căpătat pe plan local o importanță mult exagerată în raport cu adevărata pondere în teren. În urma negocierilor de la centru, raporturile locale de forțe s-au denaturat. Ca să dăm un exemplu pe care mi l-a relevat un politician din Constanța, unde ar fi nevoie, să zicem, de 1041 de observatori din partea partidelor, P.A.C. are 500 de membri de partid, P.N.T.C.D. are un număr dublu sau triplu, P.S.D.R. cîteva zeci de membri, în timp ce P.N.L.-A.T. sau P.N.L.-C.D. au doar un număr infim de membri, însă numărul de candidați din partea partidelor este aproximativ egal.

După toate aceste operațiuni, urmează ca fiecare partid să-și nominalizeze candidații în limita locurilor atribuite. Cu toate că a mai rămas puțină vreme pînă la 27 august, ora 24,00 — data depunerii candidaturilor —, procedura nu a fost însă finalizată la partide. Protocolul prevede că, deși partidele își desemnează singure candidații, în cazul cînd există obiecții sau observații din partea celorlalte partide cu privire la o persoană propusă, să se procedeze la o mică investigație și, de comun acord, în cadrul Comitetului Executiv al C.D.R. să se ia o hotărîre.

Au existat mai multe propuneri negociate și respinse de stabilire a ponderii fiecărui partid, fiecare cu avantajele și dezavantajele lor. De pildă, P.N.L.-A.T. a propus o astfel de împărțire a partidelor: la centru-stînga P.N.T.C.D., P.S.D.R. și P.E.R., cu 50% din locuri, iar la centru-dreapta P.A.C., P.N.L.-C.D., P.N.L.-A.T., toți cu 50%. Alte propuneri porneau nu de la principiile strategice ale Convenției, ci de la situația din teren, de pe plan local. Ar fi urmat ca deciziile să fie luate în fiecare județ în parte, în funcție de ponderea specifică cunoscută a fiecărui partid, urmînd ca arbitrajul să se facă la centru pentru fiecare caz în parte. O propunere susținută și de Alianța Civică a fost aceea de funcționare a C.D.R. ca un singur partid, să se prezinte în fața centrului fiecare județ cu propunerile sale, iar decizia să fie luată prin alegerea celor mai buni. Tehnic ar fi fost posibil ca în 10 zile să se termine întreaga procedură, mult mai democratică, ar fi dus poate la restrîngerea ponderii unora dintre partide sau chiar la eliminarea lor, ceea ce ar fi redus relevanța pe ansamblu a C.D.R. și ar fi eliminat poate șansa ca spectrul larg al simpatiilor politice să fie reprezentat.

Sînt premature evaluările cu privire la oportunitatea uneia sau alteia dintre proceduri. Abia alegerile ne vor lămuri. Și poate că va trebui să așteptăm alegerile următoare (alegeri anticipate ?), cînd fiecare formațiune politică din cadrul Convenției Democratice din România va merge pe propriile ei picioare și i se va cunoaște exact forța. Pînă atunci se poate doar anticipa că succesul previzibil al C.D.R. va veni cu siguranță din convergența vechilor opoziții față de comunism și a noilor opoziții față de o reformă defectuoasă, față de o Constituție votată în pripă precum și față de eludarea răspunsului cu privire la opțiunile fundamentale între republică și monarhie, între democrație și cinocrație. Oricum, ceea ce trebuie să admirăm este exercițiul democratic al negocierii politice, al păstrării unității electorale prin sacrificarea unor interese mai mult sau mai puțin inguste de partid, singurul exercițiu capabil ca în acest moment să grupeze electoratul dornic de o schimbare semnificativă, dornic de democrație.

Redacția „22" : Gabriela Adameșteanu (redactor-șef), Rodica Palade, Dan Pavel (redactori-șefi adjuncți), Andreea Pora (șef secție social), Gabriel Andreescu, Andrei Cornea (redactori), Dan Perjovschi (grafician), Anton Burtea (șef serviciu tehnic), Ana Mihail (director economic), Radu Dobândă (șef serviciu corectură), Bogdan Penescu (difuzare), Gina Marin (secretariat), Didina Marc, Manuela Gheorghiu (dactilografie), Mariana Dinu (secretar general de redacție). Responsabil de număr : Gabriela Adameșteanu

Redacția și administrația : București, Calea Victoriei 120. Telefon 14 17 76, 14 15 25 Tiparul executat la Imprimeria „Coresi", București, Piața Presei Libere 1.